



קובץ גליונות

פרשת תולדות

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור



מרן רבינו הגדול
הגראמ"מ שך זי"ע

מרן ראש הישיבה
הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון הצדיק
רבי ישראל אליהו וינטרויב
זצוק"ל

הגאון האדיר
רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל

הגאון הגדול
רבי שלום בן ציון פלמן
זצוק"ל



ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה
הגראי"ל שטינמן שליט"א

מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור
הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י
הגר"ג אדלשטיין שליט"א

מרן הגאון
רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

דברי שיח

כאיל תערוג

פרי חיים

נשיה בחוקיך

גאון יעקב

משנת החפץ חיים

פניני דעת

דובב שפתיים

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולחן רבינו

שלמים מציון

דרכי החיזוק

הלימוד בקובץ לזכות ידידינו החשוב הרה"ג ר' יחזקאל אלתר שליט"א ראש רשת הכוללים "מגדל עוז" בארה"ק לרגל הולדת בתו שתחי' בשעתו"מ ולרגל הכנס בנו הבחור אלימלך נ"י לעול תורה ומצוות יהי רצון שיזכה לרוות רב נחת מכל יוצ"ח

לזכות ידידינו החשוב

הר"ר ישראל מאיר ארנפרוינד שליט"א

נכדו של מרן המשגיח הגה"צ רבי דב יפה שליט"א

עורך הגליון החשוב "דברי אמת"

לרגל הולדת בנו נ"י

יהי רצון שכשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים

מערכת 'קובץ גליונות' מאחלת ברכת הצלחה

להרה"ג ר' משה סחייק שליט"א

לרגל הוצאת הספר 'מזקנים אתבונן' ח"ו ב"כ

חוראות הדרכות ועובדות

ממרן ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן שליט"א

על עניני אמונה ובטחון

שיוזכה להגדיל תורה ולהאדירה

ניתן להשיג בחנויות הספרים



לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א ניתן להנציח ולהקדיש ע"ג הקבצים בשבתות השנה הבעל"ט, ועי"ז להיות שותף בזיכוי הרבים להגדיל תורה ולהאדירה, לתרומות ולהנצחות ניתן לפנות למס' 053-3145900 וכן ניתן להעביר דרך מכשירי "קהילות" בבתי הכנסת ברחבי הארץ, יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ולרשום קובץ גליונות וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 4311

י' כסלו	ויצא	י"ג אדר	תצוה	ל' סיון	קרח
י"ז כסלו	וישלח	כ' אדר	כי תשא	ז' תמוז	חוקת
כ"ד כסלו	וישב	כ"ז אדר	ויקהל פקודי	י"ד תמוז	בלק
ב' טבת	מקץ - חנוכה	ח' ניסן	ויקרא	כ"א תמוז	פנחס
ט' טבת	ויגש	י"ב ניסן	צו - פסח	כ"ח תמוז	מטות מסעי
ט"ז טבת	ויחי	כ"ו ניסן	שמיני	ו' אב	דברים
כ"ג טבת	שמות	ג' אייר	תזריע מצורע	י"ג אב	ואתחנן
א' שבט	וירא	י' אייר	אחרי מות קדושים	כ' אב	עקב
ח' שבט	בא	י"ז אייר	אמור	כ"ז אב	ראה
ט"ו שבט	בשלח	כ"ד אייר	בהר בחוקותי	ד' אלול	שופטים
כ"ב שבט	יתרו	ב' סיון	במדבר - שבועות - נשא	י"א אלול	כי תצא
כ"ט שבט	משפטים	ט"ז סיון	בהעלותך	י"ח אלול	כי תבא
ו' אדר	תרומה	כ"ג סיון	שלח	כ"ה אלול	נעבים וילך

באיך תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמאן שליט"א

בס"ד | גליון 181 | שנה ד' | פרשת תולדות | שנת תשע"ז

פניני הפרשה

מבט אמת על החיים

"ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא" (תולדות כה, כא). א"ר יצחק מפני מה היו אבותינו עקרים מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים (יבמות סד).

מרן רבנו שליט"א בספרו ימלא פי תהלתך (עמ' טו) מדריך אותנו שמאד צריכים אנו להשתדל להחדיר בשכלנו בכל רגע מימי חיינו, שהעיקר הוא חיי הנצח ולא חיי שעה וההנאות הרגעיות. ומסיבה זו גם כל הסבל והתלאות הפוקדים את האדם, הם כאין וכאפס לעומת השכר הנצחי שיוצא מזה.

יסודות חשובים אלה נלמדים משני מאורעות שבפרשת תולדות. רבינו בחיי מדייק מלשון הפסוק ויעתר יצחק וכו' כי עקרה את הרעיון המובא בגמרא ביבמות (סד, א) לא נאמר כאן ותהי רבקה עקרה ויעתר כי אז היינו אומרים שהתפילה באה בגלל שהיתה עקרה, אלא נאמר ויעתר וגו' כי עקרה היא ללמדך שכל העקרות היתה כדי שיתפלל.

פישרה של הנהגה זו הוא שכל תכלית ביאת האדם לעולם היא כדי שיוכל להגיע אל הטוב האמיתי, דהיינו להתענג על ה'.

כל מדרגה נוספת ברוחניות מובילה ומקדמת אותו אל המטרה הנשגבה הזו. ואחד העניינים המהווים מדרגה גדולה ביותר ברוחניות הוא תפילה בשברון לב ממש.

ובוודאי שאין ספק שבמשך השנים הרבו האבות הק' תפילות על צרות הכלל והפרט, אולם כדי להביא אותם לתפילה בשברון לב היה צורך להביא עליהם סבל גדול מאד שיתמשך זמן רב, זוהי התכלית שיצאה מהיות רבקה עקרה כדי שישבול, ואז יתפללו מעומק הלב.

תפילת שבורי הלב הינה מדרגה גדולה עד מאד, כאמור כי אז מתקרבים אל ה' ביותר, כדי לזכות לכך היה כדאי לאבותינו לסבול את צער, אמנם רק להקב"ה שהוא יוצר האדם ויודע מה טוב לו באמת יש האפשרות לקבוע באיזו מידה יוכל האדם לקבל יסורים בידו יתברך, לאמוד מהי מידת היסורים שאפשר להביא על האדם במטרה להעלות אותו אל הדרגה הגבוהה בהתקרבות אל ה'.

כל מי שיודע שעיקר החיים הוא חיי הנצח, ישכיל להבין שכל הסבל שהביא את האדם לדרגה הגבוהה של תפילה הוא כאין וכאפס כנגד השכר העצום היוצא ממנו.

מאידך גיסא כל מי שרחוק מלהבין שהעיקר הוא השגת מדרגות רוחניות, עלול לזלזל מאד בעניינים נשגבים אלה, זוהי הדוגמא השניה הנמצאת בפרשתנו, והכוונה לעשיו שזילזל בבכורה שהיתה בזמנם עבודת ה' המצויה לאנשי התקופה ההיא אף על פי שלמעשה היה עשיו במצב של סכנה ובולמוס, כמבואר בספרים הקדושים מכל מקום מהפסוק 'ויבז עשיו את הבכורה' מוכח שגם בלי הבולמוס הוא היה מוכן לוותר על הבכורה.

וכל זה לפי שלא היו ענייני עבודת ה' חשובים בעיניו, היה מוכן להמיר אותם בהנאת רגע אחד, זהו צדו השני של המטבע שאם אין הכרה בהיות חיי הנצח עיקר עלול האדם לאבד את כל עולמו תמורת נזיד עדשים, לעומת זאת כל מי שחדור בהכרה בדרך האמת לא ישגה בהעדפת ההנאות החולפות על פני עולם נצחי שכולו טוב. הוא גם ידע

להתייחס כראוי לסבל או לקשיים אחרים אשר יפקדוהו, ויבין שהקשיים הכרוכים בכך הם כאין וכאפס לעומת הטוב הצפון שיכול לבוא כתוצאה מיסורים.

מה מאד צריכים אנו להחדיר תדיר ידיעות אלו לשכלנו. נכיר ונדע שהעיקר והתכלית הם חיי הנצח ולא חיי שעה והנאות רגע אחד, זהו המפתח לחיי אושר ושלוה שהוא נחלת עובדי ה' השלימים.

(ליקוט יוסף לקח בראשית ע"פ ימלא פי תהלתך ח"א עמ' נ"ט)
ופ"א הגיע אברך לרבנו שליט"א וסיפר לו שהוא מוקף צרות מבית ומחוץ והיה שבור ורצון עד למאוד.

אמר לו רבנו: אנשים מקנאים כך.

והלה התפלל מי מקנא בו בכזה מצב? הסביר לו רבנו הרי עבודת התפילה היא להגיע להכנעה לפני ה', ובדרך כלל האנשים קשה להם להגיע להכנעה, ואתה בריבוי הצרות שיש לך מתפלל בהכנעה גדולה. וממילא אנשים מקנאים כך על עבודת התפילה שלך. (מפי בעל המעשה הגרמ"מ שליט"א)

שיעבוד אשה לפו"ר

ויתרצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרש את ה' (תולדות כה, כב).

בחידושי מרן רי"ז הלוי מפרש עפ"י דאיתא בברכות דף י' דחזקי לא עסק בפו"ר משום דחזא ברוה"ק נפקי מיני' בנין דלא מעלו, וישעיה א"ל בהדי כבשי דרחמנא למה לך מאי דמפקדת איבעי לך למעבד וכו', אבל בלאו הכי טעמא דמאי דמפקדת איבעי לך למעבד שהוא מוזהר ומצוה ע"ז, צדקו דברי חזקי' דמוטב שלא לעסוק בפו"ר כל שיודעת ברוה"ק דנפקי מינה בני דלא מעלי וכו', וזהו שאמרה אם כן למה זה אנכי הרי אנכי לא נצטויתי על פו"ר, ולמה לי כל הטורח והעמל הזה וכו' וזהו שרצתה לומר במלת אנכי דעל יצחק ל"ק כלום דהוא מוזהר על פו"ר עכ"ד.

ורבנו בכת"ק על הגליון העיר, צע"ק הא היא משועבדת לו, וכשהוא מצווה בפריה ורביה היא מחוייבת להיות עוסקת בזה מחמתו עכ"ד.

ובאילת השחר עה"ת כאן כתב: וצ"ל דאע"ג דהיא כשהוא מצווה בפרי' ורבי' מקיימת מצוה כשמסייעתו למצותו מ"מ אינה מחויבת כמוהו.

להגביר אהבת ה'

"ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך" (ויבז עשו את הבכרה) (תולדות כה, לד)

מלמד שאל לרבנו ששמע שפעם המלמדים היו מלמדים בחיידר את הילדים על הפסוק "וילך עשיו" שהלך בלי כיפה ולא נישק את המזוזה, "ויאכל" שאכל בלי ברכה. אמר רבינו שאכן באמת כך פעם לימדו.

שאל את רבינו, האם גם היום אפשר ללמד כך. אמר רבינו: למה לא? שאל המלמד: מה ענין ללמד דבר זה שלא כתוב בחז"ל? אמר רבינו: אעפ"כ כיון שזה מכניס לילדים אהבת ה' תלמד כך. (צדיק כתמר יפרח)

לעילוי נשמת אשת חבר הרבנית מרת שרה דינה חפץ ע"ה

בת הגה"צ רבי אליהו מאיר קובנר זצוק"ל מייסד ישיבת נובהרדוק ברחובות, א"ח להגה"צ רבי נח חפץ שליט"א.
שהעמידה במסירות נפש את החינוך הטהור לבנות ישראל בעיר הקודש צפת
נלב"ע ד' כסלו תשס"ד

ואמרתי ענין עפ"י רבי איזיל חריף זצ"ל ואע"פ שלא עשו לי שום סעודה לא הפסדתי מכך כלום.

ואמר רבנו, בימים הקדמונים מי היה עושה סעודת בר מצוה? בבריסק רק מרן הגר"ז עשה מפני שהיה רב העיר, אבל סתם בני אדם לא עשו כלל סעודת בר מצוה, וכן לא עשו סעודה בשבת עלִי לתורה שלפני חתונה.

מנו עצה

ור' שמואל רזובסקי היה שם והתפעל ואמר שסו"ס רואה חתן בר מצוה שאומר דרשה ומבין מה שאומר].

עוד סיפר רבנו, בבר מצוה של בני אמרתי למשיגיה (ר' יחזקאל זצ"ל) שאמנם אני מזמינו מפני

ומרוב הנאה מסוג ההזמנה הזאת שלח לו אח"כ דורון דרשה לבר מצוה, ספר תורת גיטין עם חתימת המשגיח (צדיק כתמו יפוח).

השתתפות בבר מצוה

וביאר בנו הגאון שליט"א שכאשר באים ומשמחים זה את זה מתרבה בכך שלום בין אדם לחבירו. (מזקנים אתבונן)

קבלה לבר מצוה

רבינו התחמק מהשאלה, אבל לאחמ"כ אמר לו רבינו: מצעירותי הייתי רגיל לחזור על מה שלמדתי מאות פעמים.

לדבר אמת

וכשאמרו לפני רבינו הגר"ק,
שרבינו מציע לחתני בר מצוה לקבל
על עצמם להזהר במידת האמת.

כסף וכלי זהב ולא השאיר עוללות, ובצאתו אמר בלבו אם תשוב השכנה ותצעק על נכסיה ועל מעונה מה אשיבנה? אם אומר זך אני בלי פשע הריני מכזב ומשקר בתשובתי, ואיה שבועתי אז השיב כל מה שלקח, והבין חכמת שמעון בן שטח עכ"ל. ואכן אמר רבינו שלזה נתכוין. (מנחת תודה)

סעודת בר מצוה

אגב בזימנא חדא אמר רבנו כי חלק מהבעיות עם צעירים נובע מכ שחוגגים איתם באופן מיוחד, ואף נואמים בדרשות אודותם גם מקבלים מתנות לרוב וכו', הם חשים בגאווה כי הנה הם כבר התחדשו לחלוטין גדולים ברשות עצמם, והגאווה מצמיחה בעיות שאינם נכנעים למבוגרים מהם או הוריהם ורבותיהם ועוד, אך כאמור הוא לא מורה מחמת כך לבטל לחלוטין והחכם עיניו בראשו. (מאחורי הפרגוד)

וסיפר רבנו כאשר נהייתי בר מצוה לא עשו לי שום סעודה, רק קבלתי עליה לתורה במנין שהתקיים בבית בעל האמרי משה זצ"ל מכיון שחמותו

להסתדר עם השכנים

שאלתי את רבינו, ומתחילה הזכיר את סוגית הגמ' ב"ב דף כ"א קול הפטיש וכו' וצייד שאין לו זכות לעכב דדמי למלמדי תינוקות דמבואר שם בגמ' דהוי נמי כעין צורך מצוה, אבל למעשה ציווה להגיע עמו לפשרה בזה שיקצרו את זמן השירה למחצית מהזמן שהיה נהוג. "עצם הדבר שהלה ירגיש שמתחשבים עמו ולא הולכים נגדו זה כבר יספיק לו, ואילו שאר בני המקום ימשיכו להנות מהניגונים כמקדם" אמר רבינו. אח"כ אמר לי, יש אנשים שהם "מתאוננים" ! בכל דבר דרכם להתנגד.

(רשימות נכדו הרה"ג ריי"ש שליט"א)

השתתפות בבר מצוה

נט"י בבדיקת דם

מבואר בשו"ע סי' ד' סי"ז שהמק"ז דם צריך נט"י.

אמנם בבדיקת דם הורה רבנו שאי"צ נטילת ידים דאי"ז בכלל המק"ז דם. (ס' שלמי תודה הנדמ"ח קו' אילת השחר סי' א') [א"ה וראה בהליכות שלמה תפלה עמוד רמ"ו מה שמובא שם בשם הגרש"ז].

נגיעה במקומות המכוסים בים

השו"ע בסי' ד' סעי' כ"א כתב, צריך ליזהר בתפילה או באכילה שלא ליגע במקומות המכוסים באדם, לפי שיש שם מלמולי זיעה.

ויל"ע במי שרחץ בים ויצא לסעוד פת, ובאמצע הסעודה נגע בגופו, ועתה הגוף נקי ואין בו מלמולי זיעה, האם בעינן נטילה או לא, ובספר כף החיים סי' ד' ס"ק פ"ה כתב שאין צריך נטילה.

והגרא"ל שטיינמן שליט"א אמר שצריך נטילה, דחכמים תיקנו דין נט"י בנגיעה במקומות המכוסים משום מלמולי זיעה, א"כ אף באופן שאין מלמולי זיעה לא פלוג רבנן. [ונידון זה נפק"מ למעשה לנוהגים כרמ"א יור"ד סי' ר' בטבילה דאורייתא, דברכת הטבילה נוהגים לברך לאחר הטבילה בעודה עומדת בתוך המים, שתעמוד באופן שהמים יגיעו עד צווארה ויהיה ליבה מכוסה במים ותחצוץ בזרועותיה מתחת לבה ותסתכל מחוץ למים ותברך ע"כ, דלדעת הגרא"ל כשחוצצת בזרועותיה מתחת לבה צריכה להקפיד שלא תיגע ידיה בגופה. וכ"כ להלכה הגר"ש ואזנר זצ"ל בספר שיעורי שבט הלוי סי' ר' שם שיש להזהר שלא ליגע בגופה עם כפות ידיה].

[שיעורי שלמי תודה הל' בין המצרים, א"ה אולם בס' הליכות שלמה תפלה עמוד רמ"ה הביאו ממרן הגרש"ז זצ"ל שמי שיצא מן הים צריך ליטול ידיו דלא פלוג וכדברי רבנו שליט"א, ומ"מ מי שנמצא בתוך המקווה ששם אין מציאות של מילמולי זיעה אין צריך ליטול]

לגעת בזיעה

רגיל רבנו להזהיר, דאם אדם רוקד בשמחת תורה לכבוד התורה ומזיע הרבה, ואח"כ נוגע בחולצה שלו המלאה זיעה חייב ליטול ידיו, כפי שנוגע במקומות המטונפים. וכמבואר בביאור הלכה סי' קס"ד ד"ה שיש. והוא דבר שאינו ידוע כ"כ.

נגיעה במקומות המטונפים

כ' רבנו שליט"א באילת השחר עמ"ס זבחים (דף כ' ע"ב ד"ה ובהא דאמרין) וז"ל ובנוגע במקומות המטונפים, לכאורה א"צ לרחוץ רק היד שנגע, ונפק"מ לגבי יוה"כ פ' בנגע במקומות המכוסים שלא ירחוץ רק במקום הנגיעה לחוד, ובמ"ב סימן תרי"ג סק"ו כתב דאפי' לא נגע רק באצבע אחת במקומות המכוסים צריך לרחוץ כל היד, גם ביוה"כ פ', וכן אומרים בשם החזו"א, ובמ"ב סימן תרי"ד סק"ד כתב דאם נגע במנעליו ירחץ [- רק] במקום שנגע בהם, וצ"ע. עכ"ד. וע"ע משנ"ב סימן ד' סקנ"ד.

נטילה בכלי

אמר רבנו שליט"א שהחזו"א הורה שאי"צ ליטול ביוצא מביהכ"ס דוקא בכלי. אמנם מנהג רבנו ליטול דוקא בכלי, מלבד ביום הכיפורים שנוהג רק לזלף ידו במעט מים.

רשימה מכת"י רבנו

וז"ל, חידושי דינים שראיתי בספר בית מרדכי מר' מרדכי הריס זצ"ל עמש"כ במ"ב סי' ב' ס"ק א' שלא לגלות רגליו כתב בבית מרדכי מר' מרדכי הריס ז"ל בשם ערוך השולחן דברגליו אין קפידא.

בספר הנ"ל, סי' ד' בשם חכ"א החזו"א דאם נטל מעט מצפורן יש להקל בזה שלא ליטול ידים, וכן אם לא נגע בנעלים רק בשרוך הקל החזו"א. עמש"כ בשע"ת לענין נוגע בראשו הביא מחלוקת אם צריך נטילה. הביא בשם ערוך השולחן אות כ"א דהפושט פוזמקאות אין צריך נטילה [ומסתמא איירי אף בנגע בפזמקאות]

מכתבים הערות והוספות

בגליון פר' ויצא תשע"ה | הבאנו מכתב עוז ממרן הגאון רבי ברוך בער זיע"א על רבנו שליט"א ועל הגרמ"ס זצ"ל. וז"ל המכתב:

החיים והשל' מן השמים אל כבוד הרב הגאון המפורסם אוצר יראה טהורה כשת"ה ר' אלי' נ"י שליט"א בוצ'קו הר"מ בשיבת מאנטרע ה' ית"ש יברך את כתר"ה ש'י' בכל הברכות והצלחות ונזכה לראות בגאולתנו וביאת משיחנו בב"א. אחרי הברכה והשל' לכתר"ה ש'י', הנני בבקשה שטוחה מכתר"ה ש'י', הנה הבחור הרב הג' החריף ובקי ומעמיק עצום עדין לגאון יקר היראה כש"ת מר משה נ"י הלוי סאלאווייצקי, נכדו של מו"ר הגאון האמיתי החסיד רשכבה"ג קש"ת מרן רבנו חיים זצוקלה"ה זיע"א, אשר הוא ב"ה לא מפני בריאות ח"ו מוכרח לנסוע אלא מפני טעם אחר, ובודאי יהיה אור להאיר בהשיבה הק' של כתר"ה, כי גדול הוא בעמקות וחריפות ובקיאות וביראת הש"י ומדות ישרות ונפלאות, אנא מכתר"ה ש'י' לשלוח לו דרישה משיבתו הקדושה, והנה מה מאוד גדול כבוד הבחור החריף ובקי מעמיק עצום בחור עילוי מר משה נ"י הנ"ל נכדו של מורי ורבי זיע"א, אנא לשלוח עבורו דרישה, וישבע נחת ועונג מתורת הבחור הנ"ל ומיראתו. עוד אבקשו בקשה שטוחה עבור הבחור הרב הג' החריף העמקן ובקי ויקר היראה עדין לגדול בישראל כש"ת מר אהרן ליב נ"י שטיימאן מבריסק, שג"כ הוא בריא אלא שמוכרח הוא מטעם אחר, אנא מכ"ג ש'י' לשלוח לו דרישה משיבת כתר"ה, וגם הוא יהי' לנחת בהשיבה, כן אני מבקש מכת"ה ש'י'.

והנני הדושת"ה המברכו בחג שמח המברכו ומבקשו

ברוך דוב לייבאוויטץ ר"מ בהשיבה הק' בית יצחק. אור י"ד תשרי תרצ"ז.

ובשעתו חיפשנו את המכתב השני של מרן הגר"ד ולא הגיע לידנו ועתה התפרסם בס' מזקנים אתבונן (עניני אמונה ובטחון ח"ב עמ' 169) מכתבו הנוסף של מרן הגאון ר' ברוך בער שכתב אחר כמה חודשים, ויצויין שאותם תוארים שכתב במכתב הראשון כתב גם במכתב השני. וז"ל המכתב:

החיים והשל' מן השמים אל כבוד הרב הגאון המפורסם אוצר יראה כשת"ה ר' אלי' נ"י בוצ'קו שליט"א ר"מ בשיבה הק' דמאנטרע.

ה' ית"ש יברך את כתר"ה ש'י' בכל הברכות והצלחות ונזכה במהרה לראות בביאת משיחנו בב"א.

אחרי הברכה והשל' הנני עוד הפעם לבוא לבקש את ככ' בדבר הכותב דרישות עבור תלמידיו הרבנים הג' יצ"ו ונ"י הרב ר"מ עדין לגאון נכדו של מו"ר הגאון האמיתי החסיד רשכבה"ג זיע"א והב' הרב הג' עדין לגדול בישראל מר אהרן ליב נ"י שטיימאן.

ומאיזה טעם נמשך הדבר עד כה, האם עלו דברי קושי בזה, מתי יעשה הדבר, נא למהר ולעזור במוקדם.

והנני ידידו הדושת"ה המברכו ברוך דב לייבאוויטץ ר"מ בשיבה הק' בית יצחק כ"ח טבת תרצ"ז.

עולם הישיבות

ישיבת אמרי צבי

נכון הוא לא נענש, אבל הוא לא חי אז! החיים זה רק חיים בזמן שהוא לומד תורה, בזמן שהוא לא לומד תורה אין לו חיים, יכול להיות אפילו במקרה שאין לו עבירה, כמו בזמן שהוא אוכל, הוא צריך לאכול, צריך לעשות את כל הדברים האלה, אבל 'חיים' זה לא, זה לא חיים, חידוש גדול.

א"כ יוצא שבן אדם יכול להיות שכל החיים שלו, יחיה מאה שנה, כמה הוא חי מעט, לא יודע כמה, תלוי בזמן שהוא למד, ובזמן שהוא לא למד אפילו שהיה צריך לעשות, הוא צריך פרנסה, הוא צריך שאר דברים, הכל בסדר זה לא עבירה, אבל חיים לא היה לו.

א"כ צריך לדעת עד כמה צריך להתחזק, כמה נשאר לו כבר זמן שהוא יכול לחיות, לא הרבה... אם הוא לא ינצל את זה, מה עם החיים... אין לו חיים, זה אנחנו רוצים להתחזק עכ"ל. ועוד האריך רבנו בשיחה הנ"ל במעלת התורה ועי"ש.

כמו"כ בכינוס העשור לשיבה הגיע רבנו למעמד ונשא דברים. וכן שלח כמה מכתבים למעמדי הכנסת ס"ת בישיבה.

מכתב רבנו להקמת הבנין

לאחינו תומכי תורה די בכל אתר ואתר ה' ישפות שלו' לכולכם.

הנה בקרית ספר נוסד לפני כמה שנים כולל אברכים חשוב בו לומדים מאות אברכים יקרים, ולפני שנתיים בערך נוסדה גם ישיבה גדולה וכל זה ע"י הרה"ג ר' אהרן דוב פרוינד שליט"א הנושא בעול כל הכולל והישיבה. אמנם לרגל בניית מקום ראוי לזה, נכנס עי"ז בחובות עצומים וסכנה גדולה על כל המוסדות האלה ובודאי מצוה גדולה לעזור ולתמוך במקום תורה גדול כזה. והעוזרים והתומכים יתברכו בכל מילי דמיטב ונחת מכל יוצאי חלציהם בגשמיות וברוחניות.

הכו"ח לכבוד המקום תורה החשוב.

כ"ד מרחשון תש"ס בני ברק יצ"ו. (קובץ אגרות קכו)

ישיבת אמיתתה של תורה

הישיבה הוקמה ע"י הג"ר רדי יאיר עיני שליט"א באלול תשע"ו

שנים בסגנון אחד

במהלך הקיץ נכנס הגאון ר' רדי יאיר עיני שליט"א לרבנו שליט"א להתייעץ עמו על שתי הצעות שהציעו לו להיות ראש הישיבה בישיבות חשובות מאוד, ולא ידע את מה להעדיף?

רבנו שמע את השאלה, ואמר לו באורח מפתיע 'אתה ראוי להיות ראש ישיבה, תפתח ישיבה לבד ובס"ד תצליח', והיה הדבר לפלא שצד זה כלל לא העלה בשאלתו, ורבנו מעצמו הציע דבר זה.

לאחר מכן נכנס למרן הגר"ק שליט"א להתייעץ ולהתברר והציע בפניו שלש צדדים, ב' מקומות שהציעו להיות ראש ישיבה, או אולי לפתוח לבד ולא הספיק לומר לו מה שרבנו אמר לו, ומיד אמר לו מרן הגר"ק שליט"א מיד: תפתח לבד ותצליח.

ובס"ד נפתחה הישיבה באלול האחרון בהצלחה מרובה. כאשר ארבעים בחורים בשיעור א' מטובי עולם הישיבות מפארים את ספסלי בית המדרש בשקידה ובהתמדה רבה, לצד כולל מפואר אשר בו מחשובי האברכים שבירושלים.

רבנו שליט"א הגיע לישיבה אור לח"י סיון תשס"ז לכנס בכלות השבעה של האברך החשוב רבי יהודה אריה פרסר זל"ה והרחיב בדברים ארוכים בחיוב לימוד התורה... [ונדפס בקונטרס 'קירוב הר סיני' עמ' 72-76].

מורי ורבותי, אני חושב שכאן כל הציבור בני תורה, ארשה לעצמי לדבר איזה דבר, הרי חז"ל (ברכות לב, ב) אומרים תורה צריך תמיד חיזוק, בכל המצבים תורה צריך חיזוק, בפרט בימינו בדור שלנו, יש חלק קטן של לומדי תורה, חלק גדול מכלל ישראל עזבו את דרך התורה בכלל.

וב"ה יש קומץ קטן - באופן יחסי - שלומדים תורה, וצריך מאוד חיזוק, לכן נדבר קצת מענין זה.

רבינו יונה באבות (פ"ג מ"י) כותב: שיחת הילדים שינת צהרים ושאר הדברים שמוציאין את האדם מן העולם, וע"ז אומר רבינו יונה בזה הלשון "כי על מה נברא האדם אך לעסוק בתורה, והיא אורך ימים ושנות חיים ואם לוקח הוא דברים כאלה, למה לו חיים, וראוי לטורדו מן העולם, כי הבל הוא והבל ימיו, ואחר שחיה כמה שנים ונתעסק בעסקו ללא הועיל, הואיל וביטל התורה על מה יוסיפו לו ימים. משל למלך שנתן מאה כסף לעבדו, והשליכם לים! העבד לקח את הכסף והשליכו לים, וחזר וביקש ממנו אחרים, הלא ראוי שלא יתן לו יותר, כך מי שאינו עוסק בתורה. עכ"ל.

המשל הוא נורא ואיום, כמו שבן אדם זורק לים, אם המלך נותן למישהו מתנה וזרק את זה לים, שייך לומר שיבקשו עוד פעם? בשביל מה, כדי לזרוק לים? ואנחנו רוצים להדגיש עוד חידוש מה שרואין בדבריו, אנחנו יודעים שתורה זה מצות עשה, ביטול תורה מאד חמור, העבירה של ביטול תורה, אבל הוא מחדש עוד דבר כך נדמה לי, שבזמן שלא לומד, החיים לא חיים! כי אורך ימים ושנות חיים, ואם לוקח דברים כאלה הבל הוא והבל ימיו, זה לא חיים. ונפק"מ למשל בזמן שהוא צריך לעסוק לצורך פרנסה או שאר דברים שבן אדם צריך לעשות, מצד אחד אין ברירה הרי הוא צריך, אבל חיים אין, זה לא חיים אז.

יוצא נפקא מינא גדולה, שבזמן שאפילו הוא עוסק לצורך, אבל זה לא חיים, הוא צריך את זה אבל זה לא חיים, החיים זה רק בזמן שהוא לומד תורה.

והנה בשיחות החפץ חיים מובא: הגמ' אומרת על דוד המלך ששאל מתי הוא ימות, ואמרו לו שימות בשבת, כל השבת הוא ישב ולמד ומלאך המות לא היה יכול לבוא אליו, הרי הוא לומד, בסוף עשה משהו בפרדס שלו, ועשה רעש אז הוא רצה לראות מה שקרה, וברגע הזה מלאך המות לקח את הנשמה שלו, כך כתוב בגמ' בשבת כט, ב. אומר החפץ חיים איך האב אגרונטאוונע קשיא, פירוש יש לי קושיא יסודית, וכי דוד לא אכל, לא ישן, לא עשה צרכים, הרי בודאי אכל וישן וכו', ולמה באותו זמן לא היה יכול מלאך המות לקחתו. ומחדש החפץ חיים חידוש גדול מאד, כי כל מה שהוא עושה לצורך הלימוד, זה נקרא לימוד תורה.

ולפי דבריו יוצא שבזמן הזה אפילו שהוא לא לומד, אבל כיון שאוכל כדי ללמוד, ישן כדי ללמוד, עושה את כל הדברים שצריך כדי ללמוד, זה נחשב לא פסק פומיה מגירסא, וזה תורה.

אבל פשטות לולי החפץ חיים היה אפשר לומר אה"נ זה לא תורה, אבל היות שצריך את זה, הוא לא נענש על זה, בסדר אבל מה שרואים לפי רבינו יונה,

- הודעה -

בס"ד, לקראת ימי החנוכה אנו עומדים להוציא לאור

קונטרס כאיל תערוג

בעניני חנוכה וברית מילה

מי שיש בידו הערות והוספות על הנכתב בשנים קודמות, אנא יפנה למערכת בהקדם (עד מוצש"ק פר' תולדות). כמו"כ הרוצה ליטול חלק בהוצאות הדפסה לסבסד את עלות הקובץ יפנה בהקדם למערכת.

הוקדש לעילוי נשמת הרב אהרן זצ"ל בהרה"צ ר' מרדכי יהושע זצ"ל

נלב"ע ד' כסלו תנצב"ה

הוקדש לעילוי נשמת מרת צביה זוטא בת חיים ע"ה

נלב"ע כ"ו חשון תנצב"ה

בשל קשיי הפצה בירושלים בית שמש וביתא, החל מהשבוע כל המעוניין ליטול חלק בדבר מצווה ולזכות את באי בית הכנסת בו הוא מתפלל בגליונות כאיל תערוג, מתבקש ליצור קשר בטל' 053-3197725 (ישיבת מיר)

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פשט על הפרשה

"הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי" (כו, ב)

וברש"י, אמר ריב"ק אם מגיע אדם לפרק אבותיו ידאג חמש שנים לפניו וחמש לאחר כן וכו'. ומקורו במ"ר כאן פס"ה ס"ב. ואמר אאמור"ר זללה"ה שעיקר העצה לזה שילמד בהתמדה יותר, וכדתנן באבות פ"ב מ"ח מרבה תורה מרבה חיים, וכן הוא במ"ש בשבת ק"ו א' אחד מן האחין שמת ידאגו כל האחין כולן אחד מבני חבורה שמת תדאג כל החבורה כולה, ועמש"כ אאמור"ר זללה"ה בקרד"א ח"א ס' קצ"ו.

"ויהרד יצחק חרדה גדולה עד מאד ויאמר מי אפוא הוא הצד ציד וגו' ואוכל מכל" (כו, לג)

ולכאורה הן אמת דבתחילה לא ידע יצחק מי הוא וכדכתיב ולא הכירו כי היו ידיו כידי עשו אחיו שעירות אבל אח"כ כשהריח את ריח בגדיו שנכנסה עמו ריח גן עדן כדמפרש"י וא"כ מזה כבר היה יכול להבין שזה יעקב ולא עשו. וי"ל שיצחק סבר שמזה אין ראי' דאפשר דמכיון שבא עשו ממצות כיבוד אב שא"ל צודה לי ציד לכן בא עמו ריח גן עדן.

(טעמא דקרא)

עלי שי"ח

"הרב צבי נתנון זצ"ל"

ביום שישי האחרון, פניא דמעלי שבתא נלב"ע אחד מחשובי וותיקי בית הכנסת 'צדקנו'. הרה"ג רבי צבי נתנון זצ"ל. במשך עשרות שנים השכים קום דבר יום ביומו, בלי להחסיר אף יום, לתפילת וותיקין עם הגני' החמה במנין של רבינו, ובדיק מופתי היה מגיע בזמן קבוע, ומכין את המקומות לכמה מבוגרים שישבו בקרבתו, לאחר מכן היה טורח בין המתפללים כדי 'לחטוף' עוד כמה מאות אמונים של ברכות התורה והשחר. בנוסף היה מהקבועים גם במנין מנחה ומעריב עם רבינו שליט"א.

דקדוק ההלכה שלו היה מהמופלאים ביותר. ספרי המשנה ברורה היו שגורים על לשונו בעל פה ממש, ולא היה זו כמלא נימה מקיום ההלכה, בנוסף זכה גם להרביין תורה בכמה מקומות וזכה להחזיר רבים למוטב, מעשים רבים ומופלאים מאוד סיפרו עליו בימים האחרונים אך אנו נתמקד כאן בקשר עם רבינו שליט"א.

במשך הזמן הוציא הגר"צ זצ"ל ספרים של חידושי תורתו (מאמרי הלכה ודקדוק בפסוקים שבתורה שבכתב ועוד נושאים) ורבינו שליט"א מאוד התפעל מהם, ובאחד הפעמים ביקש ממנו שכל ספר שהוא מוציא שיתן לו.

נאמנותו לרבינו והתבטלותו לחכמי הדור היה מדהים. היות וידע שרבינו שליט"א מאוד לא ניהא ליה שמצלמים אותו (וכמו שהקפיד אביו רבנו בעל הקהילות יעקב), ומכיון שרבים באים מכל רחבי תבל להתפלל עם רבינו ומהם מבקשים גם לצלם אותו, לכן אם היה רואה אי מי מצלם באמצע התפילה, היה ניגש בנועם ומסמן לו כי אין לו לעשות כן. בפרט, אם היה רואה צלם מקצועי שבא במיוחד לצלם, היה רבי צבי זצ"ל מתמלא בחרדה על חילול בית המדרש שכביכול זהו 'אתר' שבאים לצלמו והיה דואג למנוע את הדבר. כשנודע לו על אי מי מידידיו שדיבר שלא בכבוד על אחד מגדולי ישראל שליט"א או שהמרה את פיהם, היה מוכיח אותו כדן ואם לא היה מועיל היה מנתק איתו כל קשר, וכל מעשיו היו לשם שמים ממש.

בשנים האחרונות חלה רח"ל ועם זאת לא שינה מאום מסדר היום והיה מגיע כרגיל לכל התפילות וממשיך במעשיו ובלימודו כבכל יום. לפני כמה חודשים הוא ניגש אל רבינו, ואמר לו בשלוות נפש לא רגילה, כי הרופאים הודיעו לו שאין להם מה לרפאות יותר, אלא שהוא אכן לא יודע אם הקב"ה מסכים להם... לכן הוא בא לבקש את ברכת רבינו. כמובן רבינו בירכו וחיוקו.

שבועיים ימים לפני פטירתו נסע רבינו לבית החולים לבקרו, ורבי צבי שמח מאוד והתאמן מאוד על אף חולשתו הנוראה, להקשיב לכל מילה ולהגיב. רבינו בירכו שיהיה לו רפואה שלימה ויחזור לאיתנו, רבי צבי הודה מאוד על הברכה. כשיצא רבינו מהחדר התבטא כי 'מומש מפליא הדבר שרבי צבי בכל הכוח משתדל לנהוג כמו בריא' והתפעל ממנו. בהלווייתו השתתף רבינו.

וזכה למה שכתוב באבות דרבי נתן סימן כ"ה "מת בערב שבת סימן יפה לו".

ת.נ.צ.ב.ה.

דבר העורך

למי נתן מרן הגר"ח את התפילין של הסטייפלער

על גדלותו של רבינו שר התורה, מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, סופרו כבר אינספור סיפורים, ולמרות זאת יש בכל סיפור נופך מסוים, שכדאי לחרטו על לוח-הלב.

הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א סיפר לחתנו הגאון רבי אליעזר רוט שליט"א, על מעשה שהיה בתקופה שבה ישנו בביתו כמה נכדים לבית הגאון רבי דב קוק מטבריה, שלמדו בישיבות בבני ברק. בבוקר אחד התברר שלאחד הנכדים אבדו התפילין. הדבר הסב לי צער, סיפר הרב שליט"א, וכשנכנסתי ללימוד הקבוע עם גיסי שליט"א, ביום שישי, סיפרתי לו מה שאירע.

בלי לחשוב פעמיים, קם מרן הגר"ח ממקומו, ניגש לארון שם היו מונחים התפילין של אביו, רבן של כל בני הגולה, מרן הסטייפלער זצ"ל, ואמר: 'הנה יש לו תפילין, הוא יכול להניחם!' - - -

הנכד אכן הניח את התפילין של הסטייפלער במשך שנה תמימה. צריך לחשוב באיזו גדלות ענקית מדובר!!! שהרי לא דבר פשוט הוא להוציא את התפילין היקרות כל-כך, שהיו על ראשו של קדוש-ישראל, וליתנם לבחור צעיר, ולמשך תקופה ארוכה! אבל כשמדובר בקיום מצוות חסד, שוברים את כל הכלים.

ולסיפור נוסף על גדלותו של מרן הגר"ח, שסיפר הגר"י זילברשטיין לחתנו הרב רוט. היה זה כאשר מרן הסטייפלער זצ"ל, סיים את חיבורו על מסכת שבת, ואמר לבנו הגר"ח שברצונו להוסיף לספר קונטרס קטן שלו (של הגר"ח), וביקש ממנו לכתוב על כמה עניינים במסכת שבת. הגר"ח, שמצוות הכיבוד-אב שלו, היתה מן המפורסמות, עזב את כל לימודיו, והחל לכתוב... ספר שלם על מסכת שבת. כאשר הביא את הספר לאביו, התפלא הסטייפלער ואמר: 'התכוונתי לקונטרס קטן ואתה הספקת לחבר ספר שלם??? ספר זה יצא לאור לפני כ-10 שנים, בשם 'שיח השדה על מסכת שבת'. ואגב, גם הגר"י זילברשטיין שליט"א היה שותף לחיבורו של הספר (והגר"ח הביא בספר זה עשרות ציטוטים מהגר"י זילברשטיין)..

(קול ברמה)

בברכת שבת טובה

חנה צביה (ב"ב)

דרכי החינוך במשנתו של מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

הענישה בחינוך

בטעמא דקרא (תהילים קכ"ד) ביאר את הדמיון שנאמר שם כחצים ביד גבור כן בני הנעורים שיש לפרש עפ"י דברי הרמב"ם (פ"ג מרוצח ה"ב) שהזורק אבן בקרוב ביותר או ברחוק ביותר אין כוחה חזק אלא א"כ זורקה במידה בינונית, לא רחוק מדאי ולא קרוב מדאי.

והכי נמי בחינוך בני הנעורים יש לזהר מאד שלא לקרב מדאי ולא לרחק מדאי, כמו שאמרו בסוטה מז. - יצר תינוק ואשה, תהא שמאל דוחה וימין מקרבת. ואשרי אדם שימלא את אשפתו מהם לחנכם במדה הראויה.

החינוך על פי יכולותיו של הילד

כתיב "חונך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה", פי' הרלב"ג על פי הדרך אשר מנהגו וטבעו ללכת בה לחשבו והשגתו, והיינו שאין לדרוש מהילד וללחוץ עליו יותר מיכלתו.

לימוד ספרי מוסר עם בני

אאמור'ר זללה"ה ה' מייעץ ללמוד עם ילדים מגיל שבע מוסר אפי' חמש דקות בכל יום כדי שידעו שהעולם אינו הפקר, ואדם אין חי לעולם, ויש גן עדן וגיהנם כו'. ויש ללמוד איתם בספר קל שגם ילדים יבינו כגון ארחות צדיקים וכה"ג, ובמשך הזמן ידבק בהם יראת שמים ויראו תועלת, וכשיהי' בהן יראת שמים יהי' הכל טוב בעזה"י.

החינוך לעבודת ה' בהתלהבות

הנה בערב שבת קודש פרשת אחרי מות (י"ח ניסן ה'תשע"ד) שאל רבינו המרא דאתרא הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א את מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, במעשה בתלמיד שבא לשבות אצל רבו, ואחר התפילה שאל הרב את התלמיד להתרשמותו, ויען התלמיד שהכל טוב מאוד, אך היה קשה לו על המנהג שראה בבית הכנסת שהעם צועק בשעת התפילה.

והנה, במוצאי שבת כאשר ביקש התלמיד להיפרד מרבו, ביקש מהרב לתת לו את כספו שהפקיד אצלו, והרב הכחיש מכל וכל את פקדון הכסף. ויקם התלמיד ויצעק בקול לכספו, ויען רבו ויאמר, אמת הדבר, והנה לך כספך, אבל מדוע צעקת? ... אלא מאי, כי כאב לך! וכן נוהגים אותם אנשים שצועקים בתפילה.

והקשה הגר"י זילברשטיין, וכי כיצד הותר לרב לגנוב על מנת לחנק את תלמידו? והסכים מרן הגר"ח לטענה זו, והוסיף שבמ"ב (קא ס"ק ז) כתב שגם בפסוקי דזמרה טוב שלא להרים קול

כי הקב"ה שומע בלחש ולא כאותם המגביהים קולם יותר מדאי.

אלא ששאל המרא דאתרא מהמסופר על רבי חיים מבריסק זצ"ל ששלח את בנו לראות את אותם אנשים שמתפללים בקול רם בדבקות, משמע שסבר שראוי להתפלל כך.

וענה הגר"ח שאין זו סתירה, שגם אם נחליט שהמתפללים בקול רם אינם עושים טוב, מ"מ יש לנו ללכת וללמוד מהם את צורת התפילה בהתלהבות באמת ובדבקות, ואת זה יש לנטוע בבנינו.

והביא רבינו שליט"א בספרו החשוב 'ארחות יושר' (ערך חינוך) את דברי התנא דבי אליהו ז"ל: מעשה באדם אחד שהי' מתחרט בעצמו שלא קרא ולא שנה, פעם אחת הייתי עומד אני והוא בביהכ"נ, כיון שהגיע ש"ץ לקדושת השם הגביה אותו בן אדם את קולו וענה אחריו בקול רם קדושת השם ואמר קדוש קדוש קדוש כו'. אמרתי לו, בני, מה ראית שהגבהת את קולך עד מאד? ואמר לי, לא די שלא קריתי ולא שניתי אלא עכשיו שניתן לי רשות אגביה את קולי ותנוח עלי נפשי. אמרו, לא יצתה אותה שנה ולא שני' ולא שלישית עד שעלה אותו האיש מבבל לא"י. עמדו ועשאוהו ממונה מבית קיסר ומינוהו על כל הבריניות של א"י, ונתנו לו מקום ובנה לו בית וישב בה כל ימי חייו והניח לבניו ולבני בניו ממון הרבה עד סוף כל הדורות, עכ"ל.

השפעת התנהגות ההורים בבית על החינוך

חלק גדול מהחינוך נקבע על פי הנהגת ההורים בבית, ובדרך כלל בבית שזהירין שם במצוות, וההורים מפחדים מאוד מעבירה וממכשול, והאב שוקד על התורה בהתמדה, כל זה משפיע ממילא על הילדים, כי רוב הבנים דרכם לחקות את האבות, וע"פ רוב יוצאים בנים טובים מבית כזה.

זהירות בעידוד יתר על המידה - כדי לא להכניס בילד גאווה

הורים שמכניסים בלב בניהם שהם בעלי כשרון ומצוינים, והם הטובים והמוצלחים ביותר, אע"ג שזה נכון, ואע"ג שכוונתם לטובה, כדי לרזום ללמוד, אע"כ יצא שכרם בהפסדם כי מכניסים בלבם גאווה ומדות רעות, וגורמים שמתנכלים לחבריהם ופוגעים בהם וסופם שיהיו שנואים מכולם, והנערים האלו כשנכנסים אח"כ לשיבה, ושם יש הרבה טובים מהם, ואין מסתכלים עליהם כמו שהיו רגילים, נכנסים למשבר, כידוע, ומהם מפסיקים ללמוד ומהם נכנסים לשגעון וכו', וכידוע כל זה, ואח"כ יש מהם צרות צרורות.

החינוך בהלכה - ממשנתו של מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

ויידע איך לעשותם, ויעשה עימו כמה פעמים, ולפ"ז מה שאנו עונים אמן אחר התינוק הוא להרגיל הקטן וללמדו שצריך לענות אמן על ברכה, ומש"כ הפרמ"ג שאין לענות אמן על ברכותיו זהו כשאין הקטן שומע האמן ואין בזה משום חינוך. (אגרות וכתבים אגרת פז).

חינוך לתפילה

לא נהגו להקפיד כ"כ לחנכם בגיל שש-שבע להתפלל את כל התפילה.

נהגו להקל להעיר לבנו באמצע תפילה י"ח, שיתפלל כמו שצריך. (דעת נוטה ח"א עמוד רלח).

(דעת נוטה ח"א עמוד רחצ).

(הדברים לעיל לוקטו מהספר 'לחנך בשמחה' בעריכת ידידנו ר' משה מיכאל צורן שליט"א)

וכדומה, אין לענות עליו אמן (ומשמע שאסור לענות עליו אמן כמש"כ המ"ב שם סק"א דהוי כבירה לבטלה). ושאלוני, הרי העולם אין נוהגין כן, שמברכין עם תינוק ברכה, ועונים אחריו אמן!

והשבתי שיש ב' מיני חינוך. אחד חינוך פרטי ואחד חינוך כללי. החינוך הפרטי הוא, כשהגיע הקטן לזמנים המנויים בסוכה (דף מ"ב), ואז הקטן מחויב מדרבנן בכל החיובים ששם, כגדול, כתו' בברכות מ"ח (מלבד המצוה שיש על אביו לחנוכו ש"ז מבדך בבר מצוה ברוך שפטרני מעונשו). אבל יש עוד חיוב כללי על אביו לחנוכו וללמדו לפני שהגיע לחינוך כדי שיידע איך לקיים המצווה לכשיגיע לחינוך וכו', ולזה יש לאביו ללמדו ולהרגילו בכל דבר מצווה שיידע מזה, וחינוך זה אין לו קצבה, ואין חייב לחנוכו בכל פעם, ואם אין לו פנאי אין חייב עתה בזה, אלא שבכללות ידאג שהנער יעשה המצות

זמן החיוב לנט"י שחרית

משעה שנוגעים באוכל או בעינים וכו'.

(דעת נוטה ח"א עמוד קמא).

זמן החיוב לחינוך הכיפה

משעה שלא זורקה מהראש.

(דעת נוטה ח"א עמוד עב).

להקדים ימין

כל דבר שהוא מדין ימין תחילה שייך גם בקטן, ואין בזה דין חינוך ולכן יקדים נעילת ימין של קטן ויקשור קודם של שמאל שהחינוך הוא להרגילו למה שיהיה חייב בגדלותו.

(דעת נוטה ח"א עמוד סב).

שלא לברך במקום מטונף וברכה לבטלה משעה שמבין שאומרים לו שאסור לברך.

(דעת נוטה ח"א רכח).

כתב המ"ב (רטז, רטז) בשם הפרמ"ג דקטן שלא הגיע לחינוך שמברך ברכת האכילה

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות וש"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

279

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א

מידה כנגד מידה. כל שכן מי שאינו מציל מחמת נגיעה, שהוא רוצה כבוד, או כסף, ואינו רוצה לעשות לשם שמים, זה יותר גרוע, שיש כאן נגיעה של כבוד ומידות רעות, ואם לא היה שייך לקבל כבוד יתכן שהיה מוכן להציל בלי שום תמורה, אבל עכשיו שאפשר לקבל כבוד הוא מנצל זאת ודורש שיתנו לו כבוד, וזה גרוע מאד.

הכבוד עצמו הוא דבר חמור מאד, חמדת הכבוד, שאדם אוהב כבוד, ורוצה כבוד, ונהנה מן הכבוד, הרי הוא מפסיד בזה עולם הבא, כידוע שכל הנאות העולם הזה מפסידות עולם הבא.

ובהנאת הכבוד שהיא הנאה נפשית מפסידים עולם הבא יותר ממה שמפסידים בתענוגים גופניים כאכילה ושתייה, וכך כתב בכתר ראש (אות קל"ז) "אינו דומה הניכיון בעולם הבא עבור הנאה גולמית של מעדנים מהניכיון עבור כבוד שהוא הנאה רוחנית", וידוע שהחפץ חיים היה מתרחק ובורח מאד מהכבוד, וכן שנינו באבות שאחד מהדברים שהתורה נקנית בהם הוא "מתרחק מן הכבוד", מי שמתרחק מן הכבוד זוכה לתורה, ומי שאינו מתרחק מן הכבוד אינו זוכה לתורה, קל וחומר מי שמחפש ורוצה את הכבוד שזה יותר גרוע.

ואמנם בשאר הנאות שאדם צריך כדי חייו לאכול ולשתות ולישון, כבר כתוב ברמב"ם (הלכות דעות ג, ג) שאם כל עיסוקו בזה לשם שמים, מפני שהוא חייב ומוכרח לזה לצורך עבודת השם, אזי האכילה והשינה עצמם נחשבים לו כעבודת השם, כיון שהוא עוסק בהם לשם שמים, אבל במקרה הפוך, שאדם יכול לעשות לשם שמים, להשפיע על אחרים ולהצילם לחיי העולם הבא, ואינו עושה מפני שאינו מקבל את הכבוד שהוא דורש, ודאי שמפסיד עולם הבא ויורש גיהינום.

זהו הענין של זיכוי הרבים, מה שאפשר לזכות בזיכוי הרבים, מצד אחד העולם הבא שאפשר לקבל, ומצד שני הגיהינום שמקבלים אם נמנעים מזיכוי הרבים, כמו שכתוב "ודמו מידך אבקש".

אהבת חסד או אהבת עצמו

ומעשה שהיה לפני שנים רבות באדם שהיו צריכים את עזרתו בענין חשוב, שהוא היה מוכשר במיוחד לזה, ואמר כי הוא בעצמו זקוק לישועה באותו ענין, והוא מוכן לעזור רק בתנאי שגדולי התורה יבטיחו לו שיוכה לישועה מידה כנגד מידה. אף על פי שגם בלי ההבטחה, אם היה עושה את החסד לשם שמים מתוך אהבת חסד, היה מגיע לו מידה כנגד מידה, הוא לא הסתפק בזה, אלא דרש שיבטיחו לו בפירוש, ובלי זה לא רצה לעשות את החסד, ולא רצה לעזור מתוך אהבת חסד, רק מאהבת עצמו, בשביל הרווח שירוויח בזה.

ובלית ברירה הבטיחו לו את מה שביקש, ואכן ההבטחה נתקיימה, אבל הסוף היה יותר גרוע, אינני רוצה לומר את הפרטים, הייתה ישועה לזמן קצר, ואחר כך היה יותר גרוע.

אם היה עושה חסד בלי לבקש הבטחות, היה מגיע לו מידה כנגד מידה, אבל הוא לא עשה מצד חסד, אלא ביקש את ההבטחה, ועשה רק לשם העולם הזה, לכן אף על פי שקיבל עולם הזה, זה היה רק לזמן קצר, ואחר כך היה הפוך, ונעשה גרוע יותר.

כשעושים חסד מתוך אהבת חסד זוכים מידה כנגד מידה, בין בחסד גשמי ובין בחסד רוחני, אם אדם עושה חסד עם אחרים ומזכה אותם בתורה ביראת שמים ובמידות טובות, זוכה מידה כנגד מידה, ואילו מי שנמנע ואינו עושה חסד, וכגון שיכול להשפיע על אחרים להצילם מגיהינום ואינו משפיע, הרי הוא נתבע על כך.

זהו גודל הזכות והחיוב של זיכוי הרבים.

וכל אחד ואחד במקום שהוא נמצא יכול לזכות את הרבים, לעשות חסד ברוחניות ובגשמיות, ולעזור למי שצריך בסבר פנים יפות, מתוך אהבת חסד, בלי לדרוש שיתנו לו תמורה לזה.

הזכות בזיכוי הרבים

הנה ידוע שזיכוי הרבים הוא דבר גדול מאד, ומי שמזכה את הרבים זוכה מידה כנגד מידה, מי שמזכה את הרבים בתורה זוכה להצלחה בתורה, ומי שמזכה את הרבים ביראת שמים ובמידות טובות, זוכה גם כן ליראת שמים ולמידות טובות, וכן מי שעושה חסד עם אחרים, מן השמים עושים איתו חסד, מידה כנגד מידה.

וניקח לדוגמא זיכוי הרבים בתורה, באלו אופנים אפשר לזכות את הרבים בתורה, יש מי שאומר שיעורים ומלמד תורה לאחרים, ויש מי שאינו מלמד בעצמו, אבל הוא משפיע על אחרים, כגון שעוזר בכסף, או בעצה, למי שעוסק בתורה. כל מי שגורם שיעסקו בתורה, הוא מזכה את הרבים בתורה, בין אם הוא בעצמו מלמד, או שגורם לאחרים שילמדו, יש לו זכות בתורה, ומידה כנגד מידה הוא זוכה גם כן להצלחה בתורה [אם יעסוק בתורה כמובן], אבל מי שעוסק בתורה ואינו מזכה את הרבים יחסרו לו הזכויות של זיכוי הרבים.

והנה מרן החזון איש זצ"ל השפיע זיכוי הרבים, בכל ספרי החזון איש, וגם בעצה ובהדרכה בעל פה, רבים רבים קיבלו ממנו הדרכה בתורה וביראת שמים ובמידות טובות, וכפי שהובאו הרבה עובדות בזה בספרים הנדפסים מאורחות חיים, וכן יש איגרות ומכתבים שנדפסו בקובץ איגרות החזון איש, והם מכתבים של דברי חיזוק שכתב לאלו שרצו חיזוק, זיכוי הרבים בכתב ובעל פה, ובוה זכה להיות "חזון איש" שבכל העולם נהנים מתורתו, והשפעתו נמשכת, מה שהשפיע תורה ויראת שמים ומידות טובות, נמשך עד היום.

כל צורה של זיכוי הרבים נותנת זכויות, ומי שיכול לזכות ואינו מזכה, יחסרו לו הזכויות הללו, ומפסיד עולם הבא.

החיוב להשפיע

ויתירה מכך יש פסוק ביחזקאל (ג, יח-יט) שאם אדם רואה רשע שעושה מעשים רעים, ומשתדל להשפיע עליו שיחזור בתשובה, אך אינו מצליח בזה, והרשע ממשיך בדרכו הרעה, אזי "הוא בעונו ימות ואתה את נפשך הצלת", הרשע נענש ומת בעונו, מיתת שעה בעולם הזה ומיתת עולם בעולם הבא, והשני אינו אשם בזה, כי הוא עשה מה שהוא חייב, וניסה להשפיע כפי יכולתו, ובוה הציל את נפשו.

אבל אם היה מקרה הפוך, שאדם יכול להשפיע על הרשע להחזירו למוטב ואינו משפיע עליו, אזי "הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש", הרשע נענש ומת, מיתה בעולם הזה וגם גיהינום בעולם הבא, "ודמו מידך אבקש" היינו האדם השני שלא השפיע עליו, הוא האשם במיתתו, כיון שהיה יכול להצילו ולא הצילו.

ודבר זה נחשב לרציחה בדיני שמים, אם אדם יכול להציל – גם בחיי שעה, בחיי העולם הזה – מי שיכול להציל נפש אחת מישראל ואינו מציל, בדיני אדם אינו חייב, כי זה רק גרמא בשב ואל תעשה, אבל בדיני שמים זה רציחה, כיון שהוא חייב להציל ואינו מציל, והוא אשם ברציחה. כך גם מי שיכול להציל אדם מן העבירה, להצילו ממיתה ומדינה של גיהינום, אם אינו מציל הרי הוא אשם ונתבע על כך. זהו חומר הענין של מי שיכול לזכות את הרבים ואינו מזכה.

לשם כבוד

ונתבונן מה היא המציאות, בזמנינו. הנה לפעמים אדם יכול להציל אחרים לחיי נצח, אבל הוא מבקש כבוד, ומוכן להצילם רק בתנאי שיתנו לו כבוד, ובלי כבוד אינו רוצה להציל.

והנה אם אינו מציל סתם מתוך עצלות שיש בו, על זה נאמר "ודמו מידך אבקש", וחייב בדיני שמים על הגיהינום שיש לרשע, כי הוא אשם בזה שלא השפיע עליו להצילו מן הגיהינום, ומגיע לו גם כן גיהינום

אין מרבין לבקש

ובאמת בכלל אין לדרוש דרישות מאחרים, ולא להרבות בבקשות מבני אדם, כמו שכתב בקובץ איגרות החזון איש (ח"א קנח) **"שהיה מרגלא בפומיה דהחפץ חיים זללה" דמבן אדם אין מרבין לבקש"**, מבקשים רק פעם אחת ולא יותר, כי באמת המזונות קצובים מראש השנה (ביצה טז, א), כל הפרנסה קצובה, ומן השמים נותנים לכל אחד את המגיע לו כפי מה שנקצב עליו, ולא שייך להרוויח יותר מזה, ומי שמשתדל להרוויח יותר ממה שקצב סופו להפסיד.

הכל נגזר בראש השנה, כמו שאנו אומרים בראש השנה יכתובו מי יעני ומי יעשר, היינו המזונות הגשמיים, וגם מי ישקט ומי יטרף מי ישלו ומי יתיישר, האם יחיה חיים קשים, חיים עם דאגות או בלי דאגות, הכל נגזר בראש השנה לפי הזכויות שהיו בראש השנה.

ואמנם אם אדם חוזר בתשובה ומתקן את מעשיו, יכול לשנות את מה שנגזר עליו, כמו שאמרו (רי"ה טז, א) כמאן מצלינן האידנא אקצירי ואמרעי כרבי יוסי דאמר אדם נידון בכל יום, היינו שבכל יום יש דין חדש, ובראש השנה נגזר דינו של אדם לפי מדרגתו באותה שעה, אבל אם אחר כך יחזור בתשובה יכול לשנות את גזר דינו [ועיין בזה במאירי נדרים דף מ"ט ובתוס' רי"ד עבודה זרה מהדו"ת דף ג].

הכל לפי הזכויות, והכל תלוי באמונה, הבעיה היא כשאדם אינו מאמין בשלמות, וסומך על דרך הטבע, לכן הוא מורה היתר, ומתעצל מלעזור למי שהוא יכול לעזור, כל אחד כפי כוחו מה שיכול לעזור, בגשמיות וברוחניות, וכל שכן אם רוצה תמורה, ואינו מוכן לעשות את החסד אלא אם כן יתנו לו תמורה, זה יותר גרוע.

לשמוח במעשים הטובים

ב"ה אנו בני תורה, ועוסקים בתורה, ועלינו לשמוח בזה, אדם צריך לשמוח במעשים הטובים שהוא עושה, ומדוע לשמוח? כי הוא מחשיב את המעשים הטובים, יש לו זכויות והוא מחשיב אותם, וכשמחשיב את הזכויות הוא שמח בהם, על כל רגע של לימוד התורה הוא שמח, שיש לו זכות של תורה, והוא זוכה להיות דבוק בתורה, ומתקדש בזה. כשאדם עוסק בתורה הוא מתקדש, התורה מקדשת אותו, וזו שמחה גדולה להתקדש, להיות קדוש!

והשמחה היא גם סיבה להמשיך במעשים הטובים, כשאדם שמח במה שהוא עושה, השמחה נותנת לו חשק להמשיך הלאה, וזהו שכתב המסילת ישרים בפרק ג' כי הרוצה לפקח על מעשיו, מלבד מה שצריך לידע מה הם המעשים הרעים שלו, כדי לתקן אותם, צריך גם לדעת מה הם המעשים הטובים שהוא עושה, כדי להתמיד בהם ולהתחזק בהם, וכן כתב החובות הלבבות בשער הכניעה פרק ט'.

לא להחשיב עצמו

ואמנם בחובות הלבבות שם כתב כי יש גם חשש בידיעת המעשים הטובים, שעלול לבוא מזה לגאווה, ולהחשיב את עצמו במה שהוא עושה, ומי שמתגאה ומחשיב את עצמו הרי הוא נתעב לפני הקב"ה, כמו שכתוב (משלי טז, ה) "תועבת השם כל גבה לב", אכן צריך לדעת את חשיבות המעשים הטובים – אך לא להחשיב עצמו בהם, ולא יחשוב שזו סיבה להחשיב את עצמו יותר מאחרים.

ובאמת אין סיבה להחשיב את עצמו, אף על פי שהוא עושה מעשים טובים, וכי הוא עושה כל מה שהוא חייב ויכול? הרי הוא עבד הקב"ה, וחייב לעשות כל מה שהוא יכול עם כל הכוחות בשלמות, כחיוב העבד לאדונו, ומה השם דורש ממנו? עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת (מיכה ו, ח), ותלמוד תורה כנגד כולם (פאה א, א), וכי הוא מקיים הכל בשלמות, או שיש משהו שהוא יכול לעשות יותר ואינו עושה? הרי אם חסר משהו זה כבר חטא, והוא אינו עם הארץ, ויודע שהוא חייב, אם כן הרי הוא מזיד, שיועד שהוא חייב, ומתעצל בזה.

וגם אם אינו יודע, הרי חיסרון ידיעה הוא גם כן מזיד, כמו שאמרו (אבות ד, יג) שגגת תלמוד עולה זדון, כי אם היה לומד היה יודע, ומאחר שהיה יכול ללמוד ולא למד, ומחמת זה הוא עושה דברים שאינו יודע שהם אסורים, הרי הוא נחשב מזיד בזה.

ידיעת ההלכה למעשה

ובאמת יש הרבה ידיעות שצריכים לדעת אותם, במשנה ברורה חלק א' מביא דברים הנוגעים למעשה בכל יום, מה לעשות ומה לא לעשות, וגם במחשבה, מה לחשוב ומה לא לחשוב, במה לשמוח ובמה לא לשמוח, במה חייבים לשמוח ובמה אין לשמוח.

וכגון מה שאומרים בבוקר מודה אני לפניך וכו', **צריכים להאמין ולהרגיש שכן היא המציאות, שהחזרת בי נשמותי**, וזה לא פשוט. כשאדם ישן אין לו נשמה, רק נפש ורוח כמו לבעלי חיים, והנשמה הקדושה עוזבת את גופו ועולה לשמים, ורק כשמתעורר משנתו חוזרת אליו הנשמה, לכן בשעת השינה שורה עליו רוח רעה, כי הוא כמו מת שאין לו נשמה, ואמנם מת הוא אבי אבות הטומאה ואינו יכול להיטהר כלל, ואילו אדם ישן אינו כן, רק קדושת הנשמה חסרה בו, ומחמת זה שורה רוח רעה על קצות האצבעות, בסוף הגוף, וצריך ליטול ידיים שלוש פעמים לסירוגין להעביר את הרוח רעה.

ויש הרבה הלכות של אורח חיים הנוגעות למעשה ממש בכל יום ובכל רגע, וכפי שכתב המשנה ברורה בהקדמתו לחלק הראשון: **"נראה בעליל דחלק אורח חיים הוא היותר מוקדם ללימוד לכול, אף שכל ארבעת חלקי שולחן ערוך הם נצרכים למעשה, מכל מקום חלק זה הוא מוקדם לכל, כי ידיעתו הוא הכרחי בכל יום מימי חייו לקיום התורה, ובלעדו לא ירים איש הישראלי את ידו ואת רגלו"**.

בפרט משנה ברורה חלק ראשון הוא הנוגע ביותר למעשה, הלכות קריאת שמע, תפילה וברכות, וכן הלכות ברכות השחר, ונטילת ידיים, ולבישת הבגדים, כיצד ללבוש את הבגדים, ובאיזה סדר. **יש הרבה הלכות חשובות הנוגעות למעשה בכל יום ובכל רגע, ומי שאינו לומד אינו יודע אותם, חייבים ללמוד את ההלכות**.

וכן הלכות תפילין, יש הלכות שלא נוגעות לכל אחד, כגון הלכות עשיית התפילין, אבל איך להיזהר בקדושת התפילין, וכיצד לנהוג בתפילין, זה נוגע לכל אחד, וצריכים לדעת את ההלכות בזה.

יראת שמים

ולדוגמא נזכיר דבר אחד שרבים אינם יודעים מזה, כשמורידים את התפילין **יש להיזהר שרצועת התפילין לא תיגע ברצפה, ואם הרצועה נוגעת ברצפה זהו חטא**. ושמעתי לפני שנים רבות מאדם מבוגר שזכה להיות בן בית אצל מרן הגאון רבי יצחק אלחנן זצ"ל, וסיפר כי פעם אחת ראה רבי יצחק אלחנן אדם שהחזיק תפילין, ורצועת התפילין נגעה בארץ, ונזעק רבי יצחק אלחנן ואמר: **"תשמישי קדושה!"** ואמר כן בצעקה, מפני שלא היה מסוגל לראות את זה.

והוסיף אותו יהודי כי חרדתו של רבי יצחק אלחנן עשתה עליו רושם שכל ימיו לא היה מסוגל לראות שרצועת תפילין תיגע ברצפה. עד כדי כך זה השפיע עליו. **כשרואים יראת שמים מושפעים!**

וזה מה שחסר בימינו, שאין רואים יראת שמים כפי שראו בעבר, לכן מוכרחים ללמוד מוסר, וכשלומדים מוסר מקבלים יראת שמים. וזהו העצה היחידה. סיפר לי היום אדם שהתחיל ללמוד מוסר, ומרגיש בריה חדשה. כל החיים משתנים על ידי לימוד המוסר. מי שלומד ספרי מוסר מתוך התעניינות, לא סתם בשביל לצאת ידי חובה, אלא מתוך התעניינות, זה משפיע עליו חיים מאושרים.

וזהו העצה הטובה ביותר, והיא עצה בטוחה, שכל מי שיעשה כן יצליח, והלוואי שנזכה כולנו להתחזק בכל מה שצריך חיזוק!

מוקדש בברכה לחתן המופלג
מאיר יעקב כהן נ"ו לרגל בואו בברית
האירוסין עב"ג שתחי', יזכו לבנות
בית נאמן בישראל בנין עדי עד!

לעילוי נשמת
הר"ר **עוזיאל בן הר"ר בצלאל הכהן**
זללה"ה
נלב"ע י"ד חשון תש"ע - תנצב"ה

לעילוי נשמת
רבי **חיים ב"ר יוסף זביב** ז"ל
נלב"ע כ"ח חשון תשס"ט
תנצב"ה

לעילוי נשמת הרב הגאון
רבי **בצלאל משה קלרמן** זצ"ל
בן הגאון רבי **אורי שרגא** זצ"ל
נלב"ע כ"ג חשון תשע"ז - תנצב"ה

מוקדש בברכת מזל טוב לתלמיד רבינו, הגאון רבי **יחזקאל אתרוג** שליט"א, ראש רשת הכוללים **מגדל עוז** בארה"ק
לרגל היכנס בנו **אלימלך** נ"ו בעול תורה ומצוות, יהי רצון שירווה נחת דקדושה מכל יוצאי חלציו!

דברי אמת

מאמרי חיזוק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים
מרן הגר"ד יפה שליט"א

גיליון מס' 10 ■ תולדות

חומרתה של הרמאות

"תועבת ה' שפתי שקר", המיאוס והסלידה מהשקר התפשטו בלבבות השומעים במידה כה גדושה, עד שכבר לא היה צורך לאחר מכן לומר שיחה בגנות השקר. פעם ר' אלי' תפס שבחור מסוים שיקר אותו, ומאז הוא כבר לא היה מסוגל יותר לדבר אתו, וכשהיה צורך הוא שלח אותו לדבר עם אותו בחור.

בעבר היה נחשב עניין קיום הבטחות כערך חשוב, גם בקרב הציבור שאינו נמנה על שומרי המצוות, ואי-קיום הבטחה היה נחשב כדבר שיש להתבייש בו, גם אצל אנשים פשוטים. בשנים האחרונות הדרדר אצלם גם הערך הזה. על לשונו של אחד מראשי הממשלה היתה שגורה אמירה: "אמנם הבטחתי, אבל לא הבטחתי לקיים".

לחזון איש הייתה בקורת על אותם שעל סמך אמירת "בלי נדר", הם מבטיחים הבטחות שאינם בטוחים שיוכלו לקיימם. טענת החזו"א הייתה, שאף שנדר אין כאן, הבטחה יש כאן! משום כך סבר החזו"א שראוי להתבטא: "אני מקווה לעשות את אשר בקשת", וכדו'. (נערך מספרי 'לעבדך באמת')

"ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אוהלים" (כ"ה - כ"ו). מהו איש יודע ציד? מפרש רש"י: "שיודע לצוד ולרמות את אביו בפיו". ולא שרימה רק את אביו, אלא שעשיו היה לקוי ברמאות במידה כזאת שלא נרתע מלרמות אפילו את אביו הקדוש ששכינה הייתה שורה עליו.

חומרתה של הרמאות, שהמורגל ברמאות הנה לא זו בלבד שהוא מרמה אחרים אלא הוא גם מאבד במשך הזמן את ההבחנה בין אמת לשקר, ופוגם בכך את הכלי הנפלא - 'שכל', שעיקר תכליתו להשיג באמצעותו את האמת. בנוסף, מהשקר נברא מלאך שמרמה גם אותו.

החזון איש אמר לי בשם הגה"ק ר' אלחנן וסרמן הי"ד, שמה שמבואר בגמ' שמותר לשנות מן האמת מפני דרכי שלום, זהו דוקא באופן ארעי, אבל באופן קבוע אין היתר לשנות מהאמת, משום שכאשר משקרים באופן קבוע, ההרגל לשקר פועל בנפשו של המשקר והופך אותו לשקרן, ולזה אין היתר.

כשמורנו הגה"צ ר' אליהו לאפיאן זצ"ל היה מרעים בקולו את הפסוק:

בר"ח כסלו יחול יום הזיכרון השני לדמותו הבלתי נשכחת של **הגאון הגדול רבי יצחק ברנשטיין זצוק"ל** ר"י "כנסת חזקיהו" "כפר חסידים" אשר דמותו חקוקה בליבותיהם של תלמידיו הרבים, ע"כ אמרנו להביא שביבי אור מדברי מרן המשגיח שליט"א שנאמרו בשנים האחרונות על האי גברא יקירא זכרון צדיק לברכה. (יש"כ להר"מ קניסברג שליט"א על מסירת עיקרי הדברים)

שקידתו מימי עלומיו

מן המפורסמות היא התמדתו הגדולה של רבנו ר' יצחק ברנשטיין זצוק"ל, עוד מימי בחרותו, וכפי שהעיד מרן המשגיח שליט"א: שכאשר נגשו ה"פעילים" בימים ההם לפני עשרות שנים להציע לבני הישיבה להצטרף לפעילות, היה בחור אחד שאפילו לא חשבו לבקש זאת מאתו, הלא הוא רבנו ר' יצחק זצ"ל, בידעם שאין כלל אפשרות לנתקו מלימוד התורה. המיוחדות שלו הייתה לא רק בהתמדתו הנפלאה, אלא מה שלא היה שייך כלל לבטל אותו מן הלימוד! וכן העידו עליו חבריו בני גילו, שמלבד מה שמעולם לא פתח סתם בשיחה של דברים בטלים, גם לא היה שייך כלל לדבר עימו על כך, כיון שמיד היה מעביר את השיחה לדברי תורה, וזה היה שיגור ושיחו כל הימים - דברי תורה, דבר הלכה או חיזוק בעבודת ד'.

רץ לדברי תורה

עוד אמר המשגיח: "זכורני כשרה"י רבי יצחק היה בחור, הילוכו לבית המדרש היה תמיד בריצה... גם בחדר האוכל היה מתיישב בשולחן הראשון שהכי קרוב ליציאה, ומיד כשגמר רץ חזרה לגמרא... ועוד היה מוסיף המשגיח (בחי' ר' יצחק): כל פעם שאנו רואים את ר' יצחק, ניזכר - לרוץ אל הספר!!! ולא כפי שאני רואה לפעמים, כאלו שכמעט נרדמים בדרך... אם אדם רץ ללימוד, זה מעיד על חשקת הלימוד וכפי המובא במסילת ישרים, 'מי שתלהט נפשו בעבודת בוראו הוא ממנהר לזה'.

לפני שנים רבות אמר המשגיח לאחד ממקורביו של רבנו: אתה יודע איך 'ר' יצחק' צמח להיות כזה גדול? היות ותמיד ניצל את זמנו בחשבון מדוקדק, וסיפר שכבר בבחרותו כמעט אף פעם לא נשאר בחדר האוכל יותר מכשבע דקות! (וגם אחר נישואיו כל ענין האכילה

היה ללא עסק], וכאמור היה רץ חזרה מיד לביהמ"ד. ולימים הוסיף המשגיח, שבוודאי גם הקפדתו ללמוד מוסר ברגש עם התמדתו הגדולה בתורה הם שהביאוהו לגדולות.

המשגיח נוהג להזכיר מה שאמר ר' יצחק בשם אמו ע"ה: שהיא לא מבינה "מתי הבחורים מספיקים ללמוד" כיון שהיא רואה אותם משתתפים בווארט, בתנאים, בשבת עליה לתורה, בחתונה ולפעמים אף בשבת שבע ברכות... ורבנו זצ"ל אכן שמע לקול אמו הגדולה, ישב ולמד ולמד, כפי שאמר "בחור בא לישיבה על דעת ללמוד והמושכל ראשון צריך להיות שכל הזמן לומדים ולא יוצאים לשום מקום, וגם לא נוסעים לחתונות אלא א"כ יש סיבה המחייבת לכך". (ורגיל המשגיח לומר שהמודד בדבר זה הוא, אם יהי' מורגש שאתה חסר, והיינו שיחסר לחתן היעדרות המוזמן. ותמיד צריך גם לחשבן בנוסף, מהו המרחק של הנסיעה, וכן מה הם ההפסדים שיכולים להיות מחמת הנסיעה, וכן צריך לראות אם יהיה לו את האפשרות ללמוד בדרך וכדו').

לימוד המוסר

רבנו הקפיד תמיד על סדר מוסר כתלמיד מן המניין, ולא פעם כשדיברו עימו בלימוד בסוף סדר ב' וכבר הגיע זמן לימוד המוסר, היה מבקש להפסיק כדי להתחיל בלימוד המוסר. היה זה לימוד בפני עצמו להסתכל על פניו בשעה שלמד מוסר. והרבה פעמים ראו איך שדמעות ניגרות מעיניו, ואלו שרצו להתחזק היו מביטים בו בשעה זו - איך שלומד בשקיעות גדולה, ובסערה פנימית...

הציבור בכל לבם מה יהיה בשנה זו? ושלחו שליח אל מחותנו מרן הגאון רבי יעקב אדלשטיין שליט"א לשמוע עצה מה אפשר לעשות שרבונו יהיה באיתנו ונזכה שיוכל לגשת לעמוד גם בשנה זו, אחת מעצותיו היו: שישאלו את מרן המשגיח שיוורה על כך סדר תפילה. וכאשר באו למרן המשגיח שליט"א אמר: "בכדי שנהיה ראויים שר' יצחק יגש לעמוד בימים הנוראים, אנו צריכים לעשות תשובה, הבעיה היא בנו! אולי, אנחנו לא ראויים! וכשאנחנו רבנו נגש לעמוד ביום ראשון דר"ה, אמר המשגיח בשמחה, ברוך ה' שנהיינו ראויים לכך שרבונו הגדול נגש לעמוד, ולאחר התפילה נגש המשגיח לברכו ולהודות לו על כך.

בשנים האחרונות לאחר הפצרות רבות זכו שהאיר רבנו את פני המזרח... (רק לאחר פטירת רה"י הגר"ד מן זצ"ל הסכים לשבת במזרח, ולהפנות את פניו כלפי הציבור), ואמר אז המשגיח לאחד מתלמידיו: "שמח אני מאוד שרבי יצחק הסכים לכך, עכשיו כולם יזכו לחזות ולראות את פניו הקדושות... וגם לראותו בעבודת התפילה.

בשמחת תורה כשרקדו לפני מרן המשגיח, הביע את מורת רוחו - באומרו 'הרי צריך לרקוד לפני הס"ת!' ושאלו הלא המשגיח עצמו 'תורה', ומיד הגיב המשגיח בתקיפות אני ספר תורה?! ר' יצחק הוא ספר תורה...!!! לפניו אפשר לרקוד!

ועתה חסרנו

במוצאי שמחת תורה [שר' יצחק היה בבית החולים] אחר סגירת ארון הקודש אמר המשגיח בכאב: "מאוד חסר לנו שרבונו הגדול לא נמצא עמנו כעת... וביקש מכל הציבור לעצור ולומר פרקי תהילים פסוק בפסוק, שהש"ת ישמע שוועתנו ויחזור במהרה לאיתנו, ונזכה לעוד הרבה שנים להנות במחיצתו" עוד הוא הוסיף שמלבד מה שהתפללות יכולות לעזור, זהו גם זכות גדולה עבורנו מה שאנו מתפללים עליו ומעתיירים לרפואתו!

המשגיח שליט"א על אף שאינו רגיל להביע רגשותיו ברבים, בכה בהספדו על החסר הגדול, עד שלא יכל להמשיך בהספד... וכה היו דבריו: "המשנ"ב מביא את הח"י אדם שחכם בפניו שאלה האם מותר להספיד בראש חודש, אבל לבכות אנו יכולים... היה לנו אדם עם כל המעלות! גדול כל כך בתורה, כה שקדן, אדם עם כל המעלות, והפסדנו את זה". יותר לא הצליח המשגיח להוציא בפיו, כי גבר בכיו ולא יסף.

בהספד ככלות השבעה אמר: לא פשוט את מי לדאבונינו אבדנו - - - מי ששקד ויגע מנעוריו על התורה, שזכר כל כך הרבה תורה, מי שהיה כל כך מיוחד בתפילה, היה קם מוקדם, ואומר פסוקי דזמרה בנעימה... מי שלמד מוסר מתוך הלב... ועם מחשבה. היה בו את כל המעלות !!! ומכיון שהיה לנו אדם כזה גדול בקרבנו, ולא זכינו לנצלו היטב, צריכים אנו כעת להתעורר, ללמוד מהישרות שלו בלימוד, ומאהבת התורה שלו... ועכשיו שהוא איננו - - - חסר לנו בישיבה... חסר לנו מאוד !!! נשתדל אנו למלאות את החסר, ומה שיותר להתרומם.

ובהספד ככלות השלושים אמר: זכינו שהיה לנו את רבנו הגדול בתוכנו, שהצטיין ב"גדלות" בכל המעלות - בשקידה, בידעית התורה, ביגיעת התורה, בתפילה, במוסר, וביוחד בבין אדם לחבירו. היה זה מתנה גדולה למקום כולו שהי' בקרבנו אדם כל כך נעלה... אבל התפקיד שלנו זה לא רק לדעת מה הפסדנו, אלא חובה עלינו להשתדל ולמלא את החסרון!

אמנם אין אף אחד שיכול למלא את החסרון... אבל אם כל אחד מאתנו ישתדל כפי כוחותיו להתחזק בהתמדת התורה, להתעלות יותר בתפילה, בלימוד המוסר, לשים לב ולהתבונן על הנהגתו עם הסובבים, ביחד נוכל להשלים את החסר, כי ציבור שלם יכול קצת למלא את החסר.

שליח ציבור מגיל שבע עשרה

כבר נודע בשער בת רבים שראש הישיבה ומייסדה מרן הגר"ד נח שמעוניוביץ זצ"ל בקשו לגשת לעמוד התפילה לשחרית בר"ה, על אף שהיה אז רק בגיל שבע עשרה בלבד. ולאחר מכן בנעילה ביקש ממנו שיגש להתפלל במקומו. [ולשנה הבאה אף בקשו ממנו לגשת בראש השנה לתפילת מעריב, שחרית ומוסף ברציפות עד שהחליטו להקל מעליו, והיה ניגש בראש השנה רק למעריב ומוסף וביוהכ"פ אף לנעילה. ומני אז ניגש במשך כל השנים עד ר"ה האחרון לחייו בשנת תשע"ה.] היה מאן דהוא שהתלונן לס"ק רבי אליהו לאפיאן זצוק"ל: איך מגישים כזה בחור צעיר? ורבנו ר' אלי' השיב ש"היראת השמיים והנקיית של הנער הזה, עולה על שאר המעלות הנדרשות לבעל תפילה!! !! ובאותו ענין סיפר המשגיח: שהיה יהודי נכבד שבתחילה התפלא מאוד כאשר שמע שהגישו בחור, אולם אחר ששמע אותו, אמר עכשיו אני כבר מבין...

מחותנו מרן הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין שליט"א אמר על כך בהספדו בהלוויה: "כשהיה רבי יצחק צעיר מאוד הוא מונה ע"י הרבנים לשליח ציבור בימים הנוראים, והיה זה לפלא גדול, הן זה סותר את הכללים למנות איש צעיר? אכן את מי בוחרים הרי זה קנקן חדש מלא ישן. אמנם צעיר, אך בפיו טעם זקנים, מלא ישן. ורבי אלי' לאפיאן זצוק"ל ועוד צדיקים גדולים אמרו - שהוא הראוי לשמש כשליח הציבור! שהוא יכול להביא את תפלותינו לפני הקב"ה. הן הוא בן של הקב"ה... כבן המתחטא לפני אביו...

כאשר ר' יצחק היה אומר "אבינו מלכנו" הרגישו מה זה אבינו מלכנו. כשזעק אבינו הרגישו ממש כך, כיצד אנו בנים של הקב"ה והוא אבינו. וכשהיה צועק מלכנו הרגישו ממש כיצד אנו עבדיו והוא מלכנו. ממש פחד אלוקים, איזה פחד להיות בתפילות שלו... עשרות בשנים! מי לא זוכר ומי לא מתרגש מהזיכרון הזה?"

(כאשר היה אומר אבינו מלכנו בסליחות וכדו', הרבה פעמים היה אומר אבינו... מלכנו... בנעימה החודרת ללב, ודיבר ע"י המשגיח: שב"מלכנו" כלול שני דברים, שהוא מתיחס אלינו כמו מלך ויש לו הנהגה מיוחדת איתנו, ושנית שהוא מלכנו שאנו מקבלים אותו עלינו למלך. ודי מצוי שישנם שמדגישים את הבקשה ולא את ה"אבינו מלכנו". ובאמת בקלם אחרי שהיו אומרים "אבינו מלכנו" היו ממתינים ואח"כ ממשיכים את הבקשה. ואכן אם אדם מקבל הרגשה באבינו מלכנו, הוא אדם אחר...)

פסגות של התעלות

המשגיח היה מדבר בסעודות הימים הנוראים, בהתרגשות - על שזכינו לתפלותיו של רבנו יצחק, שהיה מעלה את הציבור לפסגות של התעלות, והרהורי תשובה, ע"י תפלותיו שנבעו מעומק ליבו הטהור, הספוג כולו בתורה ויר"ש אמיתית.

והוסיף ואמר: יש בעולם חזנים ובעלי תפילה מיוחדים, אבל אצל ר' יצחק בהיותו מתמיד גדול ושקדן מנעוריו, וזכה גם לידיעת התורה רחבה... וכו', א"כ אצלו זוהי - התורה ששרה, שמלבד הנעימות שלו - גם התורה שרה עימו... וגם אם אפשר קצת לחקות את הנוסח שלו, את שירת התורה שלו, אי אפשר לחקות!"

הציבור חפץ בתפילותיו

מאז ומתמיד, על תפילה של ר' יצחק כשליח ציבור, הציבור לא היה מוכן לוותר, והיה הוא - שליח הציבור כפשוטו... עד כדי שקבע מרן המשגיח, שהיות וכל כך חפצים בתפילותיו המעוררות, ר' יצחק תמיד קודם לכל החיובים!!! המשגיח סיפר: שרה"י הגאון הגדול רבי אורי קלרמן זצ"ל, סירב לגשת לעמוד בליל יו"ט של פסח, אפילו שהיה זה היארצייט על אמו, באומרו שהוא לא יכול להפסיד לציבור את התפילה של ר' יצחק, [ואולם ר' יצחק היה משכנעו שיגש באומרו "הרי זה כיבוד אם"].

בשנה האחרונה בחודש אלול כשר' יצחק היה בעוצם חולשתו, דאגו



ספרים ש"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

הפרשה "במחיצת החפץ חיים". פרשת תולדות גיליון מס' 90

בס"ד

זיכרון יום המיתה

וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ הִנֵּה אֲנִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה זֶה לִי בְכֹרָה (כה, לב)

נימוק מעניין היה לעשו למכור את בכורתו: הוא נזכר שקרב יום מותו, ומה תועלת תהיה לו מהבכורה, ולכן הסכים למכרה ליעקב. והקשה רבנו (ח"ח עה"ת), הלא ציוונו חז"ל (ברכות ה, א) 'לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע... אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה... אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא קריאת שמע... אם נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה...'. כלומר, שהזכרת יום המיתה מועילה לאדם בכדי שישבור מעוונותיו, ויצליח להגביר את היצר הטוב על הרע. אם כן, כיצד אותה פעולה פועלת בתוצאות הפוכות.

ותירץ רבנו, שתלוי מהי השקפת עולמו של האדם על העולם הזה, לפי השקפת הצדיק היא מועילה לו לעשות טוב, ולפי השקפת הרשע היא מדרבנת אותו לעשות את ההיפך. הנה, אמרו חז"ל (אבות פ"ד מט"ז): 'העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין, וזו היא הסתכלותו של הצדיק על העולם הזה, פרוזדור והכנה לעולם הבא. אם כן ברור, שמאחר והוא יודע שבעתיד יעמוד לפני המלך, וההכנה הנצרכת לכך היא שבעים או שמונים שנות חיים, ודאי שכשהוא מזכיר לעצמו את יום כניסתו לטרקלין מלכו של עולם, זה מדרבנו להשליט את היצר הטוב על הרע. אבל הסתכלות הרשע על העולם הזה היא, שהוא עצמו מטרט החיים ולאחר המוות אין כלום - חדלון, אם כן אין לו שום צורך להכין את עצמו לזמן שאחרי מותו. ואדרבה, בהזכרו ביום המיתה הוא מגביר את מילוי תאוותיו וסיפוק הנאותיו, שאם לא עכשיו אימתו?!. וזה מה שנאמר בפסוק (ישעיה כב, יג) "והנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן אכול בשר ושתות יין אכול ושתו כי מחר נמות".

מעשה מחריד ומעורר את הלבבות, אירע עם רבנו (הח"ח חיינו ופעלו ע' רג). באיישישוק הסמוכה לראדין שימש כדיין, תלמיד חכם גדול וצדיק, בשם רבי אליעזר טורצר זצ"ל. בשכבו על מיטת חוליו האחרון, כשהרגיש שימיו ספורים וקרב עת קיצו, ביקש לקרוא לרבנו. לשמע בקשתו מיהר רבנו ובא לבקרו, וכך אמר לו הרבה החולה: מאחר ואני מרגיש שבתוך ימים ספורים אקרא לבית דין של מעלה, ירא אני מאוד מיום הדין הנורא, שהרי רוב שנותי שימשתי כדיין בעיר הזו, וודאי בהגיעי לפני דייני מעלה הם יבחנו אותי, האם אני יודע את כל הלכות הדיינים הכתובים בחלק 'חושן משפט' שבשלחן ערוך, לכן ברצוני לדעת האם לא שכחתי מאומה. אנא, בחנני ונסני לפני המשפט האם שכחתי דבר מה. כדי להרגיע את החולה האנוש, נענה רבנו לבקשתו, התיישב ליד מיטתו, ולקח בידו את חלקי 'חושן משפט', והחל לשואלו את עיקרי הדינים. במשך כמה שעות ישב רבנו, כשהוא שואל והחולה עונה, ולא היה דין אחד שלא ענה הדיין כהלכה. לאחר שחששותיו של הדיין הופרכו, הוא נרגע וחזר למנוחתו, יצא רבנו מאת פניו.

בכל זמן שהותו עם החולה, התגבר רבנו על רגשותיו, בכדי לא להטריף את דעתו של החולה. אולם, מיד בצאתו מחדרו, פרץ בבכי מר ואנחות שוברות לב בקעו מגרונו, וכך אמר: אמת נכון הדבר הוא יודע הכל, אבל אני? אני אינני זוכר את לימודי, ומה אעשה אני בעומדי לפני בית דין של מעלה, מה אענה להם?

אורחות חיים "במחיצת רבינו"- חינוך רבינו לתלמידיו. לא היה מחמיץ שום הזדמנות כדי להעיר לתלמידיו איזו הערה ישרה או להדריכם בהנהגה טובה. בוקר אחד, בדרכו לבית הכנסת לתפילת שחרית, פגש בקבוצת תלמידים ששוחחו בדברי תורה ברחבת בית הכנסת. ניגש אליהם והתנצל, שלרגלי סיבה מסויימת נתאחר היום מלהתפלל בהשכמה. תמחו התלמידים: "רבינו, כלום להתנצל בפנינו הוא צריך? כלום היה עולה על דעתנו לחשוך בו שהוא מתאחר מלהתפלל בהשכמה ללא שום סיבה?!"

"אמנם ידעתי שאינכם חושדים בי" - השיב החפץ חיים - "אבל ברצוני להורות לכם הלכה למעשה, שבצאתכם בין הבריות תדעו להיזהר שלא יתמהו על מעשיכם ושלא יתחלל ח"ו על ידכם כבוד התורה ולומדיה".



ספרים ש"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

בס"ד

פניני הפרשה "במחיצת החפץ חיים"

ויתורוצו הבנים בקרבה.

אמר רבינו: עוד בטרם נולדו היו מריבים זה עם זה ונאבקו איש באחיו - "ויתורוצו הבנים בקרבה". ועל מה המריבה. כי עשיו ברשעתו מוכן לרמוס את יעקב ולאבדו מן העולם בכל עת, ויעקב אבינו שאין כוחו אלא בפיו מרסן את עשיו ותופסו בעקבו בתורתו בתפילתו ובמצוותיו, וכשאלו מתרופפים חלילה מתרופפת האחיזה ומתגבר כוחו של עשיו לגזור גזירות רח"ל.

(נצח התורה)

רש"י שואל: 'מה היא רציצה זו'. בשמים הססו להוציא את עשיו לאויר העולם, שהרי משמעותו של דבר הוא הרס לכל היפה והאצילי שבעולם; לעומת זאת, לאפשר את לידתו של יעקב בלבד, אין בכך מן החכמה בהעדרו של עשיו. לפיכך נוצר מין 'ויתורוצו', שכן מכבר הגיעה שעתה של רבקה ללדת, אלא שבשמים עוד נמלכו וחזרו ונמלכו, והכל בעטיו של עשיו.

(הח"ח - חיו ופעלו)

ולאום מלאום יאמץ, ורב יעבוד צעיר.

כשהשתלטו הקומוניסטים על רוסיה ורדפו את שומרי הדת, פיזרו את הישיבות וסגרו את תלמודי התורה, חתמו את המקוואות ואטמו את בתי הכנסת, גנבו בני הישיבות את הגבול לפולניה הסמוכה: ישיבת סלוצק עברה לקלצק, וישיבת נובהרדוק התפרסה בפולניה.

דעת רבינו לא היתה נוחה מכך, מבריחה זו מהמערכה שהשאירה שלושה מיליון יהודים בלא תורה. נענה ואמר: עבודת השם היא, כאשר האומות אינן מניחות לנו לעבוד את בוראנו ואנו עומדים כנגדן למסור נפשנו כדי לעבוד, זו היא עבודת השם. ובתורה נאמר "ולאום מלאום יאמץ", שזו היא מלחמה תמידית, והובטחנו שבסופה "ורב יעבוד צעיר".

(שיחות הח"ח)

ויעקב איש תם יושב אוהלים.

כלומר, אך בהיותו יושב אוהלים בבית המדרש התנהג בתמימות, אך בצאתו לשוק בין בני אדם ידע לנהוג בערמה ובהתחכמות, כדכתיב (בראשית כט, יב) "ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא", וברש"י: "ומדרשו, אם לרמאות הוא בא גם אני אחיו ברמאות".

וכאשר שמעתי מפה קדוש רבנא ה'חפץ חיים' זיע"א, וכן היה מרגלא בפומיה, כי "תמים תהיה עם ה' אלוך" (דברים יח, יג), אבל עם בני אדם צריך אדם להתחכם ולנהוג בערמימות, כפי הנדרש והראוי באותו מקום ובאותה שעה.

(שביבי אור)

יעקב אבינו ה'יושב אוהלים', כח הקדושה שלו סמלי הוא לגבי תלמידי החכמים שבכל הדורות. לפי הזוהר הקדוש התנהל הקרב בין 'הקול קול יעקב' לבין 'הידים ידי עשיו'. הודות לתלמידי חכמים שבכל דור, שלומדים את התורה מתוך מסירות נפש, אין ביד עשיו לנצח את יעקב. עשיו מתפאר ביחוסו ובהשתייכותו לאברהם ויצחק, שסגולותיהם חסד ועבודה; ברם משמגיע לתורה, אין תורה בגויים, תורה לומדים אך ורק בניו של יעקב, בשטח זה אין לעשיו במה להיראות כלפי יעקב, לפיכך איננו יכול לנצחו בשום אופן.

(הח"ח - חיו ופעלו)

ויזרע יצחק בארץ ההיא וגו'.

יצחק לא נשתבח אלא בצדקה, שנאמר "ויזרע יצחק בארץ ההיא" וגו', ואין זריעה אלא צדקה, שנאמר (הושע י, יב) "זרעו לכם לצדקה", היינו שכשם שאדם משתוקק לזרוע שדהו, אף שבעת הזריעה הוא משליך תבואתו לארץ, מכל מקום הוא בטוח שיצמח לבסוף כמאה פעמים ככה. כן ישתוקק האדם לצדקה, וידע שבוודאי יברכו ה' עבור מצוה זו, ויתוסף לו בנכסיו כפלי כפליים עבור חסרון המועט הזה שמחסר עתה מנכסיו, וכמו שכתוב (דברים טו, י) "נתון תתן וגו' כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך" וגו'.

(אהבת חסד, פרק יז)

להצלחת ה"ה דניאל בן שלמה, דן אליהו בן שמעון, יעקב בן מרים, - פאריז



דעת תורה

בראתי יצה"ר - בראתי לו תורה תבלין

העוה"ב", האם מתכוון יעקב שלו עצמו לא יהא כלל וכלל חלק בעולם הזה. היתכן לומר זאת, הרי מחוייבים אנו לקיים את גופינו באכילה ושתייה. אם כן מהו ביאור הצעתו של יעקב לעשיו טול אתה עולם הזה, כאילו הוא, יעקב, אינו נזקק לכך כלל ועיקר.

שאפילו יוצרו קראו רע

נשתדל בס"ד לפתוח פתח להבנת הדברים על פי דברי חז"ל בגמרא בקידושין (ל): - "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין". צריכים אנו לידע כי גדול עד למאד הוא כוחו והשפעתו של יצר הרע. הנה בימינו רואים אנו במוחש כיצד במכשיר כה קטן כמו מכשיר סלולארי, נכנסים כל התועבות וכל הדברים המכוערים שקיימים בעולם. רבים עד אין ספור נאבדו מהעולם באיבוד נשמתם ע"י הרעה הזאת המאבדת את האדם מן העוה"ז ומן העוה"ב. הן יודעים אנו עד כמה רבים הם הנסיונות של תאוות ומכשולים הנקלעים ומתייצבים לפני כל אחד ואחד, והנה באם לא די בכך הרי שיש המכניסים את התאוות לתוך ביתם ולמשפחתם ומכלים נפשם בזה. כמה צריכים אנו לעמוד עד לאין שיעור כנגד הנגה הרע הזה. כל זה ועוד הם בכלל "בראתי יצר הרע", והעצה היחידה כנגדו היא - "בראתי לו תורה תבלין".

ממשיכים חז"ל ומלמדים אותנו אודות קושי ההתמודדות עם יצר הרע - "אם אתם עוסקים בתורה - אין אתם מסורין בידו. קשה יצה"ר שאפילו יוצרו קראו רע... יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ולולא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו". נביט נא לתוכינו פנימה - האם אנו חושבים על כך? האם אנו מרגישים זאת? האם אנו ערים לכך שכל העת אנו מצויים במלחמה בלתי פוסקת למול היצר הרע, מלחמה כה קשה עד כי לולי שמסייע הקב"ה בידניו הרי שלא נוכל לעמוד בנסיונות. עד כדי כך קשה היא המלחמה שלעיתים רואים אנו שישנם כאלה אשר נכשלים בה עד כי מהפכים הם את התורה ודבר מצווה מכנים הם אותו בשם עבירה ולעבירה לעומת זאת יקראו בשם מצווה, רח"ל. ועל אחת כמה וכמה כפולה ומכופלת חומר אלו אשר לא רק שחוטאים לעצמם אלא אף מחטיאים את האחרים.

בפרשת השבוע לומדים אנו על מעשה מכירת הבכורה. באותו יום מגיע עשו "מן השדה והוא עייף", וכפי שמלמדים אותנו חז"ל סיבת עייפותו היתה מעשי רציחה שעשה באותו יום, וכל אשר הוא רוצה זה הנאות העולם הזה, אכילה ושתייה. כאשר נכנס עשיו לבית רואה הוא שיעקב מכין באותה עת נזיד עדשים. היה זה מאכל אבלים עקב פטירתו של אברהם שנפטר בקיצור ימים ושנים לבל יראה את עשיו יוצא לתרבות רעה. עשיו, תחת להתעורר ולחשוב לעצמו את אשר משתמע מפטירת אברהם, תחת זאת ממשיך הוא במסע תאוותיו ומבקש מיעקב "הלעיטני נא מן האדום האדום הזה". באותו זמן תמורת נזיד העדשים מבקש יעקב מעשיו "מכרה כיום את בכורתך לי". עשיו מסכים ומקבל את נזיד העדשים חלק הבכורה.

זה

אשר עומד

בנסיונות היצר - זוכה להיות ממקיימי העולם.

ונטל יעקב העוה"ב בחלקו

אודות כך מלמדים אותנו חז"ל - "אמרו: כשהיו יעקב ועשו במעי אמן אמר לו יעקב לעשו: עשו אחי, שנים אנחנו לאבינו ושני עולמות יש לפנינו העולם הזה והעולם הבא ... רצונך טול אתה העוה"ז ואני אטול העוה"ב ... באותה שעה נטל עשו בחלקו העוה"ז ונטל יעקב העוה"ב בחלקו. וכשבא יעקב מבית לבן וראה עשו בנים ליעקב ועבדים ושפחות, אמר לו עשו ליעקב: אחי, לא כך אמרת לי שתיטול אתה העוה"ב? ומניין לך כל הממון הזה? אתה משמש מהעולם הזה כמותי! אמר לו: הרכוש שנתן לי הקב"ה לשמשני בעולם הזה, שנאמר: "הילדים אשר חנן אלהים את עבדך" (בראשית לג ה). באותה שעה האמיד עשו בדעתו, ואמר: העוה"ז שאין חלקו, כך נתן לו הקב"ה שכרו, העוה"ב שהוא חלקו על אחת כמה וכמה! אמר לו עשו ליעקב: יעקב אחי, בוא ונעשה שותפות אני ואתה. טול אתה העוה"ז והעוה"ב חצי, ואני אטול העוה"ז והעוה"ב חצי, שנאמר: "ויאמר עשו אציגה נא עמך מן העם אשר אתי" (בראשית לג טו). אמר לו יעקב לעשו: "אדני יודע כי הילדים רכים" (בראשית לג יג) ואינם יכולין לעמוד בייסורין, שנאמר: "ודפקום יום אחד ומתו כל הצאן". ומבקשים אנו להבין פשר דברי חז"ל אלו. כאשר יעקב מציע לעשיו "רצונך טול אתה העוה"ז ואני אטול

מקיימי העולם

לכך אומרים לנו חז"ל שעצה אחת היא להימלט מלפיתתו של היצר הרע ואף להצליח ולעמוד כנגדו - עצה אחת היא, והיא לימוד התורה. זה העוסק בתורה בכל עת שיכול הוא לעשות זאת, זה שלומד תורה לשמה ברצינות ובמסירות, אזי קדושת התורה אופפת ועוטפת אותו לבל יכשל. ולא זו אף זו, מוצאים אנו בפירוש הנצי"ב ב"העמק דבר" (שמות ד' כ"ב) שזה אשר עומד בנסינות היצר זוכה להיות ממקיימי העולם. עתה חוזרים אנו לתחילת הדברים ומנסים לאור אשר למדנו להבין את פשר דברי יעקב לעשיו. כאשר אומר יעקב אבינו לעשיו שהוא (עשיו) יטול את העולם הזה כוונתו היא שיטול עשיו את כל התענוגות והתאוות אולם ללא העזר ממרום. כאשר אומר יעקב שהוא

יטול את חלק עולם הבא, ודאי שאין כוונתו שלא יחיה בעולם הזה. יעקב אבינו, הוא ובניו יחיו בעולם הזה, אולם חיייהם בעולם הזה יהיו חיים של תורה, חיים של לימוד התורה, של קיום המצוות, וכך יהיו החיים פה רצופים סיעתא דשמיא בבחינת חיי העולם הבא. לעומת זאת עשיו שיטול לחלקו רק את חיי העולם הזה, הרי שיהיה מסור בידיו של יצר הרע ויפול לכל התאוות והפיתויים שמציע העולם הזה, שכן לולי הקב"ה עוזרו אין יכול לו. והדברים לא איחרו לבא, עוד באותו יום מוצאים אנו בחז"ל שעבר עשיו עבירות חמורות, חי חיי בהמה ואיבד את חלקו לעולם הבא. נחיה בעולם הזה חיים של תורה, חיים של קיום המצוות ובכך נזכה שאף חיינו בעולם הזה יהיו בבחינת חיי עולם הבא.

למען דעת

"כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבקות הוא" (מתוך הפטרת פרה"ש)

תורתו מתקיימת אצל תלמידיו ותלמידי תלמידיו לדורות אלו ולדורות הבאים.

היה רבינו בבחינת נאה דורש ונאה מקיים. יכלה הניר ויכלו המילים ואנו לא נחל כלל ועיקר בתיאור התמסרותו המופלאה של רבינו לתלמידיו. התמסרות אשר הייתה תמצית מסכת חייו מיום עומדו על דעתו עד יומו האחרון ממש.

אולם פטור בלא כלום אי אפשר. על מנת לטעום ולו במעט ממסכת התמסרות ומסירות מופלאה זו, נביא בשורות הבאות משפטים וביטויים ששמעו התלמידים מרבינו במרוצת השנים.

ביטויים אלו זכו התלמידים וניתנה בהם הדעת לחרות דברים אלו על לוח ליבם. ראו התלמידים ואף הרגישו בחוש כי נאמרים הדברים באמת צרופה ומזוקקת ללא כל נדנוד של הפרזה והגזמה.

והנה הדברים ערוכים לפניכם חרותם עלי גליון -

ו. "אינני קבלן תירוצים לכל הקשיות. באים אלי עם ערימת קושיות בכדי לשמוע תירוצים, אבל אין לי תירוצים. משתדל אני להבין את הכתוב, ולוואי שזאת אצליח לעשות" (תשנ"ח)

ז. "קשה עלי להעיר לתלמיד בכדי שיקשיב, אולם באם לא אעיר לו הרי שאהיה בכלל "עושה מלאכת ה' רמיה" וזאת קשה מכול! מה אני יכול לעשות... (תשנ"ו)

ח. היה זה לאחר שרבינו הוכיח את אחד התלמידים תוך שהוא מרים את קולו, זאת מכיון שאותו תלמיד פגע בתלמיד אחר. לאחר מכן אמר רבינו לכלל התלמידים - "אם היתה הפגיעה מכוונת אלי לא הייתי נוהג כפי שנהגתי כעת וצעקתי על אותו תלמיד, שכן נגד טבעי היא הנהגה זו. אולם מן שמיא מסרו לי נשמות ע"מ שאהיה שומר עליהם ואף יותר מכך. משכך מוכרח אני לעשות את אשר אני עושה. אם בדיני ממונות מחייבים שומר, על אחת כמה וכמה ברוחניות. אכן אם בי הייתה הפגיעה הייתי רק מנסה לתקן את מעשיי שכן מכיר אני את עצמי קצת" (תש"מ)

נוהג היה רבינו לבאר פסוק זה ע"פ דברי האבן עזרא, וכך היה אומר - "כי שפתי כהן ישמרו דעת", ברית כרותה לשפתיים. חובה גדולה היא על הרב והמחנך להקפיד הקפדה יתירה על כל הליכותיו, הנהגתו ודיבורו. גדול ועצום הוא כח הקליטה והאבחנה אצל התלמידים עד כי ישימו לב לכל הנהגה ודיבור של רבם, קטנים ובלתי משמעותיים ככל שהוא. וכאשר יראו כן יעשו - באם יצפו בהנהגה ישרה וראויה, הרי אף הם ינהגו ויעשו כן. אולם אם ח"ו למוטב, הרי שנמצא הרב, לעיתים מבלי משים ובלי דעת, ב"פכים קטנים" ממש, בבחינת חוטא ואף מחטיא.

עוד היה מוסיף - "כי מלאך ה' צבקות הוא", כמלאך המסור כל כולו לשליחותו של שולחו, כך צריך להיות ולנהוג הרב והמחנך. צריך הוא להיות מסור כל כולו למשימת הקודש המוטלת עליו להמשיך את מסירת התורה כנתינתה בסיני באופן המתאים ביותר. באם ינהג כך הרי שמובטח לו שתהא

א. כאשר התייחס רבינו לאופן ולכוחות המושקעים בעת מסירת שיעורו, אמר - "גם אם אהיה מלאך לא אוכל לספק לכם יותר ממה שאני נותן לכם" (תשמ"ו)

ב. "עוד לא קרה אף פעם שמישהו אמר לי שאינו מבין ולא ענית לי" (תשמ"ו)

ג. "אם אני מדבר מהר מדי, העירו לי ואשתדל לתקן. אינני יודע אם זה יהיה מתוקן, אולם להשתדל צריך" (תשמ"ו)

ד. "אכן, אפשר להשיג על דברי, אדרבא תשאלו הרבה כאשר אינכם מבינים, זהו רצוני!" (תשנ"ח)

ה. "ישנה דרך למסור את השיעור ולהגיד דברים מובנים, אולם מבלי לפרט כיצד מגיעים להבנה זו. אני לא נוהג כך. אני מראה בפניכם איך מתחילים לפרש ולהבין, קושיה ולאחמ"כ ביאור" (תשנ"ח)



דובב שפתיים

מתורתו של רבינו מרן רבי מיכל יהודה ב"ר משה דוד זללה"ה

חשון (2) תשע"ז

.....

גליון מס' 139

דברי מוסר והתעוררות

תורה שבעל פה נקנית רק ביגיעה ועמל

במדרש תנחומא פר' נח מובא: לפי שלא כרת ברית הקב"ה עם ישראל אלא על תורה שבעל פה שנא' על פי הדברים האלה. ואחז"ל בגיטין (דף ס') שלא כתב הקב"ה בתורה למען הדברים האלה כרתי וגו' וגם לא כתב בעבור, ולא כתב בגלל הדברים, אלא כתב על פי הדברים, שהוא לשון על פה, וכיוון בזה על תורה שבעל פה, שתורה זו כוללת ששה סדרי משנה, גמרא, וספרי הפוסקים.

ותורה זו שבעל פה שעליה כרת הקב"ה ברית עמנו – הכלל ישראל, היא נקנית ביגיעה ועמל ויש בה צער גדול, ואם אנו לומדים גמרא ולא מרגישים צער גדול, הרי וודאי שחסר לנו ביגיעה הנצרכת ללימוד התורה. אם אנו רואים עד כמה שהראשונים והפוסקים התייגעו בסוגיות, וזה מבחינים כאשר לומדים ומדייקים להבין כל מילה ממה שהם כתבו, מקבלים איזה מושג על העמל והיגיעה הנצרכת ללימוד והבנת תורה שבעל פה.

בתחילת הלימוד הכל סתום וחשוך ואחר העמל

זוכים לאור גדול

וגם אחר שמקבלים איזה הרגשה בזה, ההרגשה היא שהכל עטוף בחושך, וכמו שנא' העם ההולכים בחושך ראו אור, שבהתחלה כשניגשים ללמוד רואים שזה כחושך וזה סתום מכל הצדדים, אך כשמתייגעים בסוגיא רואים בסוף אור. וכמו שאמרו חז"ל יגעת ומצאת תאמין וכו', שאם מתייגעים זוכים לבסוף לראות אור, בתורת מציאה שאינה תלויה בכישוריו ויכולתו של האדם, שגם הרש ביותר יכול למצוא במציאה מטמון גדול, כך הדמיון למציאה שאחר היגיעה מוצאים ומגלים את עמקות התורה. ואלו בעל תלמוד שהקב"ה מאיר עיניהם על ידי יגיעת התורה באיסור והיתר בטמא וטהור, ולעתיד לבוא נאמר עליהם ואוהביו כצאת השמש בגבורתו.

חז"ל הק' שעל ידם נתגלה חלק התורה שבעל פה, הם דרשו את הפסוק העם ההולכים בחושך שזה עולה על התורה הק', א"כ כמה צריכים אנו ללמוד מכך מהי הבנה בתורה, שנדרש לכך יגיעה ועמל, וזה לא ענין של כשרונות שאם היה מוכשר יותר לא היה צריך כ"כ עמל ויגיעה, אלא זהו צורת לימוד התורה, שגם הגאונים וגדולי עולם צריכים ליגיעה ועמל התורה לזכות להבנת התורה, וכמובן הם על ידי יגיעתם וגודל קדושתם זכו לסייעתא דשמיא לירד לעומק התורה יותר ויותר, כי לתורה אין

גבול, כי היא חכמה אלוקית שניתנת מהקב"ה ללומד התורה, 'כי ד' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה'.

כל אחד לפי דרגתו צריך לדעת שאחרי יגיעה ושקידה והתמדה וביטול רצונות העולם הזה, זוכה שהקב"ה עוזר ורואים אור גדול, ולעתיד לבוא כל אחד שעסק בתורה יאיר כמו השמש שיוצאת שאף אחד לא יכול להסתכל עליה מחמת אורה החזק, כך יהיו כל אלו שעוסקים בתורה ואוהבים את הקב"ה.

צריך התמסרות ללימוד התורה הבאה מתוך אהבת

השי"ת

כשהכלל ישראל קיבלו את התורה היה צריך הקב"ה לכפות עליהם הר כגיגית, וכפיה זו נעשתה על תורה שבעל פה ולא על תורה שבכתב, כי על תורה שבכתב אמרו נעשה ונשמע. והסיבה שלא הסכימו לקבל על עצמם תורה שבעל פה, כי יש בה דקדוקי מצוות קלות וחמורות והיא עזה (פי' שהקושי בה) כמוות וקשה כשאל קנאתה, לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב את הקב"ה בכל לב. חז"ל הקדושים מלמדים אותנו בזה שבכדי ללמוד תורה צריך להתמסר לגמרי להקב"ה, וע"ז כתוב ואהבת את ד' אלוך שזה אהבת הלב ולא רק מהשפה ולחוץ, ואהבה זו מתבטאת שמכח האהבה 'זהו הדברים האלה על לבבך', ומה הם הדברים? זה תורה שבעל פה שנאמר עליה על פי הדברים האלה.

שמגודל אהבת השי"ת שם האדם את דברי התורה על לבו.

ואהבת השי"ת הוא הגורם שהמח וההבנה והתפיסה יצליחו בלימוד התורה, כמו שנא' בעזרא כי הכין לבבו לד', וזה צריך להיות מתחילת היום שכל המחשבות והפעולות יהיו על פי התורה, ואם מתפללים בהרגשת הלב זוכים שכל היום רואים הצלחה כי הכל הולך לפי היסוד ויסוד היום זה תפילה. וגם צריך להתנדמות למידות הקב"ה, ואלו שלומדים במידות טובות רואים שהשכינה שורה עליהם.

אהבת ד' באה מיראת שמים – גבר דחיל חטאין

ובגמ' שבת ל"א ע"ב מובא שאמורא אחד שיבא אחד בפני אמורא שני שהוא בר אוריין, וענה לו מה אתה משבח אותו שהוא בר אוריין, הרי השבח היותר גדול שיש בו שהוא דחיל חטאין – שמפחד מחטאים, ורק על ידי מעלה זו אפשר ללמוד תורה, כי יראת ד' היא חכמה, ועל ידה זוכה לתורה.

ובמשנה מבואר שאהבת ד' צריכה להיות בשני היצרים ביצר הטוב וביצר הרע, ואיך אפשר לאהוב את הקב"ה בשני היצרים, מביא האור יהל שעבודת ד' ביצר טוב זה בקיום עשה של מצוות, וביצר הרע הוא המניעה מן העבירות, כשהיצה"ר מסית

לעבירה והאדם נמנע מכך, נקרא שעבד את הקב"ה ביצרו הרע, עוד פירוש שיצה"ר זה מידות רעות ואפשר להשתמש בהם לדבר טוב, לדוגמא תאות העוה"ז אפשר להפוך לענייני מצוות, זה העבודה ביצר הרע, וזה שייך רק על ידי אהבת השי"ת שעל ידה מתמסר ליגיעת התורה, ועל ידי תורה יכול להפוך יצה"ר ליצר טוב.

ממעשה מכירת הבכורה רואים עד כמה גדול כח

התאוה

עבודה רבה צריך האדם לעבוד עם עצמו כדי להפוך יצרו הרע, וזה אינו מהדברים הפשוטים כלל כמו שאנחנו לומדים בתורה הק' שעשיו הרשע ביקש מיעקב אבינו ע"ה נזיד עדשים ויעקב הביא לו תמורת בכורתו והסכים, כיון שאמר שבין כך הוא הולך למות. והפסיד לנצח נצחים את מעלת וקדושת הבכורה בעד תאוה מועטת.

ובגמרא אחז"ל לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר ואם לאו יזכיר לו יום המיתה ובזה יכניע את היצה"ר, וכאן עשיו מזכיר לעצמו יום המיתה ומרגיש שהוא הולך למות, וזה דחף אותו אדרבה להיות שקוע בתאוות העוה"ז, וזה לא נבע מחמת שלא האמין

בקדושת הבכורה, כי הרי אנחנו מוצאים שלאחר שהפסיד את הברכות מיצחק אבינו ע"ה צעק צעקה גדולה והזכיר את מכירת הבכורה.

לכן מסביר האור יהל שזה כח התאוה שהוא נורא למאוד, שאפילו שמאמין עד כדי שמעורר אותו לצעוק צעקה גדולה ומרה, והוא היה גברתן ובעל כח ובכל זאת הוא מירר בבכי וצעקה גדולה, הרי לנו גודל אמונתו בברכות ובבכורה, בכל זאת התאוה גררה אותו להפסיד לעצמו הכל, ואי אפשר להתגבר על התאוות אלא רק על ידי יגיעת התורה ושכל המחשבה תהיה שקועה בלימוד, (ליגען אין לערנען), ושהלימוד יהיה על יסוד מידות טובות. ואם נשתדל להשיג חלק של מעלה בזה, כפי השגתנו כן נזכה הרבה הרבה בהצלחת התורה.

נשיחת רבינו בהיכל הישיבה כ"ו מרחשון תשמ"ה.
מכתבי הרב הגאון ר' אליהו אליעזר זכריש זצ"ל. שרשם בעת לומדו כתלמיד אצל רבינו, יהיו הדברים לעלוי נשמתו, נלב"ע מזוכך ומוכתר בכתר שם טוב של סגולת המעלות ב' תמוז תשע"ו. י"כ
לבני המשפחה שמסרו בידינו את המחברת]

מעשה רב

קצת הנהגות ועובדות ממה שעולה כעת בזיכרון

מתוך אוצר רשימות של תלמיד משנת תשנ"ה - תשנ"ו

ספר שהיה בו דברי תורה ואפיקורסות גזו וקבר

פעם בשיעור חיי אדם בליל שב"ק סיפר רבינו שהיה בחור שקיבל ספר לבר מצוה והסתפק אם הוא ספר כשר והביאו לרבינו שהציץ בספר וראה בו דברי אפיקורסות ממש, ושאל את הבחור כמה עולה הספר, ונתכוין לקנותו ממנו ולבערו, אולם אותו תלמיד הבין כונת רבינו בזה ומיד אמר שנותן את הספר במתנה לרבינו, וסיפר רבינו שלא יכל לשרוף את הספר כי היה בו ג"כ דברי תורה, ולא שייך בזה ספר שכתבו מין כי המדפיס לא היה מין, ולכן קבר את הספר.

אמנם התורה עידנה מידותיו, אבל לא הצליח כפי שהיה מסוגל

סיפר רבינו שהיה לו תלמיד שהיה שואל שאלותיו בנחת, ואף שהיה מרבה לשאול בתוך השיעור, לא היה מכביד, ואדרבה הייתי מחכה שישאל. ולעומתו היה תלמיד שכשהיה שואל היה עומד ממש כאריה טורף ושואל. ואמנם היום לאחר שעברו מאז שנים רואים שהתורה עידנה את מידותיו, אבל בכל זאת הוא לא הצליח כמו שהיה יכול להצליח, באם היו מידותיו מתוקנות.

חסר לו בלומדע"ס

סיפר רבינו, היה לי תלמיד שהיה שואל הרבה, וידעתי שכל שאלותיו לקוחות מספר פני יהושע, ואף על פי כן לא אמרתי לו כלום. ופעם אמרתי לאביו שחסר לו בלומדע"ס, כל שאלותיו הם רק בחשבון, אם הוא כבר מסתכל בספר פני יהושע, שיסתכל בקטעים שיש בהם לומדע"ס.

אני סומך על ישרותך

באחד השיעורים אמר בחור סברא, ורבינו לא דחה אותו. ואח"כ מצא רבינו סברא זו בספר חזון איש ממש בצורת הדברים שאמר הבחור, ואמר רבינו בבדיחותא 'אם לא הייתי סומך על ישרותך הייתי בא לידי חשד שראית מה שאמרת בחזון איש'.

יגיעה עצומה במסירת השיעור

רבינו התבטא בכמה אופנים ובכמה הזדמנויות שייגע הרבה במסירת השיעור, ופעם אמר שעובד כמו טרטקור, ולא כמו היושב ליד ההגה אלא כמו הטרטקור עצמו. ואמר, שלמסור שיעור במשך זמן מרובה כפי שמוסר (שעתיים ורבע) זה למעלה מכוחותיו. ושמעתי מהבה"ח ח"ע קלאר ששמע מנכד רבינו שאמר השנה (תשנ"ו) שמוסר את השיעור מתוך אפיסת כוחות. והשנה היה מסיבת חנוכה לבוגרי הישיבה, ורבינו היה בדיוק באותה שעה בקרבת מקום ומסר שם שיחה לישיבה אחרת, וניגשתי כשסיים

שם וביקשתיו שיכנס למסיבה של הבוגרים לכמה רגעים לומר איזה דבר חיזוק לתלמידיו שלמדו אצלו בשנה שעברה, וענה לי בזה"ל 'אין לי כוחות'. אמנם התייחס ודיבר בחביבות גדולה.

הכריעה בתפילת עלינו לשבח

רבינו נוהג בתפילת עלינו לשבח שעומד ופניו כלפי הציבור, וכשמגיע ולאנחנו כורעים מהפך פניו למזרח וכורע, ואח"כ מחזיר פניו למערב מול הציבור.

שמירת העיניים

ראיתי לרבינו שהלך ברחוב ובאה כנגדו אשה עבר מהמדרגה לכביש וכן בשני שבילים בגינת רחוב בית שמאי, היה מגיע לתחילת השביל ומרים עיניו לראות מה קורה לאורך השביל וכשהיה רואה מרחוק איזה דמות אשה עבר מיד לשביל השני אף שהיה הולך תמיד ועיניו מושפלות. ולמדנו מהנהגתו שנהג שאיכא דרכא אחרינא היינו אפילו בשני שבילים, ואין זה דוקא בעומדות על הכביסה אלא אפילו בלבושה בצניעות גמורה, מיהו יתכן שזה אינו מעיקר הדין אלא מגדרי הקדושה והטהרה שנהג.

קימה לכבודו של מרן הגראי"ל שליט"א

ראיתי כשהיו נוסעים כל יום אחרי מנחה רבינו ביחד עם יבדלחט"א מרן הגראי"ל ברכב אחד של הרב יאיר אשקלון, כשהיה רבינו נכנס לרכב ראשון ואחריו מרן הגראי"ל, היה רבינו מתרומם ותומך עצמו בספסל זמן רב עד שמרן הגראי"ל היה נכנס ומתיישב על כסאו. אבל כשהיה נכנס מרן הגראי"ל להיכל הישיבה ופונה למקומו במזרח (שהיה יושב בצד השני של הארון קודש) היה רבינו מתרומם מעט ומתיישב מיד. ולפי הבנתי נראה לי שהחילוק הוא, כי ברכב זה בתוך ד' אמות, ובהיכל הישיבה זה היה חוץ לד' אמות.

עמידה מול חלק מהכהנים

בישיבה מחמת קוצר המקום לכל הכהנים כשעולים לדוכן, עומדים בכמה שורות. וראיתי שרבינו אינו מקפיד אלא לעמוד בפני שורה אחת ולא התקדם לפני כל השורות.

תמתין למרן הגראי"ל ותקח אותו במכונית לביתו

היה פעם כמדומה ביום שישי שכל שיעור התפלל לחוד בחדר שיעורים שלו, שרבינו גמר מנחה מוקדם והמכונית הבאה לקחתו לא הגיע, (והיה נראה שרבינו יודע שאינו אמור להגיע באותו יום). וכשיצא רבינו מבנין הישיבה ניגש אליו א' תלמיד מלפני שנים, ולאחר ששוחח עם רבינו ביקש לקחת את רבינו ברכבו הביתה ורבינו סירב ולא הסכים אף לאחר הפצרת התלמיד, וכשאמר שאין בזה שום טירחה נענה לו רבינו א"כ תחכה למרן הגראי"ל שיסיים ותיקח אותו לביתו.

חשש נדרי מצוה

פעם בשיעור אמר רבינו בא נלמד עוד קטע בגמרא, ולאחר שאמר כך שאל אחד שאלה על הענין שאחזו והתעכב לדבר בזה, וכשסיים נשלם זמן השיעור, ואמר רבינו אע"פ שנשלם זמן השיעור רוצה הוא ללמוד עוד קטע כי חושש מנדר כאומר אשנה פרק פלוני.

הוראות והדרכות

מתוך אוצר רשימות משנת תשנ"ה – תשנ"ו

שורש הבעיה שחושב שציתונים אלו כשרים הם

סיפר לי הגאון רבי דוד לוי שליט"א שבזמן שלמד אצל רבינו בישיבה לא היה ידוע כ"כ בציבור הכללי האיסור של קריאת עיתונים חילוניים, (בתים של הורים שומרי תו"מ הכניסו לביתם בקביעות וכן היו נמכרים בחנויות בתוככי זכרון מאיר) והנהלת הישיבה החתימה את הבחורים שלא יקראו עיתונים אלו, והגר"ד לוי סירב לחתום בטענה שאמו כבר מאז איננה מרשה להכניס לביתם עיתונים אלו ואין צורך לחתום על זה כי שומר הוא על מצות אמו. ורבינו שאלו מהיכן אמך יודעת על חומר הדבר? האם היא תלמידת בית יעקב? וענה שאיננה תלמידה של בית יעקב אלא למדה בחו"ל בבית ספר של גויים. רבינו חזר ושאל בהתפעלות א"כ מהיכן היא יודעת? והוסיף רבינו ואמר עכשיו אני מבין במה היא זכתה לבן כמוך. והנה גם בשנים אלו נוהג רבינו להתריע הרבה פעמים שאין לבחורים לקרוא עיתונים אפילו אלו הנחשבים לכשרים. ובשיעור חיי אדם בליל שב"ק סיפר רבינו שהגיע אליו אבא של תלמיד להתלונן על בעיות עם הבן, ושאלו רבינו האם הוא רגיל בקריאת עיתונים, וענה האב שכן, אבל רק עיתונים כשרים. ואמר לו רבינו זה שורש הבעיה שחושבים שהם כשרים.

ובמכתב לאחד שכתב לרבינו שמחפש עצה איך להתגבר לא לקרוא עיתונים, כותב רבינו: ...אחרי שיודעים ברורות שקריאת עיתון הוא מרגיל את הקורא לבוזו זמן ומבלבל את המחשבה מהלימוד, יש לעשות סייג לכל הפחות על זמן מסוים לא להימשך אחרי ההבל הזה של עיתונים, אחרי שיתבוננו על הריח הגדול מה שמרויחים על ידי מניעה מלקרוא בהם. עכ"ל.

הורה שלא להדליק החשמל לאחר 'לכה דודי' אף שהיה קודם השקיעה

היה פעם שהבחור האחראי להעביר את החשמל לפני שבת לחיבור הגנרטור לא הגיע, ובחורים כיבו את החשמלים כדי שלא ישתמשו בחשמל בשבת, וכמה דקות לפני השקיעה הגיע האחראי, ולא הרשה רבינו להדליק החשמל כיון שהציבור אמר 'לכה דודי'. (גם למי שלא אמר עדיין). ואע"פ שלכן התבטל שיעורו של רבינו בהלכות שבת שהיה אומר בקביעות בין קבלת שבת למעריב לפני כל בני הישיבה. והתפללו מעריב בחושך.

נפילת אפים בחדר השיעורים

היה שלא יכלו להתפלל תפילת מנחה בהיכל הישיבה וכל שיעור התפלל בחדר השיעורים שלו, מקום שאין שם ספר תורה. ורבינו אמר תחנון בעמידה, ומרן הגראי"ל שליט"א אמר בנפילת אפים.

החזרת אבידה בלא סימנים

אחד שאל לרבינו שמצא עט בישיבה מסוג שאינו מצוי, ויודע באחד מבני הישיבה שאיבד כזה עט, האם יכול ליתנו לו בלא סימנים, ואמר לו רבינו שיתלה מודעה ויחכה שיעור זמן שכולם יכולים לראות את המודעה, ואם אף אחד לא יבוא לתבוע יתן את העט לאותו מאבד גם בלי סימנים.

הנהגת מרן החזון איש במשמוש כליו

שח רבינו שראה את מרן החזון איש שהיה מנער קודם כניסת השבת את מטפחתו מטעם מה דאחז"ל שחייב אדם למשמש בכליו שמא ישכח וייצא.

חובת השתתפות בהלוויית גדולי תורה

כשנערכה הלוויית הגאון רבי חיים זליבנסקי זצ"ל בבני ברק ביום שישי לאחר תפילת מנחה, שאלתי לרבינו האם מי שרגיל בקביעות לימוד ביום שישי אחה"צ מחויב ללכת להשתתף בהלוויה, ואמר שחייב. ושאלתי האם ד' אמות יוצא חובתו, וענה לי יתכן.

וכשמרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל נסתלק אמר רבינו לפני השיעור שעפ"י שו"ע אין צריך לנסוע לירושלים ללוויה ולכן נשאר למסור שיעור, והוסיף שכיוון בזה לדעת מרן הגרא"מ שך שגם הורה כן בישיבות לצעירים בבני ברק, אבל הוסיף שיש סיבות בהלכה שצריך לנסוע, כמו ראש ישיבה שהוא תלמיד וא"כ לתלמידיו גם יש דין כזה כלפי רבו של רבם, וסיפר שהרבי'ה ר' איסר זלמן זצוק"ל נסתלק ב"י כסלו תשי"ד נסע עם כל בני ישיבת תפארת ציון ללוויה לירושלים, כיון שהיה רבו.

החזרת ספרים למקומם זה מכבוד הספר

שאלתי לרבינו האם מותר להחזיר ספרים לארון בשבת אחרי מנחה הסמוכה לשקיעה, או דהוי כמכין משבת לחול, שאמצא אותו במוצאי שבת כשאצטרך להשתמש שוב בספר, וענה לי דמסתבר דל"ה כמכין, דהחזרת הספר לארון הוא מכבוד הספר וזה גם בשבת צריך לעשות.

להסיר אבק מהנעל

שאלתי לרבינו האם מותר בשבת להוריד אבק מהנעל ביד, וענה לי : בנעל אפשר להוריד. אבק בנעל

נחשב אינו מקפיד

שאלתי לרבינו באם יש לי חציצה ביד שאיני מקפיד עלי' אבל הדרך להסירה, האם הוי חציצה בנטילת ידים, וענה לי: זה נחשב אינו מקפיד.

זריזות בלי שימת לב

פעם ביקש רבינו בשיעור שיביאו מהארון גמרא, ומחוסר זהירות נפלה הגמרא באמצע הדרך לפני שהגיעה ליד רבינו, ואמר רבינו: רואים מה יוצא מזריזות בלי שימת לב.

יהיה ניתן בס"ד להשיג הגליין בבית מרן זללה"ה.

להערות והארות אפשר להתקשר לסל: 036180849 או בפלאפון 0504114770 [להשאיר הודעה בתא קולי] או דרך פקס 036186624.

נפש גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו זינצוויץ זצוק"ל
גלין 120 תולדות תשע"ז
shneiderav1@gmail.com 0527697944 או בדוא"ל

דבר המערכת

בפרשה זו נשלים את ביחור עומק ענינו של יצחק וזיקתו המיוחדת לעשו. תודתנו נתונה לרב ווברערמן נ"י אשר ידיו לו רב בהפצת תורת רבינו ומסר לנו כת"י עניי ישראל ח"ג משם נלקח מאמר זה. כמו כן ממשיכים בסדרת המאמרים על עקבתא דמשיחא בהם העמיד רבינו ז"ל משנה סדורה בנבכי הזמן. הבהרה: מחמת סגנון היחודי שאים שוה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עבריים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפש גחלים תלהט" שי"ל בעדח. על ק כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך. כל הערה תתקבל בברכה.

המערכת

תעלומת הקירוב של יצחק את עשיו

[עניי ישראל ח"ג כת"י]

א. למה קירב יצחק את עשו

כל המפרשים טרחו לפענח תעלומה נפלאה. כיצד יצחק אבינו ע"ה קירב את עשו הרשע ורצה לברכו שהרי בודאי הכיר את אופיו ומהותו ודרכיו הנשחתות, ולא רק בנבואה ורוח הקודש, אלא פשוט בחוש הבחנה של בר-דעת, כפי שידוע על הרבה אנשים שהיו קטנים לאין ערוך מיצחק אבינו, והכירו בתכונות בני אדם במבט עין בלבד. אלא בודאי שיש כאן ענין עמוק, שקירב אותו מתוך הכרה באמיתת מהותו. באמת שחז"ל כבר עמדו על הענין, ופירשו בקצרה, **שכל מק אוהב את מינו, ועשו היה הפסולת של קו העבודה של יצחק** את"ד. דבריהם צריכים פירוש רב, וכי בגלל שטבע האדם לאהוב את מינו, רשאי יצחק לאהוב אדם רשע כמו עשו, ולקרב אותו?

ב. הבכח של עשו להיות טוב

ראשית עלינו להקדים שהגם שעשו מצטייר אצלינו כבריה שכולה רע, ללא שום שמץ טוב, אך זה אינו כן כי באמת בתשתית הנפש שלו [א.ה. היינו בעומק שורש נפשו] יש נקודת טוב, והיה יכול לבחור בטוב, אלא שבבחירתו דבק ברע, עד שנעשה סמל של הרע בעולם, אבל עדיין נשארה בו היכולת להפוך לטוב. הדוגמא לכך, מה שהובא בקדמונים שהיה חקוק על ירכו דמות נחש, ופירשו בזה את דברי התרגום עה"פ ויהי עשו איש יודע ציד - "נחשירכן", דהם ב' תבות - "נחש - ירכן", כלומר נחש חקוק על ירכו עכ"ד. והנה הנחש הקדמוני בעצם יצירתו היה צריך להיות "שמש" נפלא של האדם, להביא לו אבנים יקרות ממזרח וממערב כמבואר בחז"ל (סנהדרין נ"ט ב'), ורק חטאו של אדם הראשון גרם למציאות של "איבה אשית" בינו ובין האדם, ונעשה הנחש מובדל ומרוחק מהאדם. כך גם עשיו, בעצם כחות נפשו יש בו יכולת להיות מסייע ליעקב אבינו בעבודת הקודש, אלא שקלקול "כח השמשות" בעולם ע"י חטא עץ הדעת [א.ה. כאן מגדיר רבינו תוצאת חטא עה"ד שמעתה הרע נטה ממה שבאופן טבעי נוצר לשמש את הטוב. וזו כל העבודה כנודע לרתום חזרה את הרע תחת הטוב והדוגמא הכי קרובה לנו היא בהשלטת השכל על רצון הגוף ואכמ"ל], גרם לו שכבר בהיותו עובר במעי אמו התרוצץ עם יעקב, אבל בעצם יש בו נקודת טוב, ויש יכולת להפכו לטוב ולהכלילו בקדושה.

ג. אחיזת יצחק בשני העולמות

עתה נגדיר בס"ד את היחס של עשו ליצחק, ולמה השתדל לקרבו וליתן לו את הברכות. מהפסוק "מן העולם ועד העולם" דקדקו במשנה (ברכות נ"ד) שב' העולמות עולם הזה ועולם הבא הם באמת קשורים זה לזה והם עולם אחד. "מכאן תשובה לקלקול הצדוקים שהיו אומרים אין עולם אלא אחד". ישנו יסוד מפורסם בחז"ל שהאדם הוא "עולם קטן". וממילא להיות האדם חובק את כל העולם ב"עולם הקטן" שלו, ודאי שחובק **בבת אחת** את שני העולמות, וכמש"כ בנפח"ח (ש"א פ"ה) שנשמתו של האדם היא כמין "חבל" שראשה בשמים [עוה"ב] וסופו בארץ [עוה"ז]. יצחק אבינו בהיותו "עמוד העבודה" שהיא המקשרת את העולם הזה לעולם הבא [א.ה. כי חלף העבודה זוכה לעוה"ב, וגם עצם העבודה מרוממת את נשוא העבודה להיות "עולם הבא" דיק], חבק את שני העולמות באופן זה, קצהו התחתון - בעולם הזה, עולם העבודה הדומה ללילה, טשטוש ומלא ספקות, חומריות המושכת לחטא, ובחירה בין טוב לרע, וקצהו העליון - בעולם הבא, שם נמצא שכר העבודה שהוא עולם ברור (פסחים נ' א') המשולל מחטא. ב' קצוות אלו באו לידי בטוי במהלך החיים של יצחק. נרחיב קצת בענין ה"קצה מעלה" של יצחק, הנה עיקר ה'עבודה' בעולמינו הוא 'הקרבת קרבנות', דסתם עבודה היא קרבנות, כמש"כ (פ' בא) על קרבן פסח "ועבדת את 'העבודה' הזאת בחודש הזה". עיקר ענין הקרבנות הוא הגילוי שהבריאה חוזרת להקב"ה. כי בהקדש עצמו חוזר הדבר המוקדש לרשות גבוה, ובהקרבה מחזיר את צורת הבעלי חיים לשרשה [ע"י שנשרף ע"ג המזבח]. זהו עומק הגילוי הכבוד שמים שנעשה בעבודת הקרבנות. ונעשה בזה בירור שמו המיוחד, כמ"ש חז"ל (ספרי ושלחי מנחות) שלא נאמר בקרבנות לא אלקים ולא צבקות, שהם שמות משותפים עם נבראים, אלא שם 'הויה' - היינו בירור היחוד שכל הבריאה חוזרת לשרשה, זהו ביאור ה"קצה העליון" של העבודה של יצחק. זהו הטעם לכך שמצינו אצל יצחק דבר מיוחד שלא נמצא אצל שאר האבות, והוא מה שיחד הקב"ה

שמו עליו עוד בחייו, ואמר (ויצא כ"כ י"ג) "ואלקי יצחק" (תנחומא תולדות ז'), והיינו משום שבעבודתו העפיל לעולם ברור המשולל מחטא, ומה שפירשו חז"ל (שם) שמה שייחד שמו עליו הוא משום שכבר היה כלוא בבית ועיניו כהות, אין זה סתם חסרון "היכי תימצוי" לחטוא, אלא שזוהי מהותו של יצחק, שהגיעה נפשו לברירות האמת, עד שנשלל ממנו מושגי חטא, ולכן סיבבו מהשמים שבצורת חייו לא יהיה לו גם "היכי תימצוי" לחטוא.

ד. חידוש היסורים של יצחק – קשר עם עולם ברור

ענין זה קשור לעצם "חידושו" של יצחק שחידש את ענין ה'יסורים', כמ"ש בב"ר (פר' ס"ה ט') "יצחק חידש יסורים", ואמרו שם יצחק ביקש יסורים, ואמר לו הקב"ה, יפה בקשת, וממך אני מתחיל, שנאמר "ויהי כי זקנך יצחק ותכהנה עיניו מראות" עיי"ש. עומק ענין היסורים שייך למהלכי העולם הבא - 'עולם ברור' וכמו שנבאר. דהנה אמרו בגמ' (ברכות ס"ב א') "קבלה דיסורי שתיקוּתא", המובן הפשוט הוא שאין לו לאדם להתרעם על מדותיו של הקב"ה, מפני שאינו יורד לעומק דעתו ית', אמנם הנה בביאור הגר"א שם ציין לד' הגמ' (מנחות כ"ט ב') שאמר הקב"ה למשה שתוק כך עלה במחשבה לפני, וכונתו צריכה ביאור מה נוסף לנו בהבנת הגמ' על פי זה.

מונח בדברי קדשו עומק גדול, דהנה דרכי ההשגחה בדרך כלל מובנים ומוסברים בטעם ודעת, אבל ישנם דרכי השגחה עליונים הנקראים דרכי "המחשבה", שמשוללים בעצם מהבנה והסברה. היסורים באים ממהלכי ה'מחשבה' שעליהם נאמר (מנחות שם) "כך עלה במחשבה לפני", ומה שאמר הקב"ה 'שתוק' פירושו ש"השתיקה" היא עצם מהותם, שהם משוללים בעצם מהסברה בטעם ודעת [א.ה. פשוט שמדובר על 'יסורים' של אהבה' כפי שביקש יצחק אבינו ע"ה, וכמבואר בסוגיא ברכות דף ה', יעו"ש פירש"י (בע"א ד"ה יסורין של אהבה) ובחי' הרשב"א שם בשם ר"ה גאון ז"ל ובשער הגמול להרמב"ן, אבל סתם יסורים הם "מדה במדה", שכאשר יפשפש במעשיו יוכל לעמוד עליהם כדאיתא ברכות שם]. מהלכי "המחשבה" [שהם למעלה מהבנה], הם מהלכי עוה"ב שהוא "עולם ברור", כי שם ההנחות פשוטות וברורות, ולא ניתנים להשגה בעולמנו, כי כאן אין משיגים אלא דרכים המובנים בטעם ודעת. ומפני כך חלות היסורים על יצחק, היה במה שכהו עיניו מראות, שבזה נאחו בעולם ברור המשולל מחטא, שכבר ייחד השי"ת שמו עליו, דזהו תורף ענין היסורים כמשנ"ת [א.ה. עיין בגליין 20 ביאור נוסף שמשלים למשנ"ת כאן].

ה. השתדלות יצחק לתקן את עשו

עד כה דיברנו על ה"קצה מעלה" של יצחק שנאחו בעבודתו בעולם ברור המשולל מחטא, אמנם ה"קצה מטה" של קו העבודה, הוא מקום העבודה, ה"חושך" של עולם הזה, טשטוש עצום וספקות לרוב, ואפשר לטעות עד עבודה זרה ממש, ובקל אפשר לשקוע בחומרות העולם, ולאבד את הקשר עם ה'עולם ברור'

לגמרי. כאן הוא המקור לאישיותו של עשו ביצחק, בהיותו עמוד העבודה ודאי שנכללו בו גם פנים אלו של התעסקות עם עוה"ז. ואכן עשו השקיע עצמו בעולם הזה רק שהיה זה בהפלגה ושקע בחלאת העולם הזה והגיע לתחתית השאול, עד טעות וכפירה ממש, אמנם בהיות שיש בו נקודת 'טוב' החבויה בעמקי המעמקים של נפשו, וכפי שהקדמנו (אות ב'), יש יכולת למושכו מעמקי מצולח, ולקשרו עם "קצה מעלה" של קו העבודהנה תיקון כחות הרע של הבריאה, יהיו באחרית הימים, שכולם יתהפכו לטובה, וכפי שרמזו בפסוק הסיום של מעשה בראשית - "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד", שבתקופת הסיום של העולם יהא תיקון לכל הריעותות שהיו בימים הקודמים, עד שאפילו מלאך המות ויצר הרע יתהפכו לטוב, וזהו תכלית בירור היחוד, שלא רק שאין יכולת לכחות הרע להתנגד אליו, אלא שבכחו ית' להפכם לטוב, ומתברר היותו כל-יכול בעצם, כלשון המקרא (תהלים קל"ט) "גם חושך לא יחשיך ממך, ולילה כיום יאיר, כחשכה כאורה", שבכחו להפוך את החשכה עצמה לאורה. ואיתא בב"ר דהברכות של יצחק שייכות בעצם ל'אחרית הימים', ובכל התקופות הטובות של עם ישראל, כמו בזמן דוד ושלמה וכיו"ב, לא טעמו עדיין מאומה מאותן הברכות עיי"ש. ומעתה מובן היטב כל הפרשה, בהיות שעשו הוא ה"קצה מטה" של קו העבודה של יצחק, נשא יצחק את האחריות לתקנו ולהוציאו מחושך החומריות, ולצרפו עם "קצה מעלה", ועל כן השתדל לברך אותו בברכות של "אחרית הימים", שהוא זמן שכל כחות הרע יתהפכו לטובה ויתכללו בקדושה, וזהו עומק המובן בדברי חז"ל שפתחנו, ד'מין אודה את מינו', דבהיות עשו 'מינו' של יצחק הרי הוא מקושר עמו, והאחריות רובצת עליו לתקנו ולהפכו לטובה, דעשו היה מסוגל בעצם להיות טוב, כמו הנחש הקדמוני, שמסוגל להיות שמש נפלא של האדם וכנ"ל. אך רק יעקב הוא שיכול לקבל הברכות לקשר העולם הזה עם עולם הבא.

ו. כח חיבור קצה מטה עם קצה מעלה – של 'יעקב'

הנה סדר הדברים בקבלת הברכה של יעקב היה באופן זה – "וירח את ריח בגדיו, ויברכהו ויאמר, ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'", ודרשו חז"ל (הובא ברש"י שם) שנכנס עמו ריח גן עדן, ותיכף בירכו "ויתן לך האלקים וגו'", ובב"ר (פר' ס"ה כ') דרשו "את ריח בגדיו" - ריח "בוגדיו", כגון 'יוסף משיתא' ו'יקום איש צרורות' שהיו רשעים גדולים בזמן היוונים, והתעוררו לתשובה עד שמסרו נפשם על קדוש ה' באופן מופלג מאוד יעו"ש בארוכה. כלומר דיש בכחות הנפש של יעקב אבינו להעלות פושעים מ'קצה מטה' - שאול תחתית, עד רום המדרגות ממש - ריח גן עדן בהיותו בדיוקן אדם הראשון לפני החטא שכל בתוכו כל הכחות שבבריאה ויכל להחזיר הרע לטוב [א.ה. נתבאר במאמר בסוד ישרים תולדות תשמ"ז]. ורמזו זה חז"ל ביוסף משיתא שהיה בעל תשובה. והרי בעל תשובה חודר למעמקים של העולמות, ומגיע עד המקומות למעלה המשוללים מחטא, כדברי הרמב"ם (פ"ב

מתשובה) "שיעיד עליו בעל 'תעלומות' של שלא ישוב לחטא זה לעולם", וזהו ה'קצה מעלה' של האדם. וכח זה הוא רק בלעדי ליעקב שיש בו כח "שלא ידח ממנו נדח", וכל פושעי ישראל יש להם תקנה, וכדוגמת אותן פושעים מופלגים - שכנראה היו נפשות השייכות לעם ישראל - ונחלצו מעמקי מצולה, והגיעו עד קצה מעלה ממש. ומפני כך יעקב הוא זה שצריך לקבל את

הברכות, דהלא כאמור התוכן של הברכות הוא היעודים של אחרית הימים, שיתכללו כל כחות הרע בקדושה, דמשום כך היה יצחק סבור ליתן את הברכות לעשו, אמנם אחר שהתברר ליצחק שבאמת כח זה שייך דוקא ליעקב, אמר - "גם ברוך יהיה".

בענין המוזיקה המודרנית [קטעים מאגרות דעת ר"ג]

ידוע בחכמת הטבע והנפש שיש דבר הנקרא שפת הלב. הגם שמהדעת עדיין אין ההתפעלות מגיעה אוטומטית ללב כי צריך את ה"השבות אל לבבך". אבל יש שפה שהיא ממש שפת הלב והיא הנגינה. סגולתה היא שהיא שפת הנפש ממש על כן בהיותה שפה פנימית בעצם מגעת עד פנימיות האדם ממש. ורואים בחוש שיכולים במהירות עצומה להפוך אדם מעצב לשמחה או להוציאו מאדישותו למצב רוח של התפעלות ע"י נגינה. הגר"ס ז"ל הכניס נופך זה לחידוש בלימוד המוסר שהלימוד יהיה בניגון המהול בעצב ובשפתיים דולקות דוקא כי בכח הנגינה מתקיימת ההשבה ללב. ותוצאותיה בהחדרת הדברים לנפש פנימה ידועות לכל. ומהקדושה נבין היפוכו עומק החדרת השחיתות ולולו בכל משפטי קדש ע"י החדרתם בלב מתוך פרעות המנגינה ופריקת עול הכרוכה בה.

בכל דור נתיחד סוג מיוחד של ירבעם בן נבט. בדורנו נתיחד זה בזמרים אלו במיוחד. שלקחו משפטים ודיבורים קדושים והלבישו בתוכם פרעות מנגינתם. דאין זו רק דרך למשוך הציבור לשמוע בהיות המילים קדושות וכל שקר שאין בו אמת לא יתקבל אבל זה גרוע פי אלף כי הפכו המשפטים היותר קדושים בעמנו מדורי דורות עם פרעותם לזולים. ועקרו כל זיק של קדושה ורצינות מכל אלו. מסוף העולם ועד סופו מלא כיום עם רוח פריקת עול מוחלטת, אשר המתורגמן שלו והשפה המיוחדת שלו להלחוב יצרי הפריקת עול הוא שפת הנגינה.

בהיות כי האוצר לתורה הוא יראת שמים ובתוך אוצר זה דוקא מונחים ד"ת אמיתיים [עיין נפה"ח ש"ד פ"ד] על כן ברור הוא שאם יכנסו ללבבות שפת הפריקת עול הזו תשבש את חכמת הלב בדברי תורה ולא יוכלו לישב רמזים קשה לאמיתו כי לא ישכנו דברי תורה אמיתיים במקום טיגופת.

חובת בן תורה בדורנו הוא לרומם דעתו ויגבה ליבו בעבודת ה' וברוממות תורתו. להכיר שטובת ועדינות החיים אי אפשר למצוא בריקנות וחלל הנמצא מחוץ לביהמ"ד. רק הריסת עדינות החיים נמצאת שם. השכבה העליונה של הציבור היום היא הבני תורה שבדור ועליהם מוטלת האחריות להעמיד מושגי גדלות אמיתיים ולהזרים עדינות החיים לכל איברי הציבור כי כולא גופא בתר רשיא גריא.

פרק ה' סכנת ירידת ערכה של תורה

נאנו ממשכים להביא כאן עיקרי משנת רבינו זצ"ל בביאור סוגית תקופת העקבתא דמשיחא כפי שדלה מדברי הגר"א בכתביו ובהם הראה כחו לבסס ההשקפה הטוהרה בתקופה מסוערת זו. עיקרי הדברים נדפסו בספרו "התקופה בסערת אליהו" שהוצאנו בחסדי ה' לאור במהדו"ח חדשה. ובעדודו בסגנון קל יותר עם הוספות משאר כתביו בספר "נפשו גחלים תלהט". תמצית הפרקים הקודמים. - תפקידם של ישראל בתיקון הבריאה - מהות הרע שפושט ולובש צורה בכל דור ודור - חובתנו לברר היטב דרכי פעולתו - שורשי הרע בבריאה וכיצד באים לידי כטוי בכחות הנפש ובאומות העולם - ביאור דברי הגר"א שבעקבתא דמשיחא יועמדו בני השפחות - הערב רב כראש העם, אחריהם העם ובתחתית השפלות הת"ח - ג' תועלות שיש במצב הנ"ל.

תקופת הגר"א ז"ל התחיל מהלך חדש של קרוב לבבות בין הגויים לכלל ישראל. זה גרם שחלקים גדולים מהציבור התחילו להתבולל בין העמים. היה זה למעשה שלב נוסף של הטלת זוהמת הנחש בשיטה של מינות ואפיקורסות.

התרופה היתה להטיל שוב איבה ביניהם. ולכן לפני שבעים שנה כשסכנת ההטמעות בין הגויים היתה בעיצומה, סובבו מהשמים נגיחה עצומה של האומות להוציא את היהודי מהם ולהעמידו לעצמו.

המיצג את שיטת הנחש בדורנו הם ראשי הציבור, הערב רב, שהם באמת גוף זר לגמרי. ומה שסובלים מהם רדיפות ודחיקות זו שמירה מהשמים שלא תתערב זוהמת הנחש לגמרי בציבור. ורמת הדחיפה מצידם היא כפי רמת הטמיעה וההתבוללות ביניהם. זהו קו המידה, וממילא צריך מאוד לשמור שלא להתערב עמהם. בודאי שצריך "דורון וכו'" אבל המבט צריך להיות

נשלים את הפרק הקודם. הזכרנו ב' תועלות ממסירת השלטון לערב רב. והבאנו שהתועלת השלישית היא לשמור על הגחלת בטהרתה.

תועלת האיבה של הערב רב לציבור יראי ה'

הזכרנו כבר שכל העסק עם הרע הוא לעולם רק פנים חדשות של הנחש הקדמוני. כדי שהנחש לא יוכל להכניס את הארס שלו יותר לתוך האדם הטיל הקב"ה איבה טבעית בין האדם לנחש כמו שכתוב "ואיבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה". איבה זו היא מחיצה של ברזל החוצצת בין הנחש לאדם.

במשך הדורות השנאה שהיתה בין ישראל לאומות העולם שמייצגים את שיטת הנחש נועדה למנוע את חדירת הארס שלהם אל תוך כניסת ישראל. ולכן בזמן שלטונם החזיקו ישראל את עצמם בטהרתם, ואם היו פורקי עול היו 10 או 20 בדור אבל כלל הציבור היה טהור ונקי. אבל מאז

ברור שהם אינם מהציבור כלל, ובזה נחסוך הרבה "איבה" של רדיפות ח"ו.

פנים ביהמ"ד בזמנינו

נעמוד כאן על תקלה נוראה העלולה לצמוח מהשפלת ערך התורה ולומדיה בעקבתא דמשיחא וב' השלכות.

ונהי בעינינו כחגבים

בחזרת המרגלים מלרגל את הארץ לימדו אותנו כיצד יתכן שבן עליה יהיה מושפל בעיני עצמו. כאשר חזרו המרגלים וסיפרו יחס אנשי הארץ אליהם אמרו "ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם". זאת אומרת, שלמרות שהם היו הבני העליה הגדולים ביותר מכל הדור דעה עדיין יתכן אצלם שיהיו מושפלים בעיניהם **ע"י התפעלותם ממה שאחרים מחזיקים אותם.**

למדנו אם כן עד כמה גדולה הסכנה האורבת לבני התורה החיים במקום ובדור אשר מביטים על ת"ח אמיתי בזלזול. יתכן שיוולד ממצב זה אפשרות להיות **מושפל בעיני עצמו** ע"י שחושב על עצמו כפי מה שאחרים מסתכלים עליו. ולמרות שהבני תורה הם המעולים שבכל האומה, יתכן שתהיה אצלם השפלת ערכם בעיני עצמם, כפי שלמדנו מפרשת המרגלים.

יש כאן מצב עדין מאוד בו מצד אחד הונח כל סבל הגלות דוקא על הת"ח שבדור, וודאי שלחץ זה מקרב את קץ שלטון הרע כדלעיל. אבל מצד שני לחץ זה יכול לשמש את הרע עצמו להביא לכך שיושפל הבן תורה **בעיני עצמו** ועל ידי זה יגרע **ערך תורתו** בעיני עצמו. ואם ח"ו יגיע לזה אז בודאי ניצחו היצה"ר. נראה ב' תוצאות מהפחתת ערך בני התורה בעיני עצמם [התוצאה השניה בגליון הבא]

רדיפת עולם הזה

בדור הקודם מי שבחר להכנס אל בין כותלי ביהמ"ד ידע שהוא אכן **מהמיוחדים שבעם** והיה מוכן להקריב כל תשוקה ונוחות חמרית למען חיי טהרה אלו. אבל משנכנסו בני התורה תחת שלטון הערב רב הממעטים ערכו מתמעט ערך הבן תורה בעיני עצמו כנ"ל וכתוצאה מכך עלולה להתנוצץ אצלו **התגברות התאוה לחיי עולם הזה**. ובהפרזה דווקא.

טעם הדבר כי מי שנהפכת אצלו שאיפת החיים מעולם התורה לעולם החומרי [אף אם הוא רק בסתר ליבו] בהכרח שתהיה שאיפה זו בצורה **של הפרזה והגזמה**, משום שכל תאות העולם היא כמי "ששותה מים מלוחים אשר כל מה שישתה יותר יצמא יותר, ואין אדם מת וחצי תאותו בידו" (אגרת הגר"א ז"ל).

אם רואים אנו שיש בני התורה המוכנים להכנס לחובות גדולים כדי לבצר את מצב העולם החומרי שלהם, בעל כרחנו צריך לומר שכבר נקבעה בחייהם צורת חיים של "אכול ושתה כי מחר נמות". כי חזקה היא שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה כמו שהעידו חז"ל.

אין לך עדות יותר ברורה מזה על התרחבות הפירצה במהות חיי התורה. כי אם היו נימי נפשו של הבן תורה קשורים **באמת ובתמים** באהבתה של תורה, לא היתה לו כל סיבה להמשך אחר כל נוחיות בחייו הגשמיים. ודאי שאין זה נובע מחלקי אהבת נפשו לתורה כלל, ואדרבה, תשוקה זו לחמריות נובעת ממה שעקר את עצמו מאהבה נקיה לתורה ועבר לצורת חיים של פסיחה על שתי הסעיפים [פירש רש"י שתי מחשבות], בין שתי צרות הללו שצוררות זו לזו. כי אור תורה נקלט ונאחד רק בנפש עדינה השואפת להתיוחד עמה **לגמרי**. לא בנפש שהתפשרה עם צרתה המעיקה לה. הדברים אמורים על **נקודת השאיפה** באדם. לאן שואף. ומה מקום נותן לעסק עוה"ז. והדברים נוקבים ועדינים מאוד ומו"ר זצ"ל העמיד כאן אספקלריא מאירה לבחון כל אחד את עצמו.

נכבית שלהבת אהבת התורה

אין המהלך הנ"ל נעצר רק בנהירה אחר עוה"ז. בתוך הלב שפועמת בו משיכה לעוה"ז, לאט לאט הולכת ונכבית שלהבת אהבת התורה, ועמה גם טהרת היראה. כי מן ההנחות הפשוטות היא כי רק מי שמכיר גודלה של תורה, ורואה גם קצה המטה של יקרתה, מסוגל הוא להתמסר לה בכל נימי נפשו. והאות על מסירותו זו הוא מה שמעמידה בצורה של "אין עוד מלבדה" בכל שאיפת חייו. והוא שואף לגדלות **רק על ידה**. שהרי ככל שנכנס יותר בחדריה של תורה עדיין לא תשבע עינו מרוב הודה והדרה. והוא משתוקק לראות עוד ועוד ביקרת תפארתה, ולהתאחד עמה בכל נימי נפשו. והרי זה הגיע לאמיתת צורת לימודה, דהרי לומדה לשמה, בשביל עצמותה לבד, משום שהיא תורתו ית'. והרי אינו צריך לרעות בשדות זרים למלאות תשוקת החיים שלו. כל זה נמצא אצל מי שמעמיד מעשים כחומה בדורינו זה, אבל אם ח"ו נימי נפשו משתוקקים גם לחיים אחרים, הרי בעל כרחו יגיע לפגוש את התורה רק לפרקים לבד. וגם כשיושב אצל הספר הרי זה רק בגדר פגישה מקרית, **כי אין קשר נפשי** ביניהם. וממילא יתכן בלומד זה טשטוש בציור חייו גם בענינים שהיו היותר פשוטים וברורים בדורות שקדמו לנו, והיה ירשה אצלם במסורת אבות.

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת תולדות תשע"ז -

מוחלין לו עונותיו

וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם
אחות נביות על נשיו לו לאשה (כ"ח ט')

איתא בירושלמי ביכורים (פ"ג ה"ג) 'ויקח את מחלת בת
ישמעאל', וכי 'מחלת' שמה, והלא 'בשמת' שמה, אלא למה
נקראה מחלת, ללמד שנמחלו כל עונותיו. ומכאן יליף בירושלמי
שחתן שמוחלין לו על כל עונותיו.

ולאור דברי הירושלמי יש ליישב קושיית הלחם משנה
וכדלהלן:

קושיית לחם משנה

הנה אמרינן בגמרא קידושין (מ"ט ב') האומר לאשה הרי את
מקודשת לי על מנת שאני צדיק, אפילו אם הוא רשע גמור, הרי זו
מקודשת מספק, דחיישינן שמא הרהר תשובה בדעתו.

והקשה בלחם משנה (פ"ח מהל' אישות ה"ה) אם כן הוא הדין
המקדש בפני עדים שהם פסולים לעדות, אמאי אינה מקודשת,
ניחוש שמא העדים הרהרו תשובה בלבן.

[והרי איתא ברמ"א (אהע"ז סי' מ"ב סעי' ה') דהמקדש לפני פסולי
עדות דאורייתא מכח רשעתו, כגון לפני אנוסים או שאר רשעים, יש
מקילין דאין חוששין לקידושין, ולא חיישינן דלמא חזרו בתשובה].

תירוץ הגר"א

ותירץ בביאור הגר"א (אהע"ז סי' מ"ב סק"ל) דשאני במקדש על
מנת שאני צדיק, דמשום דאמר על מנת שאני צדיק, גלי דעתיה
דמחשבתו לעשות תשובה וחיישינן שמא הרהר בתשובה, משא"כ
לענין פסולי עדות דאין לנו סיבה לחשוש שהרהרו בתשובה.

אך לפי זה צריך עיון, דאם המקדש יהא אחר כך עד קידושין
תצטרך גט. [א"ה, נראה דכוונת רבינו, דאע"פ דגילה דעתו אבל עכ"פ אכתי
חשיב רשע, ואם יהא עד קידושין לא יחולו הקידושין ויצטרכו גט].

וכן כאשר האשה התנתה בפני עדים על מנת שאתה צדיק,
והמקדש אינו יודע ולא גילה דעתו מאי איכא למימר.

תירוץ דובב מישרים

בתשובות דובב מישרים (ח"א סי' כ"ב) תירץ דבאמת אינו מספיק
הרהור תשובה כדי שלא יהיה נקרא רשע, אלא צריך שגם יהא
כפרה על עונו.

ואם כן בשלמא בחתן, הרי מכיון דחתן מוחלין לו על כל עונותיו,
אם כן אם הרהר תשובה בלבו וקידש אשה, איכא גם תשובה על ידי
הרהורו, וגם כפרה על ידי הקידושין דמוחלין לו על כל עונותיו, ואם
כן שפיר לא מקרי רשע כיון דשב וגם חטאו מתכפר לו, וממילא יהא
מקודשת לו, דבאין כאחת, דעל ידי הקדושין לא נקרא רשע.

וכל זה אתי שפיר לענין המקדש, משא"כ לגבי עדים מה מהני
שהרהרו תשובה בלבם, הא מכל מקום בזה עדיין לא נפקע שם רשע
מהם עד שיהיה להם כפרה, ועדיין הוו רשעים ופסולים לעדות,
ומשום הכי אין חוששין להקידושין.

האם רק בנשואין או גם באירוסין

יש לעיין דלכאורה הא דאיתא בירושלמי דחתן מוחלין על כל
עונותיו, היינו דוקא בנשואין.

אך מצינו לא כך, דהנה איתא בשולחן ערוך (סי' תקע"ג סעי' א')
דחתן צם ביום חופתו. וכתב באליה רבה (שם סק"ב) דיש בזה ב'
טעמים, חדא, מפני שבאותו יום מוחלין כל עונותיהם ויום
כיפורים דידהו הוא, ותו, דחיישינן שמא יהיה שיכור בשעת
קידושין.

וכתב באליה רבה, דנפקא מינה במקבל קידושי בתו הקטנה,
דלהטעם דשכרות, הבת לא צריכה להתענות, דהרי מכיון
דהקידושין על ידי שליח לא איכפת לן אם המוקדשת תהא
בשכרות, משא"כ להטעם דמוחלין, הרי אע"פ דהקידושין על ידי
אביה, מכל מקום להחתן וכלה יש מחילת עונות ואם כן יצומו.
והנה התם איירי רק באירוסין, חזינן דגם באירוסין איכא מחילת
עונות.



ריצה לבית הכנסת

ויתרצצו הפנים בקרבה ותאמר אם פן למה זה אנכי ותלך לדרוש
את ה' (כ"ה כ"ב)

ופירש רש"י, רבותינו דרשו ויתרצצו לשון ריצה, כשהיתה
עוברת על פתחי תורה של שם ועבר, יעקב רץ ומפרכס לצאת,
עוברת על פתחי עבודה זרה, עשו מפרכס לצאת.

הנה מצאנו ענין לרוץ לבית הכנסת, דבגמרא ברכות (ו' ב')
אמרינן דבהולך לבית הכנסת מצוה לרוץ, שנאמר נרדפה לדעת את
ה'. אבל ביציאתו מבית הכנסת אסור לרוץ. וכך נקטינן בשולחן
ערוך (סי' צ' סעי' י"ב).

א. מצוה לרוץ

הנה כתב במגן אברהם (שם ס"ק כ"ו) דאע"פ דאין לרוץ ביציאתו
בבית הכנסת, אבל לפעמים מצוה לרוץ, והיינו אם יוצא על מנת
לחזור לבית הכנסת זה או ללכת לבית הכנסת אחר, דעל ידי זה
שרץ השתא הרי מקרב חזרתו ונמצא דלא חשיבא רץ מבית הכנסת
אלא לבית הכנסת. וכך מביא במשנה ברורה (שם ס"ק מ"ג).

ויש לעיין כשרץ לביתו אך אינו יודע אם יחזור לבית הכנסת או
לא, ורצונו לרוץ משום הספק דילמא יחזור לבית הכנסת, האם
שרינן מספק נמי. ומסברא היה נראה דשרי, אך לא אדע.

ב. לרוץ למצוה אחרת או לבית המדרש

הנה כתב במגן אברהם (שם) דהוא הדין היוצא מבית הכנסת
לבית המדרש ללמוד תורה מצוה לרוץ.

ויש לעיין בהולך למצוה אחרת לא של לימוד, אם שרי לרוץ מבית
הכנסת, דדברי המגן אברהם הם רק כשחוזר לבית הכנסת או לבית
מדרש, אך מהו במצוות אחרות.

וכן יש לדון מהו אם רצונו ללמוד בביתו. ולעני"ד אין לחלק בין
הולך ללמוד בבית המדרש או הולך ללמוד בביתו לבד או עם
חברים.

אך העירוני דמנא לן הא, דדילמא דוקא באופן דמגן אברהם אין
בזיון של בית הכנסת, שהרי הולך לבית מדרש, ובכהאי גוונא הוה
כמו הרץ בבית הכנסת עצמו ממקום למקום. אך לעני"ד חילוק זה
צריך ראייה.

ג. מראית עין או שלמד פחות

הנה הקשה במגן אברהם (שם) היאך מותר לרוץ מבית הכנסת על
מנת לחזור, הרי נימא דאיכא בזה מראית עין, שיחשדוהו שעובר על
האיסור לרוץ מבית הכנסת, ולא ידעו שרץ כדי לחזור.

ותירץ, חדא, דאין כאן חשש, דכולם יבינו שהרי יוצא קודם זמן
גמר התפילה ואם כן יבינו דמסתמא דעתו לחזור. ועוד תירץ דמוטב
שבאמת יחשדוהו שרץ מבית הכנסת ויפסיד האי מראית עין,
מאשר לבטל הוא עצמו שמיעת קדושה או קדיש.

והנה לא נתיישב בזה מה שכתב במגן אברהם שמותר לרוץ מבית הכנסת לבית מדרש ללמוד תורה. אך בפשוטו לתירוץ השני מיושב, דהא נמי הוי הפסד שהרי יגיע מאוחר לבית המדרש וילמד פחות.

ד. מראית עין במקום מצוה

הנה יש לעיין אם לפי זה כל איסור מראית עין יותר במקום מצוה, והרי בחלב שקדים אסרינן לאכול עם בשר רק כאשר שם שקדים, וכן חזינן דאסור לבשל בחלב אשה משום מראית עין כדכתב הרשב"א (בתשובה ח"ג סי' רנ"ז), וכדאסרינן דם אדם ודם דגים, וכן לבית שמאי בלקיחת סולם משובך לשובך שהרואה אומר להטיח גגו הוא צריך (ביצה ט' א').

והרי איירי גם דצריך המאכלים לצורך דבר מצוה, שיהא לאכול ביום טוב, והתירו שבות דשבות להאי מצוה, ואם כן תיקשי דברי המגן אברהם.



שחיטת עשו

וַעֲתָה שָׂא נָא כְּלִיד תְּלִיד וְקִשְׁתְּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצֹדֶה לִי צִידָה צִיד (כ"ז ג')

ופירש רש"י שא נא, לשון השחזה, דיעקב אמר לעשו חדר סכינך ושחוט יפה שלא תאכילני נבלה.

ותיקשי אמאי הזהירו לחדד הסכין שלא יהא נבילה, הרי בלאו הכי יהא נבילה, דהרי אמרינן בגמרא קידושין (י"ח א') דעשו היה ישראל מומר, והרי שחיטת מומר הוה נבילה, כמבואר בשולחן ערוך (יו"ד סי' ב' סע' ב'). [ועיין בש"ד (שם) דהוא נבילה מן התורה].

וכי תימא דיצחק לא ידע דעשו היה מומר, אך הא אמרינן בגמרא (יבמות צ"ב ב' ועוד) דאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים.

[ותליא כל זה אם האבות היה להם דין בני נח או ישראל, עיין בפרשת דרכים דרוש א' באור].

ויש לדון ליישב בכמה אנפי:

א. איסור דרבנן בשוגג

יש לדון ליישב, דהנה כתב בנתיבות המשפט (ח"מ סי' רל"ד סק"ג) דאע"פ דבאיסורי תורה אפילו אם אוכלן בשוגג צריך כפרה ותשובה להגין על היסורין, מכל מקום אפשר דבאיסור דרבנן אין צריך שום כפרה וכאילו לא עבר דמי.

והרי להב"ח (יו"ד שם) שחיטת מומר נאסר רק מדרבנן, ואם כן ניחא דמכיון דיצחק היה שוגג חשיב שלא עבר כלל על האיסור דרבנן דאכילת בשר משחיטת מומר.

אך אכתי תיקשי להש"ך דשחיטת מומר נאסר מדאורייתא.

תו, דלכאורה יש להוכיח דלא כדברי הנתיבות המשפט, דהנה אמרינן בגמרא חולין (ו' ב') שר' מאיר אכל עלה של ירק שאינו מעושר מהעיר בית שאן, ומוכחינן בגמרא דמכיון דאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים, אם כן על כרחך בית שאן אינו חייב במעשר דהוה מחוץ לארץ, ונמצא דר' מאיר לא אכל ירק שאינו מעושר, ומכאן זה התיר רבי את כל בית שאן דאינו חייב במעשר.

חזינן דגם בעבר על איסור דרבנן בשוגג אמרינן דאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים. ואם כן תיקשי על נתיבות המשפט. [וזה הקשה בגידולי הקדש על הספר דעת קדושים על הנתיבות המשפט].

עוד יש להוכיח דלא כהנתיבות המשפט, דהרי כתב במשנה ברורה (סי' של"ד סי"ק ע"ח) דבעבר על איסור דרבנן בשוגג צריך לעשות תשובה.

ב. נתבטל ברוב

עוד יש ליישב, דהבשר נתערב ברוב היתר [של שאר המאכלים], והרי יבש ביבש חד בתרי בטיל.

אמנם הרי הוה מין בשאינו מינו ואסור מדרבנן שמה יבשלם ואז יהא אסור מן התורה, ואם כן שוב הוה תקלה לצדיקים שעבר על האיסור דרבנן דבעינן ששים, דאז אין שמה יבשלם. ולומר דהבשר נתערב בששים הוא דוחק.

ג. באמת לא אכל

לענ"ד יש ליישב דבאמת יצחק ביקש לאכול משחיטתו מכיון דלא

ידע שהוא מומר, אך לא תיקשי היאך היה לו תקלה, דהרי באמת לא אכל רק אמר לעשו להביא לו לאכול.

ד. אכל בשר משחיטה כשירה

עוד יש ליישב, דבאמת עשו אכל מהבשר, אלא לא היה נבילה מכיון דיש לומר דעשו שחט והביא הבשר ויעקב אבינו החליפו בבשר שחוט שהוה עצמו שחט. או שיעקב ביקש מעשו שהוא ישחוט בשבילו. ואם כן לא היה כאן תקלה לצדיקים.

ואע"פ שיצחק סבר שהבשר נשחט על ידי עשו כדכתיב בקרא 'שא נא כליד', מכל מקום למעשה לא עשה איסור, ואם כן אין כאן תקלה לצדיקים.

וכי תימא דלהאמור דבאמת אכל בשר, הא אמרינן בגמרא (נו"ר כ"ג א' ועוד) דמי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה טעון כפרה וסליחה, דהרי חשב שהוא איסור, ואם כן הכי נמי נימא דמכיון דיצחק אבינו חשב שאוכל בשר משחיטת עשו דאסור באכילה אם כן בעי כפרה, נמצא דנעשה תקלה.

אך יש לדחות דהא התקלה אינו מידי דאכילה, שהרי הבשר בעצמותו מותר, אלא התקלה הוה בהא דבעי כפרה, והרי תוספות בגיטין (ו' א' ד"ה השתא) כתבו דהא דאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים איירי דוקא במידי דאכילה.

תו יש לדחות, דנימא דהא דאמרינן דבחשב לאכול בשר חזיר דבעינן כפרה, היינו דוקא בגוונא דחשב שהוא איסור רק נתברר שהוא היתר, ולא בגוונא שמסיבה אחרת טעה וחשב שהוא היתר, וכגון הכא שיצחק חשב שעשו אינו מומר, רק לפי האמת דעשו היה מומר אם כן חשב לעשות מעשה עבירה ובאמת לא היה עבירה להנ"ל שהחליפו הבשר ולא היה בשר של עשו.

וקא נגעא זה בנידון בהלכות יחוד, אם אשה יודעת שבעלה בעיר, אבל המתייחד עמה אינו יודע שבעלה בעיר, אבל הוא גם אינו יודע כלל מאיסור יחוד, האם מחוייבת להודיעו. [עיין בזה בתשובות בצל החכמה (ח"א סי' מ"ט) בהערות הג"ר רבי פנחס עפשטיין זצ"ל שבסוף הספר].

[אך היכא דיודע מאיסור יחוד אלא שעובר עליו, ודאי חייבת להודיעו, וכך דתוספות בקידושין (ל"ב א' ד"ה דמחיל) דאיכא לפני עוור גם במכשילו בהא דבעי עליו כפרה וסליחה, אלא הנידון באינו יודע כלל מאיסור יחוד].

אך לאידך גיסא חזינן דגם בכהאי גוונא אמרינן דצריך כפרה, דהנה בגמרא חולין (ו' א') מוכחינן מהא דרב אסי אכל תערובות דמאי, דעל כרחך הוה היתר, דהרי אין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים. ותיקשי דילמא עשרוהו ובאמת לא היה תקלה. אלא על כרחך עצם מה שחשב לעבור על איסור, אע"פ דבאמת הוא מותר, חשיב תקלה, ועל כרחך משום דגם בכהאי גוונא בעינן כפרה.

ובאמת הקשו זאת רבנן בתראי על הגמרא בחולין, וכתבו דדמאי אסירא אף אם הוא מעושר (אתוון דאורייתא כלל ו'), אך בחזון איש (הערות על הספר עמק ברכה) נחלק וסבירא ליה דאם באמת מעושר אין כאן איסור דמאי ורק חיישינן דלא עישרוהו, ואם כן הדרא ראיא. וכל זה צריך תלמוד.

ולכן מחוורתא כדלעיל באות ג' שבאמת יצחק אבינו לא אכל כלל משחיטת עשו.



שחיטת מומר

הנה הבאנו לעיל דאיתא בגמרא קידושין (י"ח א') דעשו היה ישראל מומר, ונמצא דשחיטתו היה נבילה וכדין שחיטת מומר.

והנה אמרינן בגמרא חולין (ה' א') שמומר לחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כמומר לכל התורה כולה ואסור לאכול משחיטתו.

והקשו קמאי, דהנה איתא במשנה בחולין (י"ד א') השוחט בשבת שחיטתו כשירה, ותיקשי, מכיון דשחט בשבת נעשה מומר, ואם כן היאך שחיטתו כשירה, הרי שחיטת מומר פסולה.

ותירצו ג' תירוצים, חדא, בתוספות (שם ד"ה השוחט) תירצו דבפעם אחת לא הוה מומר. [וכעין זה כתב בהגהות מיימוני (פ"ה מהל' ממרים

אות ח') בהא דהקשה למה צריך קרא שלא לשמוע לדברי האב שאומר לו לחלל שבת, והא האב שמבקש מבנו לעשות מלאכה בשבת אינו עושה מעשה עמך ואין צריך לשמוע לו. ותיירץ דפעם אחת לא מקרי מומר].
שנית, בתוספות (שם) תירצו עוד, דלא איירי השחיטה בשבת בשוחט בפרהסיא אלא בשוחט בצנעה, ואז לא נעשה מומר לכל התורה כולה ואין שחיטתו נאסרת. [ולפי זה אף בפעם אחת ואף בבת אחת שחיטתו פסולה].

שלישית, בר"ן (שם ד"ה מתניתין) תירץ דהוה בבת אחת, דנעשה מומר רק כשכבר נגמר השחיטה.

ונפקא מינה בהני תירוצים בכמה נידונים וכדלהלן:



האם נפסלו בשעת חתימתם

הנה איתא במשנה בשביעית (פ"י מ"ה) דשטרי חוב המוקדמים פסולים, והיינו משום פסידא דלקוחות, דהמלוה יגבה הקרקעות מהלקוחות מהזמן הכתוב בשטר, והרי באמת השטר נכתב רק לאחר מכן.

ומבואר בגמרא בבא מציעא (ע"ב א') דהא דפסולים מהזמן האמיתי הוא רק משום קנס אבל מדינא כשרים, וכן איכא מאן דאמר בגמרא (שם) דבאמת כשרים מהזמן האמיתי דההלואה.

והקשו תוספות בבבא קמא (ל' ב' ד"ה וחכמים) אמאי לא מיפסל מדינא, הרי העדים העידו שקר בענין זמן השטר, שהרי חתמו שהיה בזמן מוקדם מהזמן האמיתי, נמצא דעברו על הלאו דעדות שקר ונפסלו לעדות, ואם כן ליפסל השטר מדינא.

ויש לדון בזה בכמה תירוצים. [באות ג' נביא מתשובות באר משה שיש לדון בדבריו לאור האמור בשחיטת מומר].

א. תירוצים בתוספות

בתוספות (שם) תירצו ג' תירוצים, או דלא משמע להו איסורא, או שאמרו שטעו בשנת המלך, או דיש עדים שהיו אנוסים מחמת נפשות. [ולכאורה קשה על תירוצי השלישי, דמכל מקום הוה נוגעים בעדותן, דהרי אע"פ שהעידו אמת על עצם ההלואה, מכל מקום יש כאן נגיעה, ואמאי יחול השטר, וכמו בעדי קדושין לקיום הקדושין והיו נוגעים, לכאורה לא יחולו הקידושין. ועיין. שוב ראיתי שכך הקשה בישועות ישראל (סי' מ"ג) ועיין שם מה שכתב ליישב].

ב. עוד תירוצים

בתשובות בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' ד' בשולחן הגליון) כתב ליישב דאיירי בשטר שנעשה בערכאות דהשטר כשר (כמבואר בחו"מ סי' ס"ח), אבל לא נפסלו בעדותם.

באור זרוע (סנהדרין פ"ד אות ע"ח) מיישב משום דסבורים העדים דהלווה מעצמו יפרע ולא יבוא לעולם לידי טריפת לקוחות.

ברע"ב (שביעית שם) מיישב דמעידים על ההלואה ולא על הזמן. וצריך עיון הא על כרחך מעידין על הכל מדמפקינן מלקוחות. ויש ליישב.

ג. באר משה

בתשובות באר משה (להגאון רבי משה דנשעוסיק אבד"ק סלאבודקה יו"ד סי' ה') דן ליישב קושיית תוספות, ותחילה כתב דלכאורה קושייתם לא קשיא, מפאת דכל זמן שהשטר לא הגיע מהלווה אל המלווה, לית על זה שם עדות, מפאת דלא חייל על זה שם שטר, ואם כן לא עברו בלאו דלא תענה ברעך עד שקר ואם כן לא יפסלו לעדות.

וכוננו דכל זמן שהשטר ביד הלווה אין כאן עדות, והרי אם הלווה ימלך ולא יתן השטר למלווה לא חשיבא כהעידו כלל.

ואע"ג דכשיגיע ליד המלווה חשיבא עדות, ואין הדבר ביד העדים שלא יתן הלווה למלווה, מכל מקום חשיבא כזורק חץ לחלל שבת או להרוג, דיש לדון אימת נפסל לעדות, מעת הזריקה או מעת שהחץ תלש הפרי או הרג את הנפש, ושפיר יש לומר דנפסל רק לאחר שנעשה המעשה.

ולכאורה ראיה מהאמור בשוחט בשבת, שכתב הר"ן (שם) דנעשה מומר רק בגמר השחיטה ולכן שחיטתו כשרה, והא בסוף השחיטה היכא דכבר לא מצי לאהדורי כבר נעשה מומר, [ואין לומר דאחר כך אינו שוחט דהרי ממשיך גם בכחו], ואם כן תהא השחיטה פסולה כדן נכרי וישראל ששחטו, אלא על כרחך חזינן דלא חשיב מומר בשעת מעשה השחיטה אלא רק לאחר שנעשה השחיטה. ואם כן הוא הדין נימא דיפסל רק בשעה שימסר השטר.

ובדעת תוספות דהקשו משטר מוקדם, חזינן דסברי דנפסלו העדים משעת ראשונה, יש לומר דכד נמסר השטר חייל שם עדות משעה ראשונה, ואין הכי נמי דאם לא ימסרו לא עברו כלל על עדות שקר, אבל כד נמסר הוה עדות משעה ראשונה.

ד. תירוצו ע"פ הש"ך

אלא בבאר משה חזר והקשה, למאן דאמר עדיו בחתומיו זכין לו (נבא מציעא י"ג א'), אם כן בעת החתימה השטר שייך למלווה, דכד מטי לידיה הוי שלו למפרע, ואם כן חייל על זה שם שטר משעה ראשונה, ואם כן יפסל לעדות.

ותירץ בהקדם הא דיש להסתפק, בהיה פרי ערלה ופרי כשר ונתערבו זה בזה חד בחד, ואכל אחד מהם, מהו לענין פסול עדות, דבשלמא אם אכל ודאי ערלה הא פסול לעדות, ואם אכל ודאי כשר, כשר לעדות, אלא הנידון היכא דאכל ספק.

ולא יתכן דיהא ודאי פסול לעדות דהא דילמא אכל כשר. [ומפאת דעבר על הדין דספיא לחומרא אין לפוסלו לעדות]. אלא הנידון אם לפוסלו מספק.

ולגרמב"ם (פ"ט הל' טומאת מת הי"ב, פ"י הל' כלאים הל' כ"ז) דהספיקות מותרות ליכא למידן דהא שרי ליה לאכול, אלא הנידון לרשב"א (קידושין ע"ג א') דהספיקות אסורין. [מיהו באיקבע איסורא כתב בשב שמעתתא (ש"י"א פ"ב) דמודה הרמב"ם].

והנה הנידון בזה אם חשבינן ליה מזיד, וצדדי הספק, דלחד גיסא יש לדון דחשיב מזיד ופסול לעדות, דכיון דידע שהוא ספק אם כן לא יוכל לומר שחשב שאוכל המותר, וכיון דהוה מזיד גמור אם כן יפסל מספק לעדות.

אך לאידך גיסא יש לדון דלא חשיבא מזיד כולי האי ולא נפסל לעדות, כיון דמכל מקום יש כאן ספק וסובר בלבו שמא יאכל המותר.

והנה דבר זה הוה פלוגתא הש"ך והגרע"א, דהנה בדינא דאותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, אם שחט האם ובנה באותו יום, אסור בתורת ודאי, ואם שחט האב ובנו אין איסורו אלא מספק, דהיא פלוגתא אם חוששין לזרע האב.

וכתב בש"ך (יו"ד סי' ט"ז ס"ק י"ז) דהלכך בשחט האם ואחר כך הבן, לקי, ואם ישחוט האב ואחר כך הבן, לא ילקה, וכתב דאע"ג דאין נפקא מינה בזמן הזה לענין מלקות, מכל מקום נפקא מינה לענין פסול עדות, והיינו דבנשחט האב והבן לא יפסל לעדות.

והגרע"א בגליון (שם) נחלק, דאין זה דומה לעבירה שאין בה מלקות דלא נפסל לעדות, דהכא להצד שאסור, יש כאן מלקות, ומה שאינו לוקה בפועל לית לן בה, דדמי לעבר במזיד בלא התראה דמכל מקום נפסל לעדות.

ובדעת הש"ך יש לומר דמכל מקום לא חשיבא מזיד כיון שסובר שאולי מותר, ומפאת איסור ספיא דאורייתא הא בזה ליכא מלקות.

ומעתה כתב בבאר משה, דאם נימא כהש"ך דלא נפסל לעדות, יש ליישב קושיית התוספות, דהרי כיון דאמרין דמספק לא חשיבא מזיד, אם כן הכא מי יימר דיהא מטי לידיה, ואם כן לא יפסל לעדות. ואם כן מיושבת קושיית תוספות.

ויש להעיר, דלכאורה הא פשיטא דאם כונת העושה לצד האיסור, כגון בזורק חץ לתלוש פרי בשבת ורצונו לתלוש, יהא פסול לעדות, ולא נימא דהוה ספק אם יתלש, כיון דכל פעולתו רק לצד זה, ואם כן הכא בעדים נמי, אך יש לומר דהעדים עשו לבקשת הלווה ולא איכפת להם אם יתן או לא.

ה. הקדימו בכוונה נפסלו

אך לפי זה תיקשי מהש"ך על הש"ך, דהנה בשולחן ערוך (חו"מ סי' מ"ג סע' ח') קיימא לן דשטר מוקדם שהקדימו העדים בכוונה, מיפסל מפאת דהעדים נפסלו, וכן היא דעת כל הפוסקים, והסכים כן הש"ך (שם) בפשיטות. ולהנ"ל אמאי נפסלו.

ובאמת הקושיא קשיא טפי על באר משה דהרי אנו לא קיימא לן עדיו בחתומיו זכין לו ואמאי יפסלו העדים.

אלא דחזינן מזה דעברו על לא תענה בעת חתימתם, ויש לפרש בשני אופנים, או דלאחר המסירה הוה עדות למפרע, [ואז יהא תליא בדין ספיקות וכמו שכתב בבאר משה], או דאף אם לא תהא מסירה חשיבא הגדת עדות.

[ובתוספות בבא קמא (שם) הקשו נמי משטר שיש בו רבית דהעדים נפסלו,

וגם על זה כתב בבאר משה דלאו דלא תשימון שעוברים הסופר והעדים, היינו רק כאשר נמסר ליד המלוה וכל זמן שהוא ביד הלוח אין כאן לאו. וגם בזה יש לומר בדעת התוספות, דלאחר שנמסר עברו למפרע].

אך מכל מקום תיקשי דהוה רק ספק אם ימסר, ולדעת הש"ך אמאי נפסלים. ויש לומר בקושיית תוספות דאירי בכל גווני אף בנמצאים כולם הכא ועומד להמסר.

[וביבמות (ל"א ב') כתבו קמאי (רמב"ן ורשב"א שם) בהא דאמרין דילמא חזו בשטרא וקא מסהדי, דשטר ביד העדים לאו שם שטר, ויש לומר דהיינו היכא דאינו עומד להמסר].



מקלל עצמו

הנה אמרין במסכת שבועות (ל"ה א') המקלל אחד מישראל עובר בלאו, דכתיב 'לא תקלל חרש'. וכן המקלל את עצמו, דכתיב 'רק השמר לך ושמור נפשך מאד', וכל מקום שנאמר השמר אינו אלא לא תעשה.

והקשה בהתעוררות תשובה (ח"ג סי' כ') ובמנחת סולת (מצוה ע"א) אמאי המקלל עצמו לוקה, הרי כיון שקילל עצמו עובר על לאו ונעשה רשע, והרי מקלל רשע פטור, (כמבואר בגמרא בבא מציעא מ"ח ב', וסנהדרין פ"ה ב'), ואם כן יהא פטור על שמקלל את עצמו. ויש לדון ליישב בכמה דרכים:

א. פעם אחת ובבת אחת

הנה הבאנו לעיל דכעין זה הקשו קמאי אמאי אמרין דהשוחט בשבת שחיטתו כשירה, הרי הוה מומר, ותימצו ג' תירוצים. חדא, דבפעם אחת לא הוה מומר. תו, דכאן הוי בבת אחת. ולב' תירוצים אלו אתי שפיר מקלל עצמו דחייב, דהכי נמי במקלל עצמו הוי רק פעם אחת, וכן לא נעשה מומר אלא אחרי שקילל.

אך תירצו עוד, דלא איירי השחיטה בשבת בשוחט בפרהסיא אלא בשוחט בצנעא, ואז לא נעשה מומר, חזינן דלתירוץ זו אע"פ דהוה בפעם אחת ואף בבת אחת מכל מקום נעשה מומר, ואם כן הדר תיקשי קושיין.

ב. חוזר חלילה

וכי תימא דיש ליישב דמתהפך והוה גלגל החוזר, דהרי אם נימא דאחרי שיקלל עצמו הוה רשע ולא עבר על הלאו, אם כן נמצא דלא הוה רשע ונמצא דעבר בקילל עצמו, וחוזר חלילה. אך גם בזה יש לדון דפטור, כדדן במנחת חינוך (מצוה ל"ב מוסף

השבת מלאכת כותב אות ל"ד) בכתב על גבי כתב בט, דלא חשיב מלאכת כותב אלא אם מהני לעשותו גט, והרי אם עובר על מלאכת כותב פסול לכתוב גט, ואם כן לא הוה כתיבה ולא חילל שבת וחוזר חלילה. ודן במנחת חינוך דאמרין שפטור. [וכך תירץ במנחת סולת שם. ועיין בספר משברי ים על גלגל החוזר סי' קס"ז].

ג. אסור מדרבנן

אך הנה מדרבנן אסור לקלל גם מי שאינו עושה מעשה עמך, וכד נימא דבעובר על דרבנן גם אינו עושה מעשה עמך, אם כן אינו מתהפך כחומר חוזר.

אך הניחא לדעת המנחת חינוך (מצוה רל"א) דסובר דאסור מדרבנן לקלל רשע. אך בציונים על המנחת חינוך (במהד"ח שם אות ב') מביא דרבנן בתראי פליגי וסברי דאין גם אסור דרבנן אלא מותר לקללו.

ד. להפריש העומד לקלל עצמו

יש ליישב בפשיטות דהנידון על אחד שרואים שרוצה לקלל עצמו ואינו יודע שיש איסור בדבר, האם צריכים להפרישו, דבלא קרא אין צריך להפרישו משא"כ לבתר קרא.

אך ברמב"ם (כ"ו מהל' סנהדרין ה"ג) איתא דמקלל עצמו לוקה, חזינן בהדיא דלא איירי רק דצריך להפרישו אלא גם לוקה. אך יתכן דסבירא ליה כב' התירוצים הראשונים הנ"ל של שוחט בשבת. אך באמת גם בירושלמי בשבועות (פ"ד ה"י) איתא דהמקלל עצמו ולוקה, ובוה תיקשי דאינו עושה מעשה עמך.

ה. אסור לקלל עצמו גם אם הוא רשע

בהתעוררות תשובה (ח"ג סי' כ') כתב ליישב דשאני איסור מקלל עצמו שחייב גם ברשע, דהנה מבואר בשולחן ערוך (יו"ד סי' קנ"ח סעי' א'), וחז"ל סי' תכ"ה סעי' ה') שישאל שעה עבירה לתיאבון, אע"פ שהוא רשע, מכל מקום מצוה להצילו, וכיון דחייב מקלל עצמו ילפינן לה מקרא 'דהשמר לך ושמור נפשך מאד', אם כן כיון שחייב בשמירת נפשו חייב בקללתו. וכעין זה כתב במנחת חינוך (שם).

ו. רשע שמקלל רשע

בספר משברי ים על גלגל החוזר (סי' קס"ד) מביא ממהרי"ט (ח"ב אה"ע סי' מ"ג) דמי שאינו עושה מעשה עמך, אין לו היתר לגביה דכוותיה, ואסור לו לקלל רשע כמותו, וכן כתב בחפץ חיים בשמירת הלשון (שער התבונה פ' י"ז) והוכיח כן מתוספות בבא מציעא (מ"ח ב'). נמצא דמקלל את עצמו, אע"פ דנעשה רשע מכל מקום רשע שמקלל רשע חייב. נמצא דיש ליישב בכמה אופנים, ומהם דהוי גלגל החוזר. [ועיין מה שכתבנו בזה בפרשת בהעלותך תשע"ו].

עניני שבת

מקום כשהדג היה מונח בחנות אז יקנה בחצר.

ב. חצר המשתמרת

יש לומר דהדג אינה חצר משתמרת דהרי עומד להמכר. אך בפשוטו משמע דזה חשיבא משתמרת, שאף אחד לא יקחנה בעל כרחו.

ג. הוה להמצא

תו יש לומר דאינו הוה להמצא, והרי כתבו תוספות בבבא מציעא (כ"ו א' ד"ה דשתיך) דבכגון מעות שהם דבר קטן דאינו הוה לימצא, אינו קונה בחצר שלא מדעתו.

ד. האם נכרי קונה בחצר

וכל זה כד נימא דגם בנכרי חצירו קונה שלא מדעתו. אך בנתיבות המשפט (סי' ר' ס"ק ט"ו) כתב דהא דקיימא לן דחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו, הני מילי בישראל, אבל בנכרי אינה קונה, [ואייתי כן בשם מחנה אפרים (קנין משיכה סי' ה')] דחצר רק מטעם שליחות, ואם כן הרי אין שליחות לעכו"ם ואינו קונה שלא מדעתו].

ובמשנה ברורה (סי' תמ"ח בשער הציון סי' ק"מ) כתב נמי דחצירו של נכרי אינו קונה לו שלא מדעתו.

ה. גזל עכו"ם

יש לומר דזה לא חשיב גזל עכו"ם כיון דלקח בשוגג, אלא חשיב כאבידת עכו"ם או כטעות עכו"ם, והלכך פטור מלהחזיר. [ועיין במחנה אפרים ה' גזילה סי' ד].

יוסף מוקיר שבי

הנה בגמרא שבת (ק"ט א') אייתי עובדא ביוסף מוקיר שבי, דהיה ההוא נכרי בשכינותו שהיה עשיר גדול, ואמרו לו החוזים בכוכבים שכל רכושך יגיע אל יוסף מוקיר שבת. הלך אותו נכרי ומכר כל נכסיו, וקנה בהם מרגניתא וקבעה בכובעו, כדי לשמור על רכושו מליפול בידי יוסף מוקיר שבת. ואחר כך כשעבר על גשר, הפריחה הרוח את כובעו, וזרקה אותו במים, ובלע דג את הכובע עם האבן הטובה שבו. ואחר כך דגו הדייגים את הדג והביאו אותו למוכרו בערב שבת סמוך לכניסת השבת, ושאלו הדייגים, מי יקנה דגים עתה בסמוך לכניסת השבת, אמרי להו אנשי העיר, לכו והביאו את הדג לגבי יוסף מוקיר שבי דרגיל לקנות. הביאו אותו אליו וקנאו, קרעיה ומצא בו את המרגניתא, ומכרה בתליסר עיליתא דדינרי זהב. פגע ביה ההוא סבא אמר מאן דהלווה לכבוד שבת פרעיה שבתא.

ותיקשי, הרי הדייגים שקנו הדג עם המרגלית בתוך מעי הדג, אם כן זכו במרגלית מדין חצר של אדם שקונה לו שלא מדעתו, [והדג לא חשיבא חציצה לקניית המרגלית], והמכר שמכר הגוי ליוסף היה רק על הדג, ואם כן אמאי לא החזיר המרגלית להגוי.

ויש לדון ליישב בכמה אנפי:

א. חצר מהלכת

וכי תימא דהדג הוה חצר מהלכת, דהרי מכרו הדג כשהיה חי, מכל

נא לתרום להדפסת הגליון

סוקולוב 17 א' דירה 7 ב"ב,
טל 035703949 מ7.30 עד 9.00 בערב
L5703949@gmail.com

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת תולדות

וימכור את בכורתו ליעקב - בדין קנין הבכורה במכירת יעקב ועשיו

"ויאמר יעקב, מכרה כיום את בכורתך לי. ויאמר עשו הנה אנכי חולך למות, ולמה זה לי בכורה. ויאמר יעקב השבעה לי כיום וישבע לו, וימכור את בכורתו ליעקב". (פרק כ"ה פסוק ל"א-ל"ג).

נשבע לו על המכירה הזו, אין בזה את החסרון של אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, וחלה המכירה. השואל שואל את הריב"ש האם השמועה הזו ששמע בשם הרא"ש היא מוסמכת ואפשר לסמוך עליה.

זד יהיר ואיש זרוע

וכתב הריב"ש בתשובתו, "תשובה, לאו הרא"ש ז"ל, ולא הרב רבינו יעקב, חתמי עליה, ואיני רואה לתלות בגברי רברבי כותיהו סברא זו, שאין לה על מה שתסמוך. גם הראיה שהביאו בשמם אין לה עיקר, לפי שהיה קודם הדיבור, ומאן לימא לן שלא היה אדם מקנה אז דבר שלא בא לעולם, והשבועה היתה לרווחא דמילתא שלא יערער עשיו בדבר, כי הכירו יעקב בזד יהיר ואיש זרוע, לפיכך השביעו."

הריב"ש חולק על עיקר הסברא הזו, וכתב שאין לזה על מה לסמוך, וההלכה שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם נאמרה אפילו במקום שנשבע לו על המכירה, והשבועה אינה יכולה להחיל חלות קנין במכירה של דבר שלא בא לעולם.

ולגבי הראיה ממכירת הבכורה ליעקב, דלכאורה איך חלה המכירה הזו, הרי זה דבר שלא בא לעולם, כתב הריב"ש ליישב בדרך אחרת, שי"ל שכל ההלכה הזו שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם נאמרה דווקא לאחר מתן תורה. אבל לפני מתן תורה לא נאמרה ההלכה הזו, ומכירה אפילו בדבר שלא בא לעולם היתה מכירה גמורה לכל דבר וענין. וממילא הקושיא על מכירת הבכורה ליעקב אינה קושיא כלל, שהמכירה הזו היתה לפני מתן תורה ואז עדיין לא נאמרה ההלכה שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, וע"כ מכירת הבכורה מוגדרת כמכירה גמורה לכל דיניה. ומה שיעקב השביע את עשיו, כתב הריב"ש שלא היה בשביל עצם המכירה, אלא בכדי שעשיו לא יתחרט מהמכירה, שיעקב הכיר את עשיו שהוא "זד יהיר ואיש זרוע", ופחד שאולי בסוף ביום מהימים הוא יחזור בו מהמכירה ויקח ממנו את הבכורה בחזקה, ולכן הוא השביע אותו בכדי שלא יחזור בו מהמכירה.

דין אין אדם מקנה דשלב"ל התחדש במתן תורה

והנה מה שכתב הריב"ש שלפני מתן תורה אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, יש לכאורה לעיין בזה, דהנה בפשוט ההלכה שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם היא הלכה מסברא, שדבר שאינו בעולם חסר בסמיכות דעת שהמוכר והקונה אין להם גמירות דעת שלמה על המכירה הזו, ומכירה שאין בה גמירות דעת אינה חלה. עוד סברא יש שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, שדבר שאינו בעולם חסר לבעלים בעלות על החפץ הזה, שבעלות על חפץ שעדיין אינו בעולם היא בעלות קלושה שאי אפשר למוכרה ולסחורה בה.

ומעתה כל הסברות הללו שייכות גם לפני מתן תורה, ואיזה סברא יש לנו לחלק בין מכירה שהיא אחרי מתן תורה למכירה לפני מתן תורה. ואם אנו אומרים שהסברות הללו הם סיבה מספקת לבטל את המקח שנעשה בדבר שלא בא לעולם, א"כ הסברות הללו קיימות גם לפני מתן תורה, וצריך להיות שגם אז ההלכה תהא שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. וקשה מדוע הריב"ש מחלק ואומר שלפני מתן תורה ההלכה היתה שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ובשלמא אם זה היה הלכה מגזירת הכתוב, בזה י"ל שגזירת הכתוב התחדשה רק במתן תורה ולא קודם לכן, אבל הלכה שהיא מסברא, הסברא קיימת גם לפני מתן תורה, וההלכה הזו דינה קיים גם לפני מתן תורה, וצ"ע.

ופרש"י, "מכרה כיום, כתרגומו כיום דילהן, כיום שהוא ברור, כך מכור לי מכירה ברורה. בכורתך, לפי שהעבודה בבכורות, אמר יעקב אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה. הנה אנכי חולך למות, אמר עשיו מה טיבה של עבודה זו, אמר לו כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלוין בה וכו'. אמר אני חולך למות על ידה, אם כן מה חפץ לי בה."

אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם

בראשונים דנו איך חלה המכירה על הבכורה, הרי זה דבר שלא בא לעולם, ואין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, שהרי עדיין יצחק חי, ועשיו עוד לא ירש את חלק הבכורה, ואיך הוא יכול עכשיו למכור ליעקב את חלקו שעדיין לא זכה בו. ומה שיזכה בו לאחר פטירת יצחק מוגדר כדבר שעדיין לו בא לעולם, וההלכה היא שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, וא"כ צריך להיות שהמכירה לא חלה, ואילו בפסוקים כתוב בפשיטות שהיתה כאן מכירה גמורה ויעקב זכה בבכורה.

כשנשבע מקנה דבר שלא בא לעולם

ובתשובות הריב"ש (סימן שכ"ח) מביא השואל ששמע בשם הרא"ש, שההלכה שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם נאמרה בסתם מכירה שאין בה שבועה, אבל אם המוכר נשבע ללוקח שהוא מקנה ומוכר לו את החפץ הזה, הרי המכירה חלה אפילו שזה דבר שלא בא לעולם.

והסברא בזה נראה, שיסוד הדין שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, הוא מצד חסרון בסמיכות דעת, שכיון שהחפץ עדיין אינו בעולם ממילא בעיני המוכר והקונה אין זה נחשב כמכירה גמורה. ודבר זה מוגדר בדיני הקנינים כחסרון בגמירות דעת, ועיקר חלות הקנין חל מכח הגמירות דעת, ובציור כזה שאין גמירות דעת שלמה על הקנין זה עצמו מבטל את הקנין שלא יחול. ולכן אפילו שעושים קנין גמור ומכירה גמורה, הקנין לא חל והמכירה מבוטלת. ומעתה יש סברא לומר שאם המוכר נשבע לו על המכירה הזו, השבועה נותנת גמירות דעת שהמכירה הזו תחשב בעיניהם כמכירה גמורה, שהשבועה נותנת חוזק וקיום שבוודאי תתקיים המכירה הזו, וזה עצמו סיבה שהמכירה תחשב בעיני המוכר והקונה כמכירה גמורה. וממילא כשעושים את הקנין במכירה הזו יש בו גמירות דעת שלמה שהמכירה תתקיים, ואפילו שהחפץ עדיין לא בעולם הרי זה נחשב למכירה גמורה, וחל המכר.

השבועה לי כיום - וישבע לו

וכתב בשם הרא"ש שההוכחה לסברא הזו היא ממכירת הבכורה, שעשיו מכר את הבכורה ליעקב, דלכאורה איך חלה המכירה הרי זה דבר שלא בא לעולם. אלא התשובה לכך שבמקום שיש שבועה, חלה המכירה אפילו על דבר שלא בא לעולם, דהנה בפסוק כתוב שיעקב ביקש מעשיו שישבע לו שנאמר "ויאמר יעקב השבעה לי כיום, וישבע לו, וימכור את בכורתו ליעקב". יעקב ביקש מעשיו שישבע לו כדי שעל ידי זה ירד החסרון של אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, וכיון שעשיו נשבע לו על זה נאמר בפסוק "וימכור את בכורתו ליעקב", שהשבועה הועילה שירד החסרון של דבר שלא בא לעולם, וממילא מיד היה מקום למכירה שתחול. ולכן אפילו שכבר בפסוק הקודם כתוב שיעקב ביקש מעשיו שימכור לו את הבכורה, בכל זאת חלות המכירה חלה דווקא לאחר שעשיו נשבע לו עליה, שאז ירד מזה החסרון של דבר שלא בא לעולם, וחלה המכירה. ולכן מדויק מאוד הפסוק שמיד לאחר השבועה שנשבע לו נאמר שחלה המכירה ועשיו מכר את בכורתו ליעקב.

וממילא מכאן יש ראייה לכל מכירה בדבר שלא בא לעולם. אם המוכר

סילוק מחלק הבכורה

מפורש בגמרא ובפירוש רש"י שהטענה של בני יעקב לעשו היתה שבשעה שמכר ליעקב את הבכורה, נכלל בזה שמכר לו את כל חלקו בירושה. והיינו שהם טענו לעשו שהקבר הזה לא שייך לו, משום שאין לו שום חלק בירושה, שבשעה שמכר את הבכורה הוא מכר ליעקב את כל חלקו בירושה, וממילא לא מגיע לו עכשיו כלום.

ולדברי הקצוה"ח תמוה מאוד, איך יתכן שעשו מכר ליעקב את כל חלקו בירושה, ולא נשאר לו לעצמו כלום ואפילו החלק הפשוט אינו ברשותו, הרי מכירת הבכורה לא היתה מכירה על הירושה כלל, שכל המכירה היתה מדין סילוק שיעקב סילק את עשו מחלקו בירושה, והסילוק הזה מועיל רק על חלקו הנוסף שמגיע לו מדין בכורה, ולא על עצם הירושה שלגבי החלק פשוט לא מועיל סילוק, ולא היתה כאן מכירה. וממילא איך בני יעקב טענו לו בפשיטות "זבינתה במכירת הבכורה".

ואין לומר שזה גופא מה שעשו השיב להם באומרו "נהי דזביני בכירותא, פשיטותא מי זביני", שכיון לומר להם שהמכירה לא היתה מדין מכירה אלא מדין סילוק, שסילק את עצמו מחלקו בירושה, והסילוק מועיל רק על חלק הבכורה ולא על החלק הפשוט. משום שמשמעות הלשון היא שעשו כפר בעצם הדבר שבני יעקב טענו שהיתה מכירה גם על החלק הפשוט, ועל זה עשו כפר שהמכירה היתה רק על חלק הבכורה ולא על החלק הפשוט. אבל בעצם הדבר עשו לא הכחיש ששייך להיות מכירה על החלק הפשוט, אלא רק הכחיש את העובדות, ואמר שבפועל המכירה לא היתה על זה, שהמכירה היתה רק על חלק בכורה ולא על חלק פשוט.

ולדברי הקצוה"ח קשה איך שייך מכירה על החלק הפשוט, הרי הקוצה"ח סובר שבעצם המכירה היא מדין סילוק שאדם ימכור את חלקו בירושה אבותיו, שזהו דבר שלא בא לעולם ואין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ומה שמכר לו את חלק הבכורה היה מדין סילוק שסילק את עצמו מירושת חלק הבכורה, וזה מועיל רק על חלק בכורה ולא על חלק פשוט. וממילא קשה דברי הגמרא הזו שמבואר בפשיטות שהמכירה שיעקב קנה את הבכורה היתה יכולה לחול אפילו על חלק הפשוט, ותמוה שהרי דין סילוק מהירושה מועיל רק על חלק בכורה ולא על חלק פשוט, וצ"ע.

*

בקברי אשר כריתי לי

עוד קשה לדעת הקצוה"ח, מתשובת בני יעקב לעשו, שעשו טען להם שמכר רק את חלקו בבכורה ולא מכר את חלקו בירושה שמגיע לו מדין פשוט, והם השיבו לו שאינו צודק אלא באמת מכר ליעקב את כל חלקו בירושה אפילו את החלק הפשוט, שכתוב בפסוק שיעקב אמר שיקברוהו "בקברי אשר כריתי לי" וכריתי הוא לשון מכירה שאמר להם שקנה מעשו אפילו את חלקו בחלק הפשוט, וטענו שיש על זה שטר מכירה ושלחו את נפתלי למצרים להביא את השטר.

וקשה איך יתכן שמכר את החלק הפשוט, הרי זה דבר שלא בא לעולם, ואין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ולפי מה שכתב בקצוה"ח יוצא שבעצם המכירה יש בזה חסרון של דבר שלא בא לעולם והמכירה אינה יכולה לחול, וכל מכירת הבכורה הועילה רק מדין סילוק וזה שייך רק על חלק הבכורה ולא על החלק הפשוט, וממילא קשה איך טענו לו שיש על המכירה הזו שטר מכירה.

מכירה מיוחדת על חלקו במערה

אבל באמת כשמדייקים בדברי רש"י יש לכאורה ישוב על הקושיה הזו, דהנה כאשר עשו טען שמכר רק את חלק הבכורה ולא את החלק הפשוט, לשון הגמרא היא שבני יעקב השיבו לו "אין, דכתיב בקברי אשר כריתי לי וכו'", בפשוטו הפירוש הוא שהשיבו שדבריו אינם נכונים שבאמת מכר גם את החלק הפשוט כמו שכתוב בפסוק.

וברש"י מפרש שאמרו לו, "פשיטותיך נמי זבנת חלקך במערה זו לגמרי שכך אמר אבינו בשעת מיתתה אשר כריתי לי וכו'". ובפשוטו גם ברש"י כתוב שטענו לו שבאמת מכר אפילו את החלק הפשוט שמגיע לו בירושה.

אבל בדיוק לשון רש"י יש לדייק אחרת, דהנה הלשון הוא "זבנת חלקך במערה זו לגמרי", מדויק בזה שבני יעקב לא כפרו בכל דבריו של עשו, שהם לא טענו שהוא שקרן מכל וכל ובאמת כאשר מכר את הבכורה הוא מכר את כל חלקו בירושה, אפילו את החלק הפשוט. אלא הם טענו טענה מיוחדת על חלקו במערת המכפלה, שאת חלקו במערה הזו הוא מכר לגמרי ליעקב. ובאמת יתכן שכלפי כל הירושה של יצחק הרי עשו לא מכר ליעקב את חלקו בירושה, ומגיע לו בירושה חלק מדין בן פשוט, אבל כלפי חלקו שבמערת המכפלה בזה היתה מכירה מיוחדת שמכר ליעקב את כל חלקו במערה, ואפילו החלק שמגיע לו מדין פשוט במערת המכפלה מכרה ליעקב. ויש לדייק מזה שבאמת המכירה שהיתה במכירת הבכורה, היתה אך ורק על חלק הבכורה ולא על החלק הפשוט, ויתכן שהפשט בדברי הקצוה"ח שכל המכירה היתה מדין סילוק וזה מועיל רק על חלק בכורה ולא על חלק פשוט. אלא שמלבד המכירה הזו היתה עוד מכירה

הנה ב"קצות החושן" (סימן רע"ח סק"ג), הסתפק בבכור שאמר בחיי אביו אי אפשר בחלק בכורה אם דבריו קיימים או לא, והנידון האם בכור בחיי אביו יכול להסתלק מחלק בכורה שאין לו חלק בה, או שכיון שזהו דבר שלא בא לעולם אי אפשר להסתלק מזה. והאריך בזה הרבה, והביא כמה ראיות שהבכור יכול להסתלק מחלק הבכורה ואין בזה חסרון של דבר שלא בא לעולם, וכשם שבמתנה אדם יכול לומר אי אפשר במתנה זו ובזה הוא מסלק את עצמו מקבלת המתנה, כך לגבי חלק בכורה אדם יכול לסלק את עצמו מירושת הבכורה.

ואע"פ שלגבי עיקר הירושה אדם שאומר אי אפשר בירושת אבותי לא אמר כלום, שאדם אינו יכול להסתלק מהירושה שהוא עתיד לקבל לאחר מות אביו, בכל זאת לגבי חלק הבכורה אפשר להסתלק מזה אפילו בחיי האב. וע"ש בדברי הקצוה"ח שביאר את החילוק בזה לפי כל השיטות.

ולפי זה כתב הקצוה"ח לבאר את מכירת הבכורה שמכר עשו ליעקב, וכתב "ואפשר לומר זה בענין יעקב שקנה הבכורה מעשו, והוא דבר שלא בא לעולם. וברבי"ש כתב, דקודם מתן תורה דבר שלא בא לעולם נמי קונה. ולפי מה שכתבתי אפשר דאבד עשו הבכורה במה שאמר למה זה לי בכורה, דהוא מדין סילוק וכו'".

מבואר בדברי הקצוה"ח מהלך חדש במכירת הבכורה שיעקב קנה מעשו, שבאמת בעיקר הדין אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, וממילא לא שייך למכור את חלק הבכורה בחיי האב כזה מוגדר כמכירה בדבר שלא בא לעולם ואינו חל, אלא שעשו לא מכר ליעקב את הבכורה אלא רק סילק את עצמו מחלק הבכורה, וסילוק מחלק בכורה מועיל אפילו בחיי האב. וכיון שסילק את עצמו מחלק הבכורה זכה יעקב בחלק יותר גדול מהירושה העתידית, ושוב אין עשו יכול לחזור בו מזה לעולם ועד. שבכור שסילק את עצמו מחלק הבכורה, הוא נסתלק מזה עולמית, ואינו יכול לחזור בו מהמכירה הזו. ולכן בזה שיעקב שידל את עשו ונתן לו נזיד עדשים בעד זה שסילק את עצמו מהבכורה, נחשב הדבר כמו שהוא קנה ממנו את הבכורה, שהוא קנה ממנו את הבכורה לענין זה שעשו סילק את עצמו מהבכורה.

אתא עשיו וקא מעכב

ולכאורה יש לעיין בדבריו מדברי הגמרא בסוטה (דף י"ג א'), ובגמרא מובא את כל השתלשלות המעשים שהיתה בפטירת יעקב אבינו, ואין העלוהו מארץ מצרים בכדי לקוברו במערת המכפלה. ומובא בגמרא שבסוף כאשר הגיעו כבר למערת המכפלה, עשו קם וערער שהקבר הזה שנשאר במערת המכפלה שייך לו עצמו, ואין זה שייך ליעקב.

ואיתא בגמרא, "כיון שהגיעו למערת המכפלה אתא עשיו קא מעכב (שלא יקברוהו שם, רש"י)". אמר להן וכו' איהו (יעקב, רש"י) קברה ללאה בדידה (בחלק המגיעו כדכתיב ושמה קברתי את לאה, רש"י), והאי דפייש ידיה הוא. אמרו ליה, זבינתה (כשמכרת הבכורה, רש"י). אמר להן, נהי דזביני בכירותא (ולא אטול פי שנים אלא כמוהו, רש"י) פשיטותא מי זביני (חלקי בחלק פשוט לא מכרתי, רש"י). אמרו ליה, אין דכתיב בקברי אשר כריתי לי, וא"י יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק אין כירה אלא לשון מכירה וכו' (פשיטותיך נמי זבנת חלקך במערה זו לגמרי שכך אמר אבינו בשעת מיתתה אשר כריתי לי וכו', רש"י). אמר להן, הבו לי איגרתא (הראו שטר מכירה, רש"י). אמרו ליה, איגרתא בארעא דמצרים היא, ומאן ניזיל, ניזיל נפתלי דקליל כי איילתא וכו'".

בפשוטו דברי הגמרא מבואר שהיה וויכוח בין עשו לבני יעקב מה מכר ליעקב, עשו טען שהמכירה היתה רק על חלק הבכורה, דהיינו על החלק פי שנים שמגיע לו בירושה, אבל לגבי עצם הירושה שמגיע לו חלק אחד בירושה לא מכרה ליעקב, וממילא הקבר הזה שנשאר במערת המכפלה שייך לעשו. ואילו בני יעקב טענו שהיתה מכירה גם על החלק הפשוט, ואין לעשו שום חלק בירושה, וממילא גם הקבר השני שייך ליעקב והוא צריך להקבר שם.

זבינתה כשמכרת הבכורה

והנה לפי דברי הקצוה"ח שמפרש שכל מכירת הבכורה של עשו ליעקב היתה רק מדין סילוק, שעשו סילק את עצמו מחלק הבכורה, אבל למכור ממש את הבכורה ליעקב לא מכרה לו, שעל זה לא מועלת המכירה כיון שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ודין סילוק שאפשר להסתלק מחלק הבכורה מוכיח הקצוה"ח שזה שייך רק על חלק הבכורה, שאדם יכול לסלק את עצמו מירושת חלק הבכורה. אבל לגבי החלק הפשוט שמגיע לו בירושה, על זה כתוב מפורש בגמרא שאי אפשר להסתלק מזה, ואפילו בחיי האב לא מועיל לומר אי אפשר בירושת אבותי, אלא אפילו שמסתלק מזה לא חל הסילוק ועל כורחו הוא יורש את אביו.

לפי זה לכאורה תמוה מאוד דברי הגמרא בסוטה, דהנה מיד בתחילת הוויכוח כאשר עשו טען להם שהקבר הנוטר במערת המכפלה שייך לו, ואין זה של יעקב, כתוב בגמרא שבני יעקב השיבו לו "זבינתה", כלומר שמכרת את זה ליעקב. ופרש"י, "זבינתה, כשמכרת הבכורה".

מיוחדת על חלקו במערת המכפלה, ובזה עשוי מכר ליעקב את כל חלקו במערה אפילו את החלק שמגיע לו שם מדין בן פשוט. וזה היה נכתב בשטר בפני עצמו, שהיתה מכירה נפרדת, ואינה שייכת למכירת הבכורה.

נטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן

ודבר זה מדויק ברש"י בפרשת ויחי (פרק נ' פסוק ה') על הפסוק שנאמר על יעקב אבינו שאמר, "הנה אנכי מת בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען". ופרש"י, "אשר כריתי לי, כפשוטו וכו'". ומדרשו עוד מתיישב על הלשון, כמו אשר קניתי וכו'. ועוד מדרשו לשון כרי, דגור, שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי, ואמר לעשיו טול זה בשביל חלקך במערה". מפורש ברש"י שהמכירה שעשוי מכר ליעקב את חלקו במערת המכפלה, לא נכללה במכירת הבכורה, אלא זו היתה מכירה אחרת שלא היה לה שום קשר למכירת הבכורה. בתחילה התקיימה מכירת הבכורה בעד נזיד העדשים, ובאותו זמן לא היתה מכירה אלא על חלק הבכורה ולא על החלק הפשוט, וכמובן שגם לא נכלל בזה מכירה על חלקו במערה, אלא עדיין נשאר לעשיו זכויות בקבר שבמערת המכפלה. ושנים רבות לאחר מכן כאשר יעקב חזר מבית לבן, אז הוא בא לעשיו והביא לו את כל הכסף והזהב שהביא מבית לבן, ועשה אותם כרי לפני עשיו, ואז נעשתה מכירה נוספת על חלקו במערה.

ומעתה מיושבת הקושיא על הקצוה"ח איך טענו לו שמכר את החלק הפשוט, הרי המכירה שהיתה במכירת הבכורה היתה רק מדין סילוק וזה לא מועיל על החלק הפשוט. ולפי זה מיושב היטב שבאמת הטענה שמכר את חלקו במערה לא היתה טענה מצד מכירת הבכורה, שכלפי מכירת הבכורה יתכן שבני יעקב קיבלו את טענת עשיו שלא מכר בזה את כל חלקו בירושה. אלא טענו שהיתה עוד מכירה מיוחדת על חלקו במערה, שבוזה הוא מכר ליעקב את כל חלקו שמגיע לו שם, אפילו את החלק שמגיע לו מדין בן פשוט.

דבר שלא בא לעולם

אולם לפי מהלך זה חוזרת הקושיא איך יכל למכור לו את חלקו במערה, הרי זה דבר שלא בא לעולם, ואין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. וכמו שכלפי עצם מכירת הבכורה לא קנה את זה במכירה רגילה, אלא רק מדין סילוק שעשיו סילק את עצמו מחלקו בבכורה, משום שסתם מכירה אינה מועלת בזה שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. כך צריך להיות כלפי

*

נחלוק כל מה שהניח לנו אבא לשנים

המכירה השניה הזו שמכר לו את חלקו במערה, שהמכירה לא תועיל, שזהו דבר שלא בא לעולם.

מכר לאחר פטירת יעקב

ונראה לומר שהמכירה הזו שעשוי מכר ליעקב את חלקו במערה היתה לאחר פטירת יצחק. באותה שעה אין זה מכירה בדבר שלא בא לעולם, שכיון שירשו את יצחק אביהם ועשיו זכה בחלקו בירושה, מעתה הרי זה שלו לכל דבר וענין ויש לו בעלות למכור את זה במכירה גמורה. ודווקא בשעת מכירת הבכורה שאז עדיין יצחק היה בחיים, הרי המכירה על חלקו בבכורה ובירושה היא בגדר דבר שלא בא לעולם, ואין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ועל כן הוצרך לעשות את המכירה מדין סילוק מחלקו בירושה, וזה מועיל רק על חלק בכורה ולא על חלק פשוט. אבל עתה שכבר יצחק מת, הרי מה שעשיו זכה בחלקו בירושה מוגדר בגדר דבר שבה לעולם, והרי היא מכירה גמורה לכל דבר וענין.

נחלוק כל מה שהניח לנו אבא

ובאמת ב"פרקי דרבי אליעזר" (פרק ל"ח) מפורש שהמכירה שיעקב קנה מעשיו את חלקו במערת המכפלה היתה לאחר פטירת יצחק, שכתב "רבי לוי אומר, בשעת אסיפתו של יצחק הניח את מקנהו ואת כל קניינו ואת כל אשר לו לשני בניו, לפיכך גמלו לו חסד שניהם, שנאמר ויקברו אותו עשו ויעקב בניו. אמר עשיו ליעקב, נחלוק כל מה שהניח לנו אבא לשנים, ואני בורר שאני בכור. אמר יעקב, הרשע הזה לא מלא עינו מן העושר, שנאמר וגם עינו לא תשבע עושר. מה עשה יעקב אבינו, חלק לשני חלקים, כל מה שהניח אביו חלק אחד, ואת ארץ ישראל חלק אחר. מה עשה עשיו הלך אצל בנו של ישמעאל, אמר לו ישמעאל לעשיו, האמורי והכנעני אז בארץ ויעקב בוטח לרשת את הארץ. ולכן טול אתה מה שהניח אביך ואין ליעקב מאומה, ולקח עשו כל מה שהניח אביו. וארץ ישראל ומערת המכפלה לקח יעקב וכתבו כתב עולם ביניהם וכו'". מפורש בדבריו שהמכירה של מערת המכפלה שיעקב קנה מעשיו, היתה לאחר פטירת יצחק. אלא שבפרקי דרבי אליעזר סובר דלא כמדרש שהביא רש"י שיעקב קנה את זה מעשיו בעד כל כסף וזהב שהביא מבית לבן, אלא שיעקב קנה את זה מעשיו בעד כל הממון שנפל לו בירושה מיצחק, שעשיו קיבל את כל הממון של יצחק בעד חלקו בירושה, ויעקב לקח כנגד זה את ארץ ישראל ומערת המכפלה.

*

פשוטים שיורשים את אביהם שאין לאף אחד זכות לרשת יותר מחברו. וממילא מובן מאוד שכאשר באים לחלוק את הירושה, צריכים לחלוק את זה לשני חלקים שווים, שעשיו אין לו זכות לרשת פי שנים כיון שסילק את עצמו מחלק הבכורה, ויעקב אין לו זכות לרשת פי שנים כיון שלא זכה מעולם בבכורה, שהמכירה לא נתנה לו זכות לזכות בבכורה, שזהו דבר שלא בא לעולם שאינו יכול לזכות בה.

ומעתה אם שניהם שווים, ואנו דנים מי קודם למי כדי שיברור לעצמו את חלקו, טען עשיו כיון שאני הבכור דהיינו שאני הוא הגדול, ממילא מגיעה לי הזכות לברור לעצמי ראשון את החלק שיבוא לרשותי.

*

לא אטול פי שנים אלא כמוהו

והנה בגמרא בסוטה מובא, שכאשר עשיו בא לערער על הקבר במערת המכפלה, וטען שזה שייך לו, ובני יעקב טענו לו שמכר את חלקו ליעקב בעת מכירת הבכורה, טען עשיו שמכר ליעקב רק את חלק הבכורה ולא את חלק הפשוט. וממילא כשנשארו שני קברים צריך להיות שאחד שייך ליעקב ואחד לעשיו, וכיון שיעקב כבר השתמש בקבר אחד שקבר שם את לאה, א"כ הנותר שייך לעשיו.

וכתב רש"י על דברי עשיו, "נהי דזביני בכירותא, ולא אטול פי שנים אלא כמוהו. פשיטותא מי זביני, חלקי בחלק פשוט לא מכרתי".

ובמהרש"א מדייק בדברי רש"י שכתב שעשיו טען "לא אטול פי שנים אלא כמוהו", שעשיו טען שמגיע לו חלק בירושה בדיוק כמו ליעקב, דהיינו שצריך לחלק את הירושה לשני חלקים שווים, וכל אחד יטול בדיוק כמו השני. ולכן טען שכאשר נשארו שני קברים ויעקב השתמש כבר בקבר אחד, הרי השני צריך להיות של עשיו.

והקשה המהרש"א מדוע מגיע לעשיו חלק בירושה בדיוק כמו ליעקב, הרי כיון שעשיו מכר ליעקב את הבכורה, א"כ צריך להיות שיעקב יקבל בירושה פי שנים, ויחלקו את כל הירושה לשלשה חלקים ושני שלישים של יעקב ושליש של עשיו. וממילא לגבי הקברים במערת המכפלה צריך להיות שקבר אחד שייך ליעקב בשלמותו, ובקבר השני יהיו יעקב ועשיו שותפים בזה, שליעקב יש בזה זכות של שלישי ולעשיו זכות של שני שלישי.

ומעתה קשה בלשון רש"י שכותב שכשעשיו ערער על הבכורה הוא טען שמגיע עשיו, בירושה בדיוק כמו ליעקב, וממילא הקבר השני כולו של עשיו.

קשה שהרי גם ליעקב יש חלק בקבר השני שכיון שהוא קנה את הבכורה הרי זכותו ליטול פי שנים. ועל דברי הגמרא אין זה קושיא, ד"ל שזה גופא עשיו ערער שכיון שיש לו בקבר הזה זכות של שני שלישים ממילא הוא מעכב שלא יקברו כאן את יעקב, שכיון שיש לו בזה זכות יתר מיעקב, ממילא זכותו ליטול את הקבר לעצמו ולשלם ליעקב ולירשו את השווי של השליש שבבעלותם.

ונראה דדברי רש"י הללו הם הוכחה מפורשת לדעת הקצוה"ח שמכירת הבכורה, לא היתה מכירה שיעקב קנה מעשיו את חלקו בבכורה בפועל, אלא זה היה רק בגדר סילוק שעשיו הסתלק מחלקו בבכורה. וכל קנין הבכורה שיעקב קנה מעשיו היה לענין זה שעשיו מסלק את עצמו מזכותו בחלק הבכורה, וממילא בירושה שניהם צריכים לרשת בשווה.

ולפי זה מדויק מאוד לשון רש"י שעשיו טען, שמאחר שלא מכרתי את החלק הפשוט, אלא רק הסתלקתי מחלקי בבכורה, א"כ מעתה "לא אטול פי שנים אלא כמוהו", שמגיע לשניהם לחלק בשווה ואם יעקב כבר השתמש בקבר אחד הרי השני שייך כולו לעשיו.

*

המכירה לא חלה כלפי חלקו במערה

עוד יישוב שמעתי ליישב את דברי רש"י מקושיית המהרש"א מחותני הגה"צ רבי אברהם יצחק רוטשטיין זצ"ל, שאפילו לפי הראשונים סבורים שבמכירת הבכורה יעקב קנה מעשיו את חלקו בבכורה בפועל, וזה לא היה רק דין סילוק מחלק הבכורה, ומעתה יש ליעקב זכות בירושה פי שנים, בכל זאת יש ליישב ולומר שכל זה נכון לגבי כל הנכסים שברשותו של יצחק, אבל לגבי החלק במערת המכפלה בוודאי שמכירת הבכורה לא חלה כלפי זה שיעקב יטול שם פי שנים, אלא בזה מכירת הבכורה רק הועילה שחלקו של עשיו יהיה שווה שם לחלקו של יעקב ויטול כמוהו.

וטעם הדבר דהנה במכירת הבכורה כתוב שכאשר יעקב ביקש מעשיו שימכור לו את הבכורה, כתוב בפסוק שעשיו השיב לו, "הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה". ויש לפרש כוונת דבריו הללו לפי הפשט, דהנה עשיו באותו זמן היה רק בן י"ג שנה, ולא היו לו עדיין ילדים, ובזמן מכירת

ויתן לך האלוקים

"ויתן לך האלוקים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש". (פרק כ"ז פסוק כ"ח).

הבכורה הוא הרגיש בעצמו שכבר זמן קיצו קרב, ומשום כן אמר "הנה אנכי הולך למות". ומעתה מה שהמשיך ואמר "ולמה זה לי בכורה", כוונתו להמשיך את דבריו שכיון שזמן קיצו קרב, לכן אין לו תועלת בבכורה. ויש לבאר שכיון לומר שכיון שהוא הולך למות, ומאחר שאין לו בנים ממילא יצחק אביו שעדיין חי הוא יירש את כל נכסיו, ויעקב שישאר בנו יחידו של יצחק הוא יירש בסוף את כל נכסיו הללו, א"כ יוצא שאין לו שום תועלת בבכורה הזו. ובשלמא אם כבר היו לו בנים יש לו מזה תועלת שבניו יקבלו בירושת יצחק פי שנים, אבל כיון שעתה אין בנים, וגם "הנני הולך למות", ממילא לא יצא שום תועלת בבכורה. ולכן אמר "ולמה זה לי בכורה", והסכים למכור את הבכורה ליעקב.

ומעתה כל זה שייך כלפי כל הממון והרכוש של עשיו ויצחק, שעל זה באמת צודקת הטענה הזו שאין לו שום תועלת בבכורה.

אבל כלפי חלקו במערת המכפלה, הרי הסברה אומרת שאם הוא הולך למות, א"כ אדרבא הדבר היחיד שכן יש לו תועלת מנכסיו מירושת אביו, זה דווקא החלק במערת המכפלה, שאת החלקה הזאת יש לו להשאיר בידו כדי שיוכל להקבר בקברי אבותיו. שהרי כל המשמעות בחלקה במערת המכפלה היא רק כלפי זה שיהיה לו מקום קבורה לאחר מיתה. שמלבד זה אין לזה שום משמעות אחרת.

ומעתה הסברה שגורמת לו למכור את חלק הבכורה, זה עצמו סברא לומר שכלפי חלקו במערת המכפלה אין בדעתו שבכלל מכירת הבכורה יוכלל גם מכירה כזו שיעקב יטול שם פי שנים ויעכב ממנו להקבר שם. והרי זה כמו אומדנא דמוכח שמכירת הבכורה לא כללה מכירה כדי להפקיע מעשיו את חלקו במערת המכפלה שלא יוכל להקבר שם.

ומעתה מובן מאוד דברי רש"י שכתב שכאשר בני יעקב טענו לעשיו שבעת שמכר את הבכורה ליעקב נכלל בזה מכירה גם על חלקו במערה, הרי עשיו השיב להם שמכר רק חלק בכורה ולא חלק פשוט, ומפרש רש"י "לא אטול פי שנים אלא כמוהו", וכוונתו שכלפי החלק במערה בהכרח שיש לו זכות ליטול כמו יעקב, שיהיה לו זכות שלמה בקבר הנותר כדי שיוכל להקבר בקברי אבותיו.

הנה בפסוק הזה מובא ברכת יצחק שברך את יעקב, והתחיל הברכה במילים "ויתן לך האלוקים וגו'".

ולכאורה יש לעיין בזה, דהנה ברכה מהותה היא הטבה בתכלית ההטבה, וכשאדם מברך את חברו באיזה ברכה כוונתו להשפיע לו שפע של הטבה לכל צרכיו. ומעתה לכאורה לא מובן מדוע כאשר יצחק מברך הוא מתחיל את הברכה בלשון "ויתן לך האלוקים" ששם "אלוקים" מורה על מידת הדין, הלא היה מן הראוי שיברכו שיקבל את הברכה וההשפעה שבא לברכו בשם ה' שמורה על מידת הרחמים כמו שם הויה או שאר שמות הקודש שמראים את מידת הרחמים. ולמה בחר דווקא לברכו בשם "אלוקים" שיקבל את כל הברכה מכח שם אלוקים שהוא שם של מידת הדין, מה שייכת מידת הדין בתוך הברכה.

ובאמת רש"י כבר בא ליישב את הקושיא הזו, וכתב "האלוקים, מהו האלוקים - בדין, אם ראוי לך יתן לך, ואם לאו לא יתן לך וכו'".

רש"י מיישב שבירכו בשם "אלוקים" כדי שאם לא יהיה ראוי לא יקבל את הברכה, שאם לא יהיה ראוי במעשיו לזכות לכל הברכה, ויותר הגון לו שלא יקבל את כל הטוב הזה הרי הקב"ה לא יתן. ולכן נאמרה הברכה בשם "אלוקים", לומר שהברכה הזו אינה ברכה תמידית, אלא יזכה לקבלה רק אם יהיה ראוי לכך לפי מעשיו.

כרחם אב על בנים

עוד אפשר לבאר, דהנה בפסוק בתהלים (פרק ק"ג) כתוב "כרחם אב על בנים, רחם ה' על יראיו", הפסוק ממשיך את רחמי ה' על יראיו שהוא "כרחם אב על בנים". מרן החזון איש זצ"ל נשאל ע"י אחותו הרבנית קנייבסקי ע"ה, מדוע הפסוק ממשיך את רחמי הקב"ה דווקא לרחמי האב על הבנים, וכי האם אינה מרחמת על בניה? הרי גם האם מרחמת על בניה, וא"כ מה המיוחדות דווקא ברחמי האב יותר מרחמי האם, שהפסוק בחר דווקא להמשיך את רחמי הקב"ה לרחמי האב.

השיב החזון איש, על פי משל לילד קטן שהיה אוהב מאוד בנות, פעם האמא קנתה שקית שלמה של בנות, הילד גמר מיד את הבנות, והיא כמובן בחפץ לב הביאה לו את הבנות. הילד גמר מיד את הבנות, וביקש מאמו עוד בנות, האם נתנה לו את מבוקשו, וקיבל את הבנות השניות. כאשר סיים לאכול גם אותה, שב אל אמו וביקש בנות נוספת, האמא השיבה לו שאיננה מסכימה להביא לו עוד בנות כיון שזה יוכל להזיק לו לעיכול. הילד המשיך

לבקש ולהתחנן שוב ושוב שיקבל את הבנות הנוספת, ובסוף האמא לא עמדה מול תחנוניו והביאה לו בנות נוספת. הילד כדרכו בראשונים גמר אותה במהרה, וביקש בנות נוספת, האמא שידעה שזה יכול כבר מאוד להזיק לו, הודיעה לו בצורה נחרצת שעד כאן, ובשום אופן איננה מביאה עוד בנות. הילד כששמע כך התחיל לבכות בכיות נוראיות כדי לקבל את הבנות, עד שבסוף האמא ריחמה עליו שכל כך בוכה ונתנה לו עוד בנות. וכן המשיך הדבר עוד פעם, עד שבסופו של יום הבן יצא מאושר כשאכל חמש בנות. אבל לא עברו כמה שעות, והבן התחיל לחוש בכאבים נוראים במערכת העיכול, והוכרח ללכת לרופא כדי שירפאהו מההזק שעשה לו ריבוי הבנות שאכל.

יוצא מזה שרחמי האם שגרמו לה למסור לו חמש בנות, הם הם אלו שהביאו לו בסוף את הסבל הגדול הזה. אבל אצל האב, כאשר הבן מבקש ממנו בנות, את הראשונה הוא מוסר לו בחפץ לב, וכן את השניה, אבל כשמגיע לשלישית הוא כבר לא מסכים להביא לו אותה בשום אופן, כיון שידוע שיזיק לבן. וכשרואה שהבן מתחיל להתחנן ולבכות כדי לקבל את הבנות השלישית, הוא נותן לו סטירה שלא יבקש יותר, ואז הילד הקטן מבין שאין על מה להתחנן יותר. ולכן כאשר מגיע הלילה הבן לא מתעורר מכאבים, ולא צריך לרוץ איתו לרופא שיתקן את נזקי הבנות. יוצא מזה שהאם ברחמנותה על בנה, גרמה לו לכאבים ולנזקים. ואילו האב ברחמנותו מנע מהבן לקבל עוד בנות, ובכך מנע ממנו את הנזקים העתידיים.

מעתה אמר החזון איש, זהו הכוונה "כרחם אב על בנים רחם ה' על יראיו", שכאשר הקב"ה מרחם על יראיו ועל כלל ישראל, לפעמים מתוך הרחמים הללו הוא מונע מהם לקבל את הטובה שהם חושבים שזה טוב בעבורם, כדי למנוע מהם להגיע למצבים יותר קשים ואומללים.

ולפי זה מובנת מאוד ברכת יצחק שמברך את הברכה בשם "אלוקים" שגם בברכה צריך מידת הדין, שאם הברכה תבוא ללא גבולות ומעצורים הרי היא יכולה להתהפך להזק. וכמו שכתוב בפסוק בפרשת האזינו (דברים, פרק ל"ב פסוק ט"ו), "וישמן ישרון ויבעט וגו'". וכן בפסוק בפרשת עקב (דברים, פרק ח' פסוק י"ד), "ורם לבבך ושכחת את ה' אלוהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים". שכאשר יש ריבוי של ברכה זה יכול להביא לשכחת ה' ומצוותיו. אבל כאשר הברכה היא במידת הדין, הרי במקום שהיא יכולה להביא לנזק, הקב"ה עוצר את הברכה ואינו משפיעה.

מחוסר מקום לא הודפסו השבוע עובדות והנהגות

ניתן להשיג את העלון בכל שבוע בטלפון 0527120854 או במייל 7120854@gmail.com

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

מעלת הצדיק שאינו בוש מהרשעים

וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אֲרֻעָאִים שָׁנָה בְּקָחָתוֹ אֶת רִבְקָה בַּת בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי
מִפְּרֵן אָרָם אֲחֻת לִבְן הָאֲרָמִי לוֹ לְאִשָּׁה (כ"ה, ט)

מבאר רש"י: "וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפדן ארם? אלא להגיד שבחה, שהייתה בת רשע ואחות רשע, ומקומה אנשי רשע, ולא למדה ממעשיהם".

שבח מיוחד השתבחה רבקה, לא רק בהיותה צדיקה, שזה שבח אחד, אלא שאף שהייתה בת רשע ואחות רשע וגרה במקום של רשעים, עם זאת נותרה בצדקותה. זו מעלה נוספת, שמתנהגים אחרת מכולם. רבי יעקב גלינסקי זצ"ל שאל את ר' חיים קנייבסקי שליט"א, כיצד כתבה התורה על בעלי החיים שהגיעו לתיבת נח (בראשית ז, ב): "מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח לָךְ שְׁכֵמָה שְׁכֵמָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ", וכי אצל בעלי החיים יש מושג של "איש ואשתו"? השיב לו ר' חיים: כיוון שהם לא קלקלו כאשר השחית כל בשר את דרכו על הארץ - ממילא הם עלו בדרגה, והגיעו למעלת 'איש ואשתו'. אם מתנהגים שונה מכולם, אזי מתעלים למעלה מיוחדת.

בסעיף הראשון בשולחן ערוך כותב הרמ"א: "ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השי"ת". אם אדם נמצא במקום שבו לא מתנהגים כראוי, אל יאמר לעצמו: 'וכי אני צריך להיות הצדיק' היחידי? אל יבוש, אלא יעשה כרצון השי"ת. אם נדייק בלשון הרמ"א, נראה שאין הוא אומר שעל האדם לעשות רצון השי"ת, אף שהוא מתבייש לעשות כן, אלא מורה לאדם: "ולא יתבייש". לכאורה צריך להבין, כיצד אפשר לצוות על האדם לא להתבייש? אפשר לצוות עליו לעשות רצון השי"ת בכל מצב ובכל תנאי, אף שהוא חש בושה, אבל לצוות עליו "ולא יתבייש" הכיצד?

נאמר לעצמנו יהודי הנמצא בין אנשים שאינם שומרי מצוות והגיע זמן תפלת מנחה. הוא נעמד להתפלל אף שהוא חש בושה, ורואה כיצד כולם מדברים עליו וצוחקים ממנו, אומרים עליו שהוא 'צודרייטער', 'פנאטי', מתלבש כמו בדור הקודם. אפשר לומר לו שאפילו אם הוא מתבייש מהם, אל יימנע מלעשות את רצון השי"ת. אבל ברמ"א נאמר "ולא יתבייש", יש כאן ציווי לאדם שלא יחוש כלל בושה, איך אפשר לצוות כך?

אומר ר' דוד בריסקער ווארט טוב מאד: למה הדבר דומה? נאמר לעצמנו אדם שאינו יכול להירדם בלילה, הוא נעמד ליד אדן החלון, ולפתע הוא רואה שלושה חברים רצים, הוא אינו יודע מה פשר הריצה שלהם. והנה הוא רואה שהם משליכים משהו לפח האשפה. הוא עדיין אינו מבין מה קורה, אך לפתע הוא רואה שוטרים רצים. או אז הוא מבין שמדובר בגנבים שברחו מפני השוטרים, ובדרך בריחתם הם כנראה השליכו את הגנבה לפח האשפה. עם אור ראשון, הוא יורד למטה, פותח את הפח ורואה שטר של מאה דולר. זה כבר מתחיל להיות מעניין. הוא מסתכל לתוך הפח פנימה ורואה עוד שטר ועוד אחד. הריח אמנם לא משהו מיוחד, אבל מדובר בדולרים. או אז - תסלחו לי - הוא נכנס לתוך הפח ומתחיל לחפש. הנה עוד שטר ועוד שטר, זה מלולכל, אבל לא נורא, אפשר לנקות. עוברים אנשים ליד הפח ורואים אדם בפנים. הוא שומע אותם אומרים אחד לשני: "זה ודאי

'צודרייטער', אדם 'מסובב', לא שפוי. הוא שומע מה שאומרים עליו, האם הוא מתבייש מהם? עובר עוד אדם ואומר: "אוי נעבעך, רחמנות עליו, הוא יצא מדעתו. הוא מכניס ראש לזבל כדי לחפש משהו". האיש הנמצא בזבל, שומע את הדיבורים הללו, האם הוא מתבייש? הוא לא מתחיל להתבייש, א-מח"ה. כל רגע שהוא בפנים, הוא מוצא עוד שטר ועוד שטר. יש לו כבר אלפי דולרים. יגידו כולם מה שיגידו, הוא נהיה עשיר.

כאשר אדם עובד את השי"ת, אין גביר גדול ממנו. כולם צוחקים עליו, אבל הוא יודע שהוא מתעסק עם מיליונים, וכי יש לו במה להתבייש? הם מרחמים עליו, אבל הרחמנות צריכה להיות עליהם לא עליו. אדם צריך להרגיש שבעשיית רצון השי"ת, הוא רוכש מיליונים, ומי שחי בתחושה זו, אזי הוא יכול לקיים בקלות את ציווי הרמ"א "ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השי"ת".

זו הייתה מעלתה הגדולה של רבקה אמנו, שבתוכי פדן אדם, בין הרשעים הללו, היא שמרה על צדקותה.

היחיד שזכר להכין אוכל לאביו...

וַיֵּד יַעֲקֹב נָיִיד (כ"ה, כ"ט)

אחרי ההלוויה של אברהם אבינו, יצחק וכל בני המשפחה חוזרים הביתה. מן הסתם כולם היו נסערים, עסוקים במצוות ניחום אבלים. בדעת מי עולה שיצחק אבינו, שכעת יושב 'שבעה', צריך לאכול? - רק יעקב לא שוכח שצריך להכין תבשיל לאבא! אספר לכם מעשה שסיפר רבי יצחק שבדרון שליט"א בשם אביו זצ"ל:

הרב מברסק זצ"ל הגיע לירושלים אחרי המלחמה, שבור ורצוף. השמועה פשטה בעיר כאש בשדה קוצים: הרב מברסק נמצא בירושלים! החלה נהירה המונית לביתו. יהודים מכל קצוות העיר הגיעו לשם, לבקש מהרב עצות, ברכות וישועות. בין הבאים היה רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל. הוא הסתובב אנה ואנה ולא נכנס לחדרו של הרב.

ניגש אליו מישהו ושאל: "מדוע ראש הישיבה לא נכנס?" רבי איסר זלמן השיב לו בעדינות שהוא ממתין שהחדר יתפנה ממבקרים והרב יישאר לבד.

מיד הודיעו לכולם שראש הישיבה, רבי איסר זלמן, רוצה להיכנס אל הרב ושכולם יצאו.

אחד מתלמידי הרב שהיה שם התפלא מאד: לשם מה נצרך רבי איסר זלמן להיכנס לבד, ביחידות? אילו סודות יש לו? אם רצונו לדבר עמו בלימוד - מדוע לא ישמעו זאת גם אחרים?

סקרנותו בערה בו, ולא פחות ולא יותר - כשכולם יצאו מהחדר, הוא התגנב לחדר והתחבא מתחת לארון.

רבי איסר זלמן נכנס לחדר ובידו שקית. מושיט אותה לבריסקער רב ואומר: "שלום עליכם, הבאתי לכם סנדוויץ' עם זיתים. הכול מעושר כדת וכדין, אני בעצמי עישרתי".

"הו, רבי איסר זלמן", התרגש הבריסקער רב, "החיינני. עד עכשיו לא הכנסתי מאומה לפי, כי אינני בקי בהלכות תרומות ומעשרות. אני כבר ניגש לטול ידיים!"

רבי איסר זלמן חשש שכך יהיה: הבריסקער רב יבוא לארץ ישראל, כאן צריך להפריש תרומות ומעשרות והוא עדיין לא התנסה בכך בחו"ל, שם פטורים ממצוות הפרשת תרומות ומעשרות. והרי כל מצווה אצל הבריסקער רב אינה דבר פשוט כלל וכלל. עליו לשבת שבעה נקיים עד שיעשר! הבין אפוא רבי איסר זלמן שמן הסתם הרב עדיין לא טעם מאומה, לכן הביא לו אוכל מעושר כדת וכדין. בדעת מי עלה שהבריסקער רב צריך לאכול והוא כמעט מעולף? - רק בדעתו של אדם גדול כרבי איסר זלמן זצ"ל.

להציל את הבכורה מיד עשו הרשע!

**וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ אֶל יַעֲקֹב הֲלֵעִיטִי נָא מִן הָאֲדָם הָאֵדָם הִזֶּה כִּי עָנִי אָנֹכִי
עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אֲדָוָה. וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכֶּהָ פִּיֹּם אֶת בְּכֹרְתָהּ לִי (כה, ל-לא)**

הר"ן בדרשותיו (דרוש שני) עומד על כמה שאלות יסודיות בעניין: ראשית, הוא שואל, אין זה מן הראוי לחכם שייתן עיניו במה שאינו שלו. יעקב אבינו לא היה בכור, ומדוע ביקש לעצמו את הבכורה?

שאלה שנייה: אם הוא אכן רוצה את הבכורה, היה צריך לפנות אל עשו בזמן שהוא רגוע, כששניהם יושבים יחד, על מי מנוחות, ואז להציע לו: 'תראה עשו, אני רוצה לעשות אתך עסק, לקנות את הבכורה. כמה אתה דורש תמורתה?'

אבל יעקב אינו נוהג כך, אלא 'תופס' את עשו כשהוא הגיע מהשדה עייף ורעב, ולא עוד, אלא שחז"ל מספרים שאחזו בולמוס, היה במצב של סכנת נפשות. מתוך הרעב הנורא פונה עשו אל יעקב ומבקש ממנו שיאכילו מניד העדשים שבישל. ויעקב, במקום לתת לו לאכול מיד, בלי שאלות, הלא מדובר בפיקוח נפש - במקום זה הוא אומר לו: "אתה רוצה לאכול? תן לי את הבכורה!"...

כך עושים? לתפוס אדם במצב כזה, וכביכול, 'לסחוט' ממנו את הבכורה? הוא רוצה לאכול - תן לו לאכול! איך אומרים: מה אתה מנצל טרגדיות!...

שאלה שלישית שואל הר"ן: "לא יראה שיאות ליעקב לומר לעשו שימיר כבודו בלא יועיל". יעקב מציע לעשו למכור את הבכורה תמורת נזיד עדשים.

משל למה הדבר דומה, יהודי זקן, עובר-בטל, יש ברשותו דירת יוקרה, אך מחמת זקנותו נפגם שיקול דעתו והוא אינו מכיר בערכה הרב של הדירה.

נוכל אחד החליט לצלל את היותו חסר דעה. נגש אליו ושאל: "אתה רוצה אבטיח?"

- "אבטיח?! דאי, מאד רוצה! אני ממש גוע ברעב!"

- "אין בעיה, אתן לך אבטיח שלם, רק תחתום לי כאן, בפני עורך דין, על המסמך הזה..."

- "על מה אני חותם?"

- "שתמורת האבטיח הנך מקנה לי את דירתך..."

- "בסדר גמור, אני גר במושב זקנים, דירה לא חסרה לי. אבטיח - זה דבר נצרך ביותר, עשינו עסק!..."

הלא זה, בעצם, מה שיעקב אבינו עשה עם עשו! את הבכורה, שערכה רב לנצח נצחים, הוא מציע לעשו למכור לו תמורת נזיד עדשים. זה תשלום?! ככה עושים? לאיים על אדם רעב שאם לא ימכור לי את הבכורה יניח לו למות ברעב? כלום זוהי דרכו של יעקב אבינו, שהיה ה'שפיץ' של מידת האמת - "יתתן אמת ליעקב" - דווקא הוא 'תופס' את אחיו בכזה מצב שאין לו בררה, כשהוא אנוס!?

מבאר הר"ן, דברים פשוטים ונפלאים, אותו יום נפטר אברהם אבינו, ולהבדיל אלף אלפי הבדלות, גם נמרוד נהרג, על ידי עשו. זה לעומת זה עשה אלוקים, קדושה לעמת טומאה. כשאין אברהם אבינו בעולם אין גם את נמרוד.

חז"ל (ילקוט פרשת חיי שרה רמז קי) מספרים, שכשאברהם אבינו הסתלק מן העולם, "עמדו כל גדולי אומות העולם בשורה ואמרו: אוי לו לעולם שאיבד מנהיגו, ואוי לה לספינה שאיבדה קברניטה". נו, צריכים ללכת להלוויה, לחלק לו את הכבוד הראוי לו.

לאברהם יש שני בנים - יצחק וישמעאל, אבל יש גם נכדים: יעקב ועשו. יעקב היה בבית המדרש, וכששמע על פטירת סבו יצא משם והגיע להלווייתו. אבל יש עוד יינגעל'ע אחד, עשו, שהיום נהיה בן חמש עשרה. היכן עשו? מחפשים אותו בכל מקום אפשרי ולא מוצאים. איך אפשר לעשות הלוויה בלי הנכד היקר הזה? צריכים לחכות.

אז, כמובן, לא היו טלפונים. מחכים, מחכים - והנער לא מגיע. היכן, באמת, הוא היה? נאמר זאת בלשונו של הר"ן: הוא "התעסק בשדה בשגעונותיו". א משוגענער בשדה, תופס חתולים... אם כך, אי אפשר יותר לחכות, עושים את ההלוויה בלי הנכד עשו!

חוזרים מההלוויה, אל בית האבלים, יצחק אבינו יושב שבעה. אז לא היו מודעות, אבל מסתבר שהיה שם ציבור גדול ומכובד, כולם הגיעו לבית יצחק, גדול הדור, היושב שבעה על אברהם אבינו, המנהיג הדגול.

באמצע מגיע עשו מן השדה "והוא עָנִי". ממה הוא כל כך עייף? אומרים חז"ל (בראשית רבה טג, יג): "שהרג את הנפש, שנאמר (ירמיהו ד, לא): 'כִּי עֵינֶיךָ נִפְשִׁי לְהַרְגִים'".

נכנס הביתה, רואה מה הולך שם; בית האבל, מנחמים נכנסים ויוצאים, אבל הוא לא מתעניין בסבו הגדול, אברהם, איך הוא נפטר, מתי הוא נפטר. גם לא נכנס לאביו לנחם אותו. לא שם לב לשום דבר. נכנס למטבח ורואה שיעקב אחיו מבשל נזיד עדשים עבור סעודת אבלים. מיד נגש אליו וצועק:

"הֲלֵעִיטִי נָא מִן הָאֲדָם הָאֵדָם הִזֶּה! זה מה שמעניין אותו - האוכל!"

יעקב רואה זאת וחושב לעצמו: חרפה היא לאבותי הקדושים ששמם יהיה על רשע כזה, שהוא יהיה ה"ממשיך" שלהם. צריך להציל את האבות מבושה ומביזיון נורא! כיון שכך - מחליט יעקב - עלי לעשות כל טעדיקי שבעולם כדי לקנות מעשו הרשע את הבכורה!

זו הייתה הכוונה של יעקב אבינו - להציל את הבכורה!

מעשיו ראובן

היה נשמר רבנו זצ"ל לומר תפילת 'עלינו לשבח' בכוונה רבה כאזהרת הרמ"א. בעת ההספד על רבי ראובן, סיפרו כי בעת ששהה פעם עם ידידו שילחט"א בעיר צפת, נדברו יראי ה' איש אל רעהו, ונמנו וגמרו לקבל על עצמם להיזהר באמירת 'עלינו לשבח' בכוונה. לאחר מכן, הוסיפו רבי ראובן ורעהו וקיבלו על עצמם, שאם יארע לאחד מהם שלא יכוון כראוי, יאלץ לשלם קנס לחברו.

לאחר שנים רבות, כאשר נפגשו השניים, שחו איש לרעהו כי לא הוצרכו מעולם לשלם את הקנס, מפני שלא ארע שלא כיוונו בתפילה זו.



ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

ישכר באוהליך, הר"ן כתר תורה הרב אברמוב חפציבה 052-7143196 (דרמר) ישיבת כנסת יצחק נאות הפסגה 052-7608620 קריית ספר בית הכנסת: קהילת משך חכמה 053-3127555 ברכפלד * ישיבת מיר 08-9741667 דרדק בבתי הכנסת * אוהל תורה * חניכי הישיבות רשב"י	בר אילן/נוה צבי 054-8474651 הר נוף בבתי הכנסת: * אמרי שפר * קהילת בני תורה * חניכי הישיבות- רח' ברנד כנסת 054-8429113 (גרוד) נוה יעקב 052-7677676 (לוי) בבתי הכנסת: * בני הישיבות * חניכי הישיבות מרכז * מגן אברהם * תורה ותפילה סורוצקין בבתי הכנסת: * אהבת תורה * באר שמואל * היכל שמואל עזרת תורה 054-8474651 (אלקינ) * בית הכנסת בית ישראל קריית יובל 052-7639488 רוממה * בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) בבתי הכנסת : * משכן שרגא * שערי תבונה רמות ג' * ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין * ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה * ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 * ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק זופניק רמת שלמה * ביהכנ"ס המרכזי גבעת זאב ביהכנ"ס ברכות שמואל רח' גבע 054-8422492	* אשכנז רח' יעל * בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא בכוללים: * בית הלל * נחלת משה * חזון איש * פוניבז' (אוהל קדושים) * ברסלב אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה בית מדרש עליון גאון יעקב משך חכמה פוניבז' קהילות יעקב קריית מלך שערי תורה תפארת ציון נתיבות עולם מרכז * חנות גל פז- ר' עקיבא 88 * חנות שאבעס חזון איש 49 פורס כץ 052-7168580 (אבוחצירא 30) במקוה בבתי הכנסת: * מנין אברכים (אבוחצירא 9) שכון ה' 053-3151405 (נמירובסקי) * ביהכנ"ס המרכזי זכרון יעקב 04-6392214 (קניגסבוך)	אופקים 052-7635246 (סמיד) בבתי הכנסת: * קיויתי שייטת * נחלת משה אלעד 054-8415551 (הופנר) ישיבת בני ראובן אשדוד רובע ג' - קריית חרדים 054-8454846 (וינגרטן) רובע ז' 052-7668323 (מונק) רובע ט' 077-7656779 (בלומנטל) אשקלון 050-4181543 (לוי) באר שבע 052-7628911 (היקלי) בית שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין) בביהכנ"ס * שערי תורה * ישיבת אור לישרים רמה ג' * ביהכנ"ס אהבת תורה 02-9920797 יפה נוף כולל עטרת שלמה 054-8488951 (וקסלר) רמה א' בבתי הכנסת: * כולל עטרת שלמה * ביהכנ"ס לב אליהו
נס ציונה מוסדות אור תורת שלום בכולל בראשות הרב יפת שליט"א נתיבות 054-8454356 (טרבלסי) נתניה רמת אפרים 052-7664668 ביהכנ"ס מנין אברכים רח' גבע 25 054-8452828 (ויס) פתח תקוה גני הדר בבתי הכנסת: * אוהל אברהם * מקוה בעש"ט מרכז העיר * אבי עזרי * ישיבת לומז'ה	קריית אתא ישיבת מאקאווא 052-7626243 רחובות 050-4101805 ישיבת מאור התלמוד כולל בר שאול רכסים גבעה א' 052-7606491 ישיבת כפר חסידים 053-3136168 גבעה ב' כולל נר ישראל בית יצחק 052-7183722 גבעה ג' 052-7171992 (פרקש) בביהכנ"ס * היכל משה - בנה ביתך	חיפה נוה שאנן 054-8454992 (גינורער) ישיבת נחלת הלויים ביהכנ"ס מקלט רח' פרל פינת מנדלה הדר * ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) טלז סטון 02-5335545 (חנות כל בו אלן) ירוחם ביהכנ"ס בית פנחס 052-7627788 (מיכאל) ירושלים בית ישראל * ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) * חנות גל פז (מלכי ישראל) בית וגן 02-6449498 (שעיו) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בבתי הכנסת: * אמשינוב * מנין אברכים	ביתר גבעה A * ביהכנ"ס זכור לאברהם בית חלקיה 050-4156578 (מן) בני ברק * שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטוף) ויזניץ 050-4192923 (טסלר) בבתי הכנסת: * הליכות חיים * המרכזי - רמת אלחנן * הליגמן * לדרמן * נאות יוסף * משכנות יעקב * דברי שיר * שם אבותי * אוהל משה ורחל- רח' פרל * יד אהרון * שבת אחים * היכל צבי רח' סירקין
לרבים המבקשים קובץ גליונות גדול (A4) ניתן להזמין מראש במוקדי ההפצה.	מדיעין עילית * בכוללים: עטרת שלמה,	הזמנות במוקדים עד יום שלישי בערב. [ללא הזמנה מראש] המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900 ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900	

